

Legea pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură. CCR respinge în unanimitate contestația președintelui României, Nicușor Dan

Inițiativa legislativă care înăsprește pedepsele pentru fapte cu caracter antisemit, legionar și xenofob a fost validată de Curtea Constituțională a României. CCR a respins în unanimitate sesizarea președintelui Nicușor Dan împotriva legii cunoscute public drept „Legea Vexler”, care prevede sancțiuni sporite pentru promovarea antisemitismului, negarea Holocaustului, inclusiv din România, și glorificarea mișcării legionare și a liderilor ei. Actul normativ, inițiat de deputatul Silviu Vexler, a fost adoptat de Parlament la data de 11 iunie.

Pe 10 iulie președintele României, Nicușor Dan, a declarat că a contestat la CCR modificările aduse la lege, întrucât: „Este o lege care poate produce efecte periculoase asupra libertății de exprimare, dacă nu este suficient de bine formulată.” Acesta a precizat într-o conferință de presă ulterioară: „Dacă ne uităm la conținutul legii, o să vedeți că sunt niște chestiuni extrem de neclare. În Făgăraș există o asociație care se ocupă de promovarea rezistenței din munții Făgăraș. Între membrii rezistenței sunt câteva persoane care, în trecut, au făcut par-

te din mișcarea legionară. Această asociație are sau nu caracter legionar? Pentru că legea nu ne spune. Legea spune că dacă faci o organizație cu caracter legionar trebuie să faci pușcărie. Eu cred că nu. Eu cred că e legitim să faci o organizație care să promoveze rezistența anticomunistă din munții Făgăraș. Legea trebuie să fie foarte clară.”

Înainte de sesizarea președintelui Nicușor Dan, legea a fost contestată pe 19 iunie și de partidele S.O.S. Cristian VECHIU
(Continuare în pag. 3)

Președintele FCER, Silviu Vexler, decorat de Președintele Austriei

pag. 2

10.000 de exemplare ale Jurnalului Annei Frank, oferite gratuit în New York

pag. 3

Cercetări și probe irecuperabile de la Institutul Weizmann, distruse de o rachetă iraniană

pag. 4

Raport din Baltice
Memoria și forța atroce a uitării

pag. 5

Portretul unui Om:
Jose Iacobescu z.l.

pag. 6

O călătorie de 775 de ani a poporului evreu (1250-2025)

pag. 7

Etica folosirii IA (Inteligenței Artificiale) în cercetarea Holocaustului

pag. 13

Hamas încearcă să supraviețuiască

pag. 19

Următoarea ediție a revistei
Realitatea evreiască va apărea în luna septembrie.

Evreii clujeni și-au comemorat martirii deportați la Auschwitz

În fiecare an în luna iunie, evreii clujeni îi comemorează pe cei 18.000 de coreligionari, din Cluj și din împrejurimi, deportați la Auschwitz în mai-iunie 1944.

În acest an, evenimentul comemorativ a avut loc în 19 iunie, la Templul Memorial al Deportaților Evrei, în prezența prim-rabinului Rafael Shaffer, a membrilor comunității clujene, pre-

cum și a unui număr mare de concitadini. Printre aceștia s-au numărat reprezentanți ai administrației locale și ai clerului mai multor confesiuni creștine, precum și un grup de elevi din clasa a XI-a, de la Colegiul Național „Emil Racoviță”.

Potrivit tradiției, supraviețuitorii Holocaustului au aprins șase lumânări în memoria celor șase milioane de evrei

pierși în Holocaust, pentru singura vină de a se fi născut evrei.

În urmă cu 81 de ani, supraviețuitorii care mai sunt astăzi în mijlocul comunității din Cluj erau adolescenți sau copii. În numele lor au luat cuvântul Judith Mureșan și Andrei Verő.

În mai 1944, Judith Mureșan nu împlinise 15

Andrea GHIȚĂ
(Continuare în pag. 8)

Comemorarea a 84 de ani de la Pogromul de la Iași (27-30 iunie 1941)

În dimineața zilei de 30 iunie 2025, în Cimitirul Evreiesc din cartierul ieșean Păcurari a avut loc o ceremonie religioasă de comemorare a victimelor Pogromului antievreiesc de la Iași, de la sfârșitul lunii iunie 1941.

Acum, la împlinirea a 84 de ani de la acele zile însângerate, când străzile Iașului erau inundate de ură, violență, xenofobie și antisemitism, ceremonia

organizată de Comunitatea Evreilor din Iași a avut un caracter restrâns și intim, fără discursuri, ci doar cu lumânări, flori și rugăciuni de comemorare a victimelor primului mare masacru pregătit instituțional la începutul celui de Al Doilea Război Mondial în România.

Profesorul Yehuda Bauer, cunoscut istoric israelian, cercetător al perioadei Holocaustului, preciza în studiile sale: „Pogromul de la Iași a reprezentat începutul exterminării în masă a iudaismului european.”

Desfășurarea criminală a acelor evenimente a fost planificată cu premeditare de conducătorii statului român și la ele au participat autorități militare și civile și, în bună

Martha EȘANU
(Continuare în pag. 9)

Președintele FCER, Silviu Vexler, decorat de Președintele Austriei

În cadrul unei ceremonii solemne, președintelui Federației Comunităților Evreiești din România, Silviu Vexler, i-a fost înmănat Marele Ordin de Onoare în Aur al Republicii Austria pentru servicii de merit aduse statului austriac. Ceremonia de premiere a avut loc la reședința ambasadorului Austriei în România. În cadrul evenimentului au luat cuvântul ambasadoarea Ulla Krauss-Nussbaumer, vicepremierul României, Cătălin Predoiu, și Silviu Vexler.

Deschiderea ceremoniei a fost făcută de Excelența Sa, doamna Ulla Krauss-Nussbaumer, care a declarat: „De-a lungul carierei sale de politician și de președinte al Federației Comunităților Evreiești din România, Silviu Vexler s-a remarcat prin activitatea sa intensă. Acesta a avut un rol decisiv în ultimii ani în prezervarea, promovarea și restaurarea patrimoniului cultural de inspirație vestică din România, inclusiv în ceea ce privește patrimoniul inspirat sau influențat de cultura austriacă. E important de

menționat aici, de pildă, Templul Coral, construit după planurile unor arhitecți vienezi și după modelul binecunoscutului Leopoldstädter Tempel din Viena, care din păcate nu mai există astăzi. De asemenea, menționez și Sinagoga din Cetate, din Timișoara. În ceea ce privește activitatea sa de parlamentar, Silviu Vexler a susținut cu succes mai multe inițiative legislative, ca de exemplu cea legată de arhivele vieneze sau cea legată de prezervarea memoriei victimelor Holocaustului care locuiesc acum în Austria. Prin urmare, președintele Austriei a decis că, pentru eforturile depuse în apropierea dintre cele două țări, România și Austria, Silviu Vexler merită să primească decorația de onoare pentru serviciile deosebite aduse Republicii Austria.”

Cătălin Predoiu, vicepremier și ministru de interne, a adresat și el câteva cuvinte cu ocazia decernării decorației: „Îmi este dificil să fac o distincție între calitatea oficială în care mă aflu astăzi aici și opinia mea subiectivă despre Silviu. Silviu Vexler

îmi este un foarte bun prieten, cu care pot spune că am onoarea să lucrez de peste 15 ani deja, iar în tot acest timp am găsit întotdeauna împreună soluțiile cele mai bune pentru subiectele parlamentare avute în discuție. Silviu este un actor important în promovarea

și extinderea cunoașterii culturii austriece în România, dar și în întărirea relațiilor dintre România și Austria. Sil-

viu a contribuit direct la consolidarea acestor relații diplomatice și la protejarea și promovarea minorităților etnice din România, nu doar a minorității evreiești. Inițiativele și proiectele lui legislative au fost întotdeauna motivate de dreptate și onestitate. Îl felicit din inimă pentru această distincție meritorie!”

În discursul său de acceptare a distincției, Silviu Vexler a declarat: „În urmă cu 17 ani ajungeam accidental pentru prima oară la Viena, iar dacă cineva mi-ar fi zis atunci că va veni

această zi, nu l-aș fi crezut. Nu știu dacă există dragoste la prima vedere între oameni, dar pentru mine întâlnirea cu Viena a fost dragoste la prima vedere. Am ajuns prima oară la Viena în 2008 și am fost fermecat instant de societatea vieneză, de arhitectura orașului, de cultura orașului. După 17 ani pot spune că Viena a devenit cumva a doua mea casă. În Viena am auzit primul meu concert de muzică clasică și tot acolo am fost pentru prima dată la un spectacol de operă. (...) Sunt onorat că am putut în tot acest timp să apăr și să promovez patrimoniul evreiesc și austriac din România, iar două dintre cele mai importante mărturii ale acestui patrimoniu comun au fost deja menționate, Templul Coral, duplicat al celebrului Leopoldstädter Tempel, și Sinagoga din Cetate, singura sinagogă din lume inaugurată în prezența unui împărat, Franz Joseph. (...) Toată această muncă de prezervare și promovare a patrimoniului împărțit nu ar fi fost posibilă fără sprijinul Ambasadei Austriei în România. Vă mulțumesc!”

Cristian VECHIU

Antisemitismul se manifestă în cele mai diverse domenii

Potrivit raportului „Grupului de lucru împotriva antisemitismului din 7 comunități evreiești cele mai numeroase”, antisemitismul s-a intensificat în cele 7 țări cu cea mai mare populație evreiască din lume, în afară de Israel. Documentul scoate în evidență creșterea dramatică atât ca număr total al incidentelor antisemite, cât și ca număr pe cap de locuitor, în Argentina, Australia, Canada, Franța, Germania, Marea Britanie și SUA, după masacrele din 7 octombrie 2023. Datele au fost prezentate într-o conferință de presă la Berlin.

Referindu-se la necesitatea unui răspuns global, Maria Rosenberg, vicepreședinta Ligii Antidefăimare, a cerut ca țările în cauză să adopte și să pună în aplicare Ghidul Global pentru Contracurarea Antisemitismului. „Acest ghid va ajuta guvernele, instituțiile și societățile civile partenere să-și dezvolte măsuri practice pentru a asigura securitatea, incluziunea și demnitatea comunităților evreiești din întreaga lume.”

Pe de altă parte, cercetători ai Ligii Antidefăimare au informat că membrii evrei ai Congresului SUA au experimentat de cinci ori mai multe hărțuiri antisemite pe Facebook, de când proprietarul platformei Meta a renunțat, la începutul anului, la politica de moderare. „Meta poartă răspunderea pentru situația negativă cauzată de renunțarea la moderare, ceea ce a permis și chiar a încurajat o activitate antisemită și toxică pe platformele sale”, a declarat Jonathan Greenblat, directorul general al Ligii Antidefăimare. „Această ură i-a ținut pe membrii evrei ai Congresului, lucru nu numai inacceptabil, dar care este și o oglindă a ceea ce toți evreii americani și utilizatorii regulați constată zilnic pe platformele sociale Meta”, a mai spus el. (E.G.)

Din activitatea președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler

Redăm în cele ce urmează câteva dintre cele mai importante întâlniri și activități din agenda președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler, așa cum au fost ele reflectate pe pagina sa de Facebook.

Întâlnire cu studenții CNAp

La finalul lunii iunie, președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, a avut o întâlnire cu studenții Colegiului Național de Apărare (CNAp), pentru un dialog despre istoria Holocaustului, legislația de combatere a antisemitismului și extremismului, precum și despre elemente de securitate națională în aceste domenii.

„Un dialog deosebit de interesant cu studenții Colegiului Național de Apărare despre elemente de securitate națională și internațională, istoria Holocaustului, legislația pe care am promovat-o în Parlamentul României pentru combaterea extremismului, contribuția evreilor la dezvoltarea României, dar și despre impactul creșterii exponențiale a antisemitismului în societate. Apreciez atenția acordată memoriei Holocaustului și programele dezvoltate în mod constant pe acest subiect de către CNAp, cu un rol fundamental în formarea cursanților. Le mulțumesc

pentru invitație și pentru această oportunitate domnului colonel Marius Tofan, șeful CNAp, și domnului colonel Alexandru Stoica, directorul Departamentului pentru studii de securitate și leadership”, a transmis Silviu Vexler în urma acestei întâlniri.

Vizită a ambasadoarei Republicii Elene în România

Recent, Excelența Sa, doamna Evangelia (Lili) Grammatika, ambasadoarea Republicii Elene în România, a făcut o vizită la Federația Comunităților Evreiești din România, unde a avut un dialog cu președintele FCER, Silviu Vexler.

„Mi-a făcut o deosebită plăcere să discut cu domnia-sa despre unele situații și evoluții recente în plan național și internațional, despre viața evreiască și proiectele desfășurate de Federația Comunităților Evreiești

din România, inițiativele de prezervare și punere în valoare a patrimoniului evreiesc, respectiv măsurile

fundamentale necesare pentru combaterea antisemitismului”, a transmis Silviu Vexler în urma acestei întâlniri.

Întrevedere cu ambasadoarea Georgiei în România

Excelența Sa, doamna Tamar Beruchashvili, ambasadoarea Georgiei în România, a avut o întrevedere

cu deputatul Silviu Vexler la sediul FCER.

„M-am bucurat să discut cu domnia-sa despre situația internațională actuală, despre istoria bogată a evreilor din Georgia, viața evreiască și proiectele desfășurate de Federația Comunităților Evreiești din România, inițiativele de prezervare și punere în valoare a patrimoniului evreiesc, precum și despre Sergei Parajanov, figură emblematică a cinematografiilor mondiale”, a transmis președintele FCER în urma întrevederii.

(G.G.)

Legea pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură. CCR respinge în unanimitate contestația președintelui României, Nicușor Dan

(Urmare din pag. 1) România, AUR și Partidul Oamenilor Tineri (POT), cu argumente similare celor expuse de președintele României în sesizarea sa.

În ședința din 17 iulie 2025, Curtea Constituțională a respins în unanimitate sesizarea președintelui Nicușor Dan, ca neîntemeiată. Curtea a decis că legea respectă testul de proporționalitate din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului; nu reprezintă o ingerință ilegală asupra libertății de exprimare, întrucât scopul este legitim și măsurile sunt calibrate; textele legale respectă cerințele de claritate, precizie și previzibilitate, fără a încălca drepturile fundamentale la viață intimă sau libertate de conștiință. Judecătorii au subliniat în motivarea lor că termeni precum „nazism”, „fascism” și „legionarism” reflectă realități istorice concrete, care nu pot fi golite de sens prin reinterpretări juridice, deoarece ele au definit regimuri politice criminale, care au comis atrocități și încălcări grave ale drepturilor omului.

La scurt timp după sesizarea președintelui, deputatul Silviu Vexler a reacționat ferm, declarând că demersul lui Nicușor Dan este „mai periculos decât acțiunile partidelor ex-

tremiste”. Într-o luare de poziție fără precedent, Silviu Vexler a tras un semnal de alarmă privind poziționarea greșită a președintelui Nicușor Dan, iar în semn de protest, președintele FCER a anunțat că renunță la Ordinul Național „Pentru Merit”, distincție acordată în anul 2020: „Am hotărât să returnez mâine distincția pe care am primit-o din partea Statului Român – Ordinul Național «Pentru Merit». Având în vedere atitudinea și poziționarea publică a președintelui României, domnul Nicușor Daniel Dan, dar și consecințele acestora, îmi este imposibil să păstrez acest Ordin. Mesajul care transpare din sesizarea domniei sale, adresată astăzi Curții Constituționale a României, împotriva legii de combatere și sancționare a extremismului, este unul de relativizare a pericolului prezentat tocmai de extremism. Efectul acțiunii Președintelui României în societate, direct sau indirect, va fi de încurajare a promovării în continuare a ideologiei legionare, a conducătorilor organizațiilor extremiste, inevitabil a antisemitismului și a tuturor formelor de extremism. (...) Sesizarea de neconstituționalitate formulată de Președintele României este aproape identică cu cea formulată de

Grupurile parlamentare ale Partidului S.O.S. România, Alianței pentru Uniunea Românilor și Partidului Oamenilor Tineri și deputați neafiliați, dar mult mai nocivă pentru întreaga societate. (...) Regret că printr-un astfel de gest al Șefului Statului sunt distruse, într-o bună măsură, toate eforturile făcute de Statul Român timp de peste 30 de ani. Eforturi la care am contribuit și eu. În acest moment consider că Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și a discursului instigator la ură a devenit irelevantă și ar trebui abrogată, împreună cu desființarea Comitetului interministerial de monitorizare a implementării acestei Strategii. Altfel, vom continua într-un joc continuu al formelor fără fond. Sunt onorat că am putut iniția acest proiect legislativ esențial pentru o societate democratică și un stat de drept. Mulțumesc Grupurilor parlamentare ale Partidului Social Democrat, Partidului Național Liberal, Uniunii Salvați România, Uniunii Democrate a Maghiarilor din România și Grupului Parlamentar al Minorităților Naționale pentru susținerea acordată și pentru că au înțeles atât importanța, cât și necesitatea proiectului.”

După respingerea contestației sale, președintele României, Nicușor Dan, a declarat că va retrimite legea în Parlament, în vederea reformulării unor articole considerate ambigue: „Legat de legea inițiată de domnul Vexler, în primul rând completează o lege care există, e în vigoare. În al doilea rând, eu am atacat-o la Curtea Constituțională, cerând Curții Constituționale să constate că aproximativ jumătate din articolele din această completare sunt neconstituționale, opinie pe care o am în continuare, chiar dacă CCR a spus altceva. În continuare cred că a lăsa ambiguitate în mai multe articole din această lege este nociv pentru societate și face ca tensiunea între cele două grupuri, pe care am văzut-o în societate de un an de zile, să se amplifice și să nu se reducă și, după ce Curtea Constituțională va redacta motivația prin care a respins obiecția mea de neconstituționalitate, în termen de zece zile o voi trimite Parlamentului pe acele articole pe care le-am contestat.”

Mai multe organizații neguvernamentale, o mare parte a societății civile, lideri de opinie, istorici și specialiști în combaterea antisemitismului și extremismului au condamnat acțiunea Președintelui României și au salutat validarea legii, considerând-o „un pas necesar și ferm” în combaterea antisemitismului și a propagandei extremiste. Rămâne de văzut ce se va întâmpla odată cu retrimiteria legii în Parlamentul României.

Primarul New Yorkului a adoptat definiția IHRA a antisemitismului

Într-un talk-show moderat de dr. Phil McGraw, prieten al Centrului Wiesenthal, la Sinagoga Tribeca din Manhattan, ca și în cadrul unei conferințe a presei evreiești, primarul New Yorkului, Eric Adams, a anunțat semnarea unui document de recunoaștere și aplicare a definiției și combaterii antisemitismului, dată de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA). Ordinul a fost trimis la toate agențiile din oraș pentru identificarea și luarea de măsuri împotriva incidentelor antisemite. Punerea ordinului în practică va permite autorităților mai multă libertate pentru a răspunde concret manifestărilor antievreiești și antiisraeliene.

În prealabil, primarul a prezentat Consiliului Municipal definiția IHRA, prin care se va acorda poliției newyorkeze mai multă putere de acțiune. În mai a.c., Adams a anunțat înființarea, în cadrul Primăriei, a Oficiului pentru combaterea antisemitismului, primul de acest fel într-un oraș mare din SUA.

Definiția IHRA a fost adoptată de multe guverne din lume.

Consilierul municipal Jessie Tisch și Moshe Davis, directorul executiv

al Oficiului pentru combaterea antisemitismului, au argumentat decizia luată de primar cu referire la frecvența și violența manifestărilor antisemite și antiisraeliene, provocate de azilanți propalestinieni în Colorado, Washington DC, Pennsylvania. Viceprimarul Randy Mastro a arătat că definiția IHRA a antisemitismului „nu înseamnă violarea drepturilor noastre constituționale, ci ne dă puterea să le apărăm mai eficient”. „Definiția IHRA va permite forțelor de ordine să ia măsuri preventive și reactive față de activiștii propalestinieni antisemiți și antiisraelieni”, a menționat Adams. Se vor face investiții pentru îmbunătățirea eficienței în activitatea Departamentului municipal pentru educație. Adams intenționează să candideze pentru un nou mandat la alegerile municipale din noiembrie a.c., pentru a-și continua aceste demersuri.

Filiala newyorkeză antiisraeliană a Uniunii Libertăților Civile Americane, care activează de la începutul războiului în Gaza, provocat de teroriștii Hamas, l-a acuzat pe Adams că, prin adoptarea definiției IHRA, oferă încă un instrument de luptă împotriva libertăților amintite.

Care e adevărul? Evreii sunt prima țintă a crimelor cauzate de ură, în raport cu alte grupuri etnice trăitoare în New York. Numai în ultimul an au fost săvârșite la New York 541 de fapte de ură împotriva evreilor, după ce, în anii din urmă, au fost încercări de atacuri teroriste violente asupra evreilor newyorkezi.

Julia DELEANU

10.000 de exemplare ale Jurnalului Annei Frank, oferite gratuit în New York

Ar fi împlinit 96 de ani anul acesta, la începutul verii. În semn de omagiu față de cea mai cunoscută adolescentă autoare de jurnal personal, organizatorii expoziției omonime de la Centrul de Istorie Evreiască din New York au demarat o campanie prin care oferă gratuit 10.000 de exemplare ale cărții, către elevi, studenți și familii din toate cele cinci sectoare ale orașului, până la epuizarea stocului.

„Jurnalul Annei Frank nu este doar relevant, ci și esențial pentru educarea tinerilor de azi”, declara Gavriel Rosenfeld, președintele Centrului, în comunicatul de presă care anunța campania. „Poveștea Annei este o oglindă în care vedem reflectate pericolele antisemitismului și ale urii care continuă să existe în jurul nostru.”

Cărțile nu sunt singura gratuitate oferită în cadrul acestei inițiative denumite „Vara reflecției: moștenirea Annei Frank”. În ziua aniversării Annei, expoziția a avut intrarea liberă și, ulterior, din 11 iulie, organizatorii oferă acces gratuit deținătorilor de permise la bibliotecile publice din New York, Queens și Brooklyn.

„Expoziția Anne Frank” a fost deschisă publicului în ianuarie, având bilete epuizate imediat după anunțare. Este prima reconstituire la scară 1:1 a anexei din Prinsengracht 236, în care Anne, familia ei (Otto, Edith și Margot) și alți patru evreii au stat ascunși timp de peste doi ani, înainte de a fi descoperiți și apoi deportați spre Auschwitz și Bergen-Belsen.

Expoziția, care a fost prelungită

până la finalul lui octombrie, recrează viața celor opt evrei rezidenți în anexă în cele mai minuțioase detalii: fotografiile și cărți poștale lipite de pereți, tapetul scorjit, un calendar îngălbenit de vreme, până și o șosetă parțial cârpită, amintire a unei vieți întrerupte. În total, expoziția include peste 100 de artefacte originale aparținând familiei Frank, multe fiind expuse publicului pentru prima dată. Printre ele, o versiune olandeză a unui Monopoly, unul dintre jocurile preferate ale Annei, și o scrisoare din 1947, din partea unei

edituri din New York către Otto Frank, prin care respingea publicarea *Jurnalului*.

Anne Frank, *Jurnalul unei tinere fete*, publicat prima oară în 25 iunie 1947, la diferență de cinci ani de la ziua exactă în care Anne primise cadou carnetul cu coperti în carouri roșii, a fost tradus în peste 70 de limbi. În ciuda antisemitismului în creștere, în SUA cartea a fost cenzurată în mai multe școli din Florida și Texas, în urma petițiilor semnate de grupuri de părinți ultra-conservatori. În alte state, *Jurnalul* continuă să fie inclus în planul de învățământ din școli și licee și rămâne un puternic instrument de educație despre Holocaust.

Irina MARKOVITS

Israel în așteptarea eliberării unui nou grup de ostatici

Paralel cu vizita premierului Benjamin Netanyahu în SUA, unde pentru a treia oară în acest an s-a întâlnit cu președintele Donald Trump, la Doha a început o nouă rundă de negocieri indirecte între delegația Hamas și cea israeliană, în jurul unui plan american de încetare a focului. Planul prevede un răstimp de 60 de zile de armistițiu în cadrul căruia vor fi eliberați 10 ostatici și un număr de deținuți palestinieni, se va încerca soluționarea problemei ajutoarelor umanitare și se va discuta reamplasarea armatei israeliene până la retragerea sa totală din Gaza. Hamas a cerut garanții din partea președintelui american că, după cele 60 de zile, Israelul nu va relua războiul, așa cum s-a întâmplat în februarie. Chiar dacă președintele a fost de acord, Israelul nu acceptă această condiție și, în plus, susține în continuare principalele pretenții: dezarmarea Hamas, exilarea liderilor și niciun fel de rol în administrarea Fâșiei după război. Trump spera că va putea anunța încetarea focului în timpul vizitei lui Netanyahu, dar acest lucru nu s-a întâmplat. De atunci au trecut mai multe săptămâni, iar acum, din cauza refuzului Hamas, delegațiile americană și israeliană s-au retras de la negocieri, premierul Netanyahu anunțând că vor căuta alte alternative. La Washington a fost discutat și viitorul locuitorilor din Gaza și s-a propus concentrarea lor într-un „oraș umanitar”, un fel de tabără din care palestinienii puteau pleca dacă voiau să emigreze. Ideea a fost criticată și de numeroși lideri politici și de societatea civilă, astfel că deocamdată a fost abandonată.

O mare problemă se dovedește a fi cea a ajutoarelor umanitare, preluate de o organizație a societății civile. Din păcate, s-au întâmplat multe incidente în timpul distribuirii acestora, de multe ori voluntarii au fost atacați de bande de jefuitori, iar armata israeliană a fost nevoită să tragă, fiind împușcate și persoane civile. Ca o alternativă, armata israeliană a început să parașuteze ajutoare.

Alături de Gaza și de Cisiordania, unde acționează grupări teroriste, dar și coloniști care se confruntă cu palestinienii și cu armata israeliană, Israelul a trebuit să se implice și în conflictele interetnice din Siria, jihadiștii atacând populația druză din Siria, în apropierea înălțimilor Golan și la sud de Damasc. Druzii din zona israeliană a Golanului au sărit în ajutorul fraților lor din Siria, au avut loc confruntări puternice, iar druzii din Israel au cerut ajutorul armatei israeliene. Până la urmă, sub presiune americană, s-a încheiat un acord de încetare a focului, dar situația rămâne fragilă.

Pe plan intern, coaliția a fost pe cale de a se destrăma prin ieșirea din guvern a partidului ultrareligios ludaismul Unit al Torei (UTJ). La rândul său, partidul Shass, de asemenea ultrareligios, nemulțumit că în continuare rămânea în vigoare legea pentru recrutarea tinerilor ultrareligioși care învață în ieșivoturi, amenință și el că va părăsi coaliția, dar deocamdată a rămas în guvern. La ora actuală, diferența dintre deputații coaliției și cei ai opoziției este de un deputat. Pentru a păstra coaliția, Netanyahu este obligat să se bazeze pe cei doi miniștri de extremă dreapta, Itamar Ben Gvir și Bezalel Smotrich.

În perspectiva războiului din Gaza, șeful de stat major al armatei israeliene, general locotenent Eyal Zamir, a prezentat conducerii politice noile tactici ale forțelor israeliene. „Vom pune în aplicare noi formate operaționale care întăresc forța noastră, reduc vulnerabilitatea și aprofundează realizările noastre. Acești pași vor crește presiunea asupra Hamas și vor împinge Hamas mai aproape de înfrângere, deschizând calea către un acord de eliberare a ostaticilor”, a declarat Zamir într-o conferință de presă.

Armata a început operațiuni în zona orașului Deir al Balah, în centrul Fâșiei Gaza, iar familiile ostaticilor, care presupun că aceștia s-ar afla acolo, se tem pentru viața lor.

Eva GALAMBOS

Sinagogă istorică din Melbourne, vandalizată

Nu a trecut nici măcar un an de la o mare demonstrație la Sydney, unde peste 12.000 de australieni creștini protestau împotriva antisemitismului, acțiune organizată de Biserica Anglicană, cu participarea unor reprezentanți de marcă ai mediului politic australian, sub deviza „Uniți împotriva antisemitismului”. Era reacția australienilor cu opinii democratice, după ce, la două zile de la 7 octombrie 2023, adepți ai terorismului, activiști propalestinieni îndemneau mulțimea, adunată pe treptele Operei din capitala Australiei, la distrugerea Israelului și a poporului evreu. O demonstrație la care Scott Morrison, fost prim-ministru australian, vizitator al kibutului Kfar Aza, mărturisea: „Port în suflet povara mărturiilor despre atrocitățile comise de Hamas acolo.”

De data aceasta, ținta atacului săvârșit de antisemiți și antiisraelieni a fost sinagoga, monument istoric, din Melbourne. Sinagoga a fost profanată de două ori în aceeași zi. Pereții exteriori au fost acoperiți de graffitiuri făcute cu spray roșu, cu sloganuri ca „Free Palestine” și „Iran is da bomb”. Iranul alimenta de multă vreme Hamasul cu arme, muniții, pregătire militară. Condamnând atacul, Comisia Anti-Defăimare (CAD) din Australia a accentuat escaladarea continuă a acțiunilor antisemite vizând comunitatea evreiască locală, vandalizarea făcând parte din „încercările calculate de intimidare a evreilor australieni”, după cum declara, pentru mișcarea United with Israel, președintele CAD, dr. Dvir Abramovich, care mai afirma: „Un atac împotriva unei sinagogi este un atac împotriva oricărei lăcaș de cult: biserică, moschee, templu. Este un atac împotriva libertății religioase și asupra dreptului de a trăi fără teamă.” Premierul statului Victoria din Australia, Jacinta Allan, a cerut cetățenilor statului „să fie uniți în fața agresiunilor antisemite din Australia”. Sacha Roytman, CEO al Mișcării pentru Combaterea Antisemitismului, declara într-un comunicat de presă: „Am cerut primarului și conducerii orașului Melbourne un răspuns rapid și acțiuni de solidaritate față de comunitatea evreiască australiană. Buna intenție singură nu e de ajuns. Avem nevoie de reacții bine țintite ale primarilor din toată țara. Fiecare lider local are datoria să acționeze cu curaj și claritate. Fiecare oraș trebuie să-și canalizeze resursele pentru ca fapte cum au fost cele de la Melbourne să nu intre în normalitate.”

Potrivit unui raport al Consiliului Executiv al Evreilor Australieni, comunitatea evreiască a făcut obiectul a peste 2.000 de incidente antisemite între octombrie 2023 și septembrie 2024, o creștere semnificativă față de 495 în cele 12 luni anterioare.

Emisarul special al Australiei pentru combaterea antisemitismului, Jillian Segal, a cerut guvernului țării un amplu set de reforme în educație, instituții publice, spații online, mass-media, imigrație, menit să marginalizeze antisemitismul. Premierul australian Anthony Albanese a răspuns că va lua în considerare recomandările făcute de Jillian Segal.

Iulia DELEANU

Cercetări și probe irecuperabile de la Institutul Weizmann, distruse de o rachetă iraniană

Corpuri din complexul prestigiosului Institut Weizmann (Rehovot) și munca de o viață a multor cercetători au fost distruse de o rachetă balistică iraniană într-o singură noapte. Din fericire, nu au fost victime omenești. Dar volumul uriaș de muncă dispărut în bombardament trebuie reluat de la capăt. O clădire care adăpostea cercetări de zeci de ani și o altă în construcție au fost nimicite. Costurile unei clădiri au fost la vremea respectivă de circa 50 de milioane de dolari. Echipamentul specific pentru laboratoare, alte aproximativ 50 de milioane de dolari. Numeroase clădiri au fost avariate.

O primă evaluare a pierderilor a fost făcută de prof. Eldad Tzohar, specialist în biologie cardiacă. „Totul era acoperit cu bucăți de sticlă și de metal”, a declarat Tzohar pentru *The Times of Israel*. Munca colegilor săi, inclusiv a lui, de pe parcursul a 22 de ani de cercetări era distrusă. Printre ruine, Tzohar a descoperit un congelator. „Mostrele trebuiau păstrate la minus 80 de grade Celsius, dar le-am găsit la temperatura camerei și nu sunt sigur că mai pot fi folosite.” Studenți de la facultatea unde preda s-au străduit să salveze ce se putea salva.

Biologul Jacob Hanna, care la momentul acela era plecat în străinătate, a scris în revista *Nature* că studenții săi au reușit să salveze sute de mostre înghețate de celule umane și de șoareci, pe care le-au transferat în rezervoare de azot lichid, ținute ca rezervă de Hanna în subsolurile clădirilor, de teama posibilelor bombardamente.

„Au fost distruse multe echipamente sofisticate, pe care institutul le pune la dispoziția cercetătorilor”, a

declarat dr. Tslil Ast, de la Departamentul de științe biomoleculare. Dr. Tslil Ast lucrează de mai bine de doi ani pentru a descoperi cauzele ce provoacă excesul de fier în organismul uman, ceea ce cauzează diferite boli. „Echipamentele foarte costisitoare pentru realizarea multor lucrări au fost grav afectate. Mulți dintre noi locuim în clădiri din campusul institutului, puse la dispoziție de conducere, care au fost și ele lovite. Oamenii au fost forțați să-și părăsească locuințele.”

Ca și alte centre de cercetare și universități din Israel, Institutul Weizmann are colaborări cu industria militară. Din octombrie 2024, Institutul Weizmann și Compania ELBIT au legături în domeniul perfecționării materialelor pentru aplicații militare.

După două zile de la atac, Consiliul European al Cercetării a anunțat avansarea a 281 de granturi totalizând 721 milioane de euro, dintre care 12 granturi au fost destinate Institutului Weizmann. Potrivit declarațiilor profesorului de neurobiologie, specialitatea maladii neuropsihiatrice, Oren Schuldiner, cel puțin 15 laboratoare distruse în bombardament vor fi refăcute cu granturi de la Consiliul European al Cercetării: „Avem nevoie de circa 5,2 milioane de euro pentru reconstruirea laboratoarelor unde lucrăm, colegii mei și cu mine. De-a lungul anilor am realizat o gamă de instrumente care ne permit să vizualizăm neuroni individuali din creierul intact al insectelor zburătoare. Tot ce am construit în grup, 17 ani de muncă, a fost complet distrus. Am alcătuit un grup de lucru care să refacă pierderea. Am avut un microscop confocal care a costat jumătate de milion de euro. Am avut nevoie, la timpul respectiv, de circa patru luni pentru a construi unul. În situația amintită, cine știe cât timp ne va lua?”

„A doua zi după bombardament, am primit sute de e-mailuri de solidaritate din toată lumea”, a mărturisit prof. Tzohar. Compania din California care ne furniza insectele zburătoare s-a oferit să o facă gratuit. E prea devreme pentru a specifica de ce anume avem nevoie, dar gestul de a ne veni în ajutor e relevant.”

Iulia DELEANU

Poveștile vii pot schimba oamenii

Spectacolul *Neandertal* de David Geselson, produs de compania franceză Lieux Dits din Paris, care a avut premiera în cadrul ediției 2023 a Festivalului de la Avignon, s-a jucat sub titlul *O istorie a omenirii*, în cadrul celei de a 32-a ediții a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu, desfășurat în perioada 20-29 iunie 2025, sub deviza „Mulțumesc”.

Am profitat de întâlnirea cu autorul textului și al regiei spectacolului, care și joacă unul dintre rolurile principale, actorul David Geselson, pentru a cere mai multe detalii despre o montare aparent pe o temă istorică sau științifică, ce a provocat hohote de râs, dar a și pus pe gânduri spectato-

rospectiv, să ne dăm seama de unde vin toate și că lucrurile sunt complexe și violențele de azi au rădăcini adânci. Eu cred că trebuie să înțelegem toate acestea pentru a putea citi prezentul cu mai multă precizie.”

Spectacolul văzut la Sibiu pare montat ieri, nicidecum acum doi ani. David Geselson spune: „Premiera a fost în iulie 2023, deci cu câteva luni înainte de 7 octombrie, și nu am schimbat nimic de atunci. Tocmai de aceea cred că ne permite să vedem istoria, și nu evenimentele curente. Și să înțelegem foarte clar că evenimentele de acum 30 de ani au construit prezentul nostru de azi și cred că asta ne permite să fim obiectivi, să nu ne

Sigur că apoi au apărut poveștile adiacente, sunt cel puțin patru povești de dragoste, avem planul istoric, cu conflictul israeliano-palestinian, dar toate sunt cumva legate între ele și cred că e exact ca în viața reală, că așa e în viața oricărui om. Și noi considerăm că spectacolul e un corp viu, iar de aici vin și dificultatea, dar și posibila surpriză, pentru că, evident, există multe surprize. Și cred că dacă teatrul reușește să ne surprindă și să ne facă curioși și să ne emoționeze, atunci îmi spun că nu vom schimba lumea, dar măcar reușim să îi apropiem puțin pe oameni, să fim împreună. Nu cred că teatrul, poveștile pe care le spunem

TEATRU

vor schimba cursul istoriei, pentru că nu sunt megaloman, dar cred că pot schimba o părticică a lumii. Și dacă schimbăm perspectiva unei singure persoane, cred că deja contează, pentru că fiecare om e o lume. Nu îmi fac iluzii, sigur că sunt lucruri care transformă societățile într-un mod mult mai profund și care sunt mult mai radicale și mai periculoase, față

de care teatrul e mic, sărac și insuficient, dar în același timp e o comoară, pentru că marile mișcări ce schimbă lumea se bazează pe lucruri care distrug, pentru a lăsa loc pentru altceva. De exemplu, cred că rețelele sociale, inteligența artificială sunt foarte puternice și au avut un rol în marea ascensiune a extremei drepte în Europa și în lume. Poate că într-o zi rețelele sociale nu vor mai exista, atunci când se vor epuiza rezervele de litiu și cobalt și nu se vor mai putea face telefoane și computere; dar teatrul va continua să existe, vor exista mereu oameni

capabili să urce pe o scenă și să spună o poveste altor oameni. Și cred că

noi avem această putere eternă de a ne schimba, pentru că avem puterea de a vorbi între noi, de a comunica. Ceea ce pot face tehnologiile mai invazive, mai puternice, e să schimbe lumea mai repede. Poate că va lua ceva timp, dar cred că până la urmă tot poveștile vii pot schimba oamenii.”

Raluca RĂDULESCU

rii de la Sibiu. Așa am aflat că totul a pornit de la o carte găsită întâmplător într-o librărie din Paris:

„O carte scrisă de un om real, care a primit în realitate Premiul Nobel pentru Medicină în anul 2022. E un cercetător suedez, care a publicat cartea *Neandertal, în căutarea genomurilor pierdute*, în care scrie despre cele 35 de cercetări pe care le-a făcut pentru a putea să citească ADN-ul omului din Neanderthal. Cartea a fost publicată în 2018 și am găsit în ea o mulțime de teme care mă preocupau și pe mine. Au rămas anumite povești sau întâmplări care sunt chiar din viața autorului, dar în rest e ficțiune. Anul ăsta a venit la Paris să vadă spectacolul și a fost foarte emoționat. Recunosc că nouă ne-a fost cam teamă de reacția lui, dar a reacționat foarte bine. Bine, el a descris totul cu mult mai multe detalii; povestește despre cum a lucrat în Germania, Croația sau Statele Unite, dar și despre cum a înțeles că *homo sapiens* și omul din Neanderthal s-au intersectat în Orientul Mijlociu. Și m-a frapat că acea parte a lumii, care e acum un teatru de război, a fost cândva un loc deschis, al fecundității și al comuniunii. Și atunci mi-am dorit să fac acest spectacol. Istoria Israelului mă interesează de foarte mult timp, îi cunosc bine pe oamenii din Israel și din Palestina. Și eu sunt evreu, am fost de multe ori acolo, am petrecut timp de ambele părți și conflictul de acum mă afectează personal, dar sunt mulți ani de când mă gândesc să vorbesc într-un spectacol despre ce se întâmplă în acea parte de lume, unde azi se dorește o pace obținută cu gloanțe. Nu e ceva nou, despre care nu știam, de altfel cred că e dificil și chiar periculos să faci un spectacol despre actualitate. Și, drept să spun, nici nu mi se pare neapărat interesant, pentru că toți urmărim știrile la televizor, la radio, în ziare, în online și nu vom putea niciodată să substituim presa cu scena. Dar a vorbi despre ce s-a întâmplat acum 30 de ani, pentru a ne ajuta să înțelegem ce se întâmplă azi și ce s-ar putea întâmpla mâine, asta cred că se poate face. Teatrul ne permite să avem o viziune, să luăm un pic de distanță, să privim re-

înșelăm. Este un spectacol de teatru. Eu cred că există o mulțime de forme teatrale inspirate de evenimente istorice, dintotdeauna, de la Sofocle și Eschil, nu e nimic nou în asta. Dar pe mine m-a cucerit povestea unui om care a căutat ADN din Neanderthal.

Raport din Baltice Memoria și forța atroce a uitării

Scriu aceste rânduri din Tallinn, din Estonia. Umblu de o săptămână prin Țările Baltice și constat că, oricât aş umbla, distanța dintre România și Baltice nu scade.

La Vilnius funcționa o mare universitate încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea. În țările române au mai trecut trei sute de ani până când au apărut mari universități la Iași și la București. Acești trei sute de ani se văd la tot pasul.

Și distanța nu doar că nu scade. Crește. Am văzut Riga (pentru al doilea an) și am găsit-o drept unul dintre cele mai civilizate orașe din Europa și din lume. Cu nimic mai prejos decât Copenhaga. Am vizitat Riga pentru că de aici a plecat în lume istoricul ideilor Isaiah Berlin, filozoful meu preferat din secolul al XX-lea, unul dintre ultimii mari liberali clasici.

Apoi am vizitat Vilnius. Aici lucrurile sunt și mai complicate. Am fost în Lituania și am încercat să merg pe urmele familiei lui Amos Oz și mai ales pe urmele lui Roman Gary, unul dintre scriitorii mei preferați din secolul al XX-lea, născut Roman Kacew chiar aici, la Vilnius. Am găsit un monument splendid dedicat viitorului mare scriitor: e micul Roman turnat statuie, pentru totdeauna copil, privind spre cerul din Vilnius, ca și cum ar avea – pentru o eternitate – toată viața înainte.

Holocaustul în Lituania a fost atroce. Peste nouăzeci la sută dintre evreii lituanieni au fost exterminați. Urmele trecerii lor pe pământ sunt însă foarte vizibile. Memoria e păstrată admirabil, iar locurile unde au fost ghetourile evreiești sunt astăzi printre cele mai vii din capitala Lituaniei. Mergând pe străzile în pantă din vechea lume evreiască, am dat, din întâmplare, și peste ambasada României la Vilnius. Am văzut că este într-o clădire care cândva a servit ca sinagogă. Locuiau peste două sute de mii de evrei în Lituania la începutul celui de Al Doilea Război Mondial. Peste o sută nouăzeci de mii au fost omorâți. Cei mai mulți în anul fatal 1941.

Memoria pogromurilor din Lituania, a masacrelor, a crimelor din păduri (de lângă Kaunas sau Vilnius) – există. Chiar dacă nici

lituanienii, ca de altfel toate popoarele Europei, nu și-au acceptat ușor propriul rol jucat în Holocaust. Care nu a fost doar o afacere nazistă și s-a făcut întotdeauna prin colaboraționismul populației locale.

Mă gândesc la drumul lung și greu parcurs și la români pentru recunoașterea atrocităților din anii 1940. Și la noi, memoria Holocaustului există. Există instituții. Există muzee. Există mărturii. Chiar dacă ultimii supraviețuitori se sting, faptele sunt cunoscute. S-au scris cărți, ele se găsesc în librării. Există interviuri. Există o voință instituțională a statului român de a conștientiza și a nu uita crimele din secolul al XX-lea. Există chiar și un curs despre Holocaust în școli. S-au făcut foarte greu acești pași, dar s-au făcut.

Și – bum! – deși ne apropiam de o normalitate în raport cu istoria noastră recentă, pe care trebuie să o înțelegem în toate nuanțele ei, atâtea neplăcute, parcă deodată lumea a luat-o cu totul razna. Peste tot, războaie, crime, porniri genocidare, o înflorire a extremei drepte, întoarcerea fascismului. Cum e posibil?! Cum e posibil ca oriunde pe pământ să mai poată fi acceptată o întoarcere la extrema dreaptă (sau la cea stângă), după milioanele de oameni care au fost omorâți în secolul al XX-lea de extremismul politic?!

Uite că este posibil! Uite că oamenii refuză să învețe din lecțiile istoriei. Și de fiecare dată se întorc la lagăre, la abatoare, în brațele criminalilor de război. E ceva care nu trece, nu a trecut niciodată, indiferent dacă omul s-a aflat în comuna primitivă, în Evul Mediu Timpuriu sau în secolul al XXI-lea, coabitând, deocamdată pașnic, cu roboții și inteligența artificială. Ce nu trece?

Isaiah Berlin ne-a spus ce, preluând o expresie consacrată de Kant (și neocolită nici de contele Tolstoi): lemnul strâmb al omenirii. E ceva care a fost întotdeauna cu oamenii și va fi cât vor mai fi oameni pe pământ. Lemnul acesta strâmb al omenirii, răul care există în noi, în individ și în societăți, este adevăratul nostru dușman, cel care trebuie mereu înlăunțat pentru a amâna și a amâna marile incendii, marile războaie care mereu așteaptă.

Voi pleca din Estonia în restul lumii, sunt încă tânăr și pământ mai este de umblat, mai sunt atâtea de văzut, dar voi pleca neîmpăcat că istoria se repetă și se tot repetă pentru că, oricât de mult am lupta pentru memorie, forța uitării este cel puțin egală.

Andrei CRĂCIUN

TZMARMORET

Portretul unui Om: Jose Iacobescu z.l.

O voce inconfundabilă în viața economică a României postdecembriste

Copilăria bucureșteanului Jose Iacobescu z.l. a fost întunecată de suferință, ca a tuturor celor din generația sa. Tatăl, deportat în Transnistria. Mama, farmacistă cu foarte bună pregătire, concediată. Venise legislația rasială. N-ar fi avut ce pune pe masă pentru ea și copilul ei, dacă patronul, om de omenie, nu i-ar fi asigurat un post de laborantă. „Datorită mamei sunt ceea ce sunt azi”, recunoștea acest om discret și modest, care a dat piept cu viața de timpuriu. Greutățile nu l-au înăspriț. Dimpotrivă, i-au dat o mai mare adaptabilitate.

Nu i-a fost ușor, ca om de tehnică și industrie, să devină om de comerț și relații internaționale. Simțul răspunderii, știința-arta de a lucra cu oamenii, de a gândi de mai multe ori până a vorbi o dată, rapiditatea în acțiune l-au ghidat din anii de inginerie la Uzina Autobuzul din București, unde a parcurs etape edificatoare (de la proiectant principal la șef de secție), până la calitatea de președinte-fondator al Uniunii Camerelor de Comerț Bilaterale din România. Când a fondat prima Cameră bilaterală, Camera de Comerț și Industrie România-Israel, s-a bazat pe: aliya din România, majoritar cu preocupări în sfera economicului; limba română ca instrument de comunicare; relațiile afective ale originarilor israelieni față de țara natală sau de țara de origine a părinților; economia israeliană puternică.

Ce înseamnă ca, oriunde muncești, să fii iubit de oameni? Jurnalista de radio Ioana Nițescu, soția și cea mai devotată prietenă și colaboratoare a lui, povestea că, într-una dintre vizitele de lucru în Israel, pe stradă, cineva alerga după ei strigând în română: „Autobuzul, Autobuzul!” Era un fost coleg de uzină, venit la muncă în Israel. Nu-l uitase după atâția ani! Cum să uiți un om care nu poate fi uitat?!

Un simbol al B'nai B'rith România

Timp de peste 15 ani, Jose Iacobescu a condus Forumul B'nai B'rith România. De fapt, el întruhipa B'nai B'rith și așa era privit atât în România, cât și în străinătate. Era admirat și nu degeaba, deoarece l-a transformat într-un organism viu. A preluat președinția înarmat cu această idee: voia activitate, mișcare, prezență, dinamism. Avea liste întregi cu numele celor care doreau să adere la organizație. Voia să redea prestigiul din trecut al B'nai B'rith, ca for reprezentativ al evreilor din România. Și a reușit, dovadă sprijinul pri-

mit pentru inițiativele sale și marele succes obținut prin toate edițiile Podurilor Toleranței, dintre care două s-au desfășurat sub patronajul președintelui României.

Poate una dintre calitățile care l-au ajutat pe Jose Iacobescu să-și realizeze scopurile era tenacitatea. Pentru el, aproape că nu exista imposibilul. Știa să facă rost de parteneri, să-i convingă, demonstrând importanța inițiativelor lui și explicându-le rolul B'nai B'rith în lume. A invitat la București personalitățile conducătoare ale marilor organizații B'nai B'rith din Europa și SUA. Sub președinția

lui, Forumul B'nai B'rith „Dr. Moses Rosen” a devenit una dintre cele mai importante loji din Europa.

Jose Iacobescu a văzut în B'nai B'rith un mijloc de menținere și cunoaștere a spiritului iudaic, a calităților caracteristice poporului evreu: de empatie pentru oropsiții sorții și de înțajutorare, de prezentare a valorilor evreiești în fața celorlalte popoare. A susținut și a pus în practică ideea deschiderii iudaismului către lume; de aceea, alături de evrei, a invitat în B'nai B'rith, ca susținători, prieteni ai evreilor.

Acesta era crezul lui și pentru acest țel și-a dedicat mare parte a vieții. Jose Iacobescu a plecat dintre noi lăsând un gol. Pentru noi, moștenitorii lui, va fi greu să-l umplem. Memoria lui va dăinui ca unul dintre cei mai buni președinți ai lojii, de-a lungul timpului.

Un om al timpului său, dar și înaintea acestuia

În 8 iulie 2025, la Cimitirul Evreiesc Giurgiului din Capitală, Jose Iacobescu a fost condus pe ultimul drum. Familia, prietenii, colegii de la Forumul B'nai B'rith, Camera de Comerț și Industrie România-Israel, Federația Comunităților Evreiești din România, Comunitatea Evreilor din București, JCC București, oamenii care l-au cunoscut și l-au apreciat au fost prezenți în acest moment solemn.

Serviciul religios a fost oficiat de prim-rabinul Rafael Shaffer și de prim-cantorul Emanuel Pusztai, după care au fost rostite mai multe discursuri în memoria lui Jose Iacobescu.

Primul i-a aparținut nepotului său, Andrei Iacobescu: „Pentru foarte mulți oameni, lasă în urmă un gol, amintiri de neprețuit. A mângâiat suflete, a schimbat destine, a construit punți. Toată viața a adus oamenii împreună. Sper ca toți cei care au venit astăzi pentru a-l onora pe ultimul drum să continue să trăiască în acord cu principiile și valorile pe care el li le-a insu-

flat: demnitate, iubire, iertare, curaj.”

Ioana Nițescu a afirmat: „Fiecare om care l-a cunoscut pe Jose a avut pentru el un anumit sentiment: respect, apreciere, iubire. Cert este că Jose nu a trecut neobservat. Și, pentru că așa a vrut viața și ne-a împrăștiat pe cei care l-am avut pe el ca reper, iată că Dumnezeu S-a gândit ca la înmormântarea lui să fie toți. Îi mulțumim lui Jose pentru tot ceea ce ne-a dăruit și promitem că vom rămâne o familie unită.”

Jurnalista Eva Galambos a subliniat că, pe lângă numeroasele realizări profesionale, Jose Iacobescu a fost simbolul B'nai B'rith România, el făcând dintr-o instituție „liniștită, plăcută, fără probleme” o „organizație vie”. Timp de 15 ani, în care i-a fost președinte, a reușit lucruri incredibile.

Ing. Paul Schwartz, președintele Comunității Evreilor din București, a evocat începuturile prieteniei sale cu Jose Iacobescu, în urmă cu mai mulți ani, la Camera de Comerț, alături de dr. Aurel Vainer (z.l.), iar colaborarea ulterioară, în cadrul Federației și al CEB, i-a întărit convingerea că avea de-a face cu un om extraordinar: „Dumnezeu să-l răsplătească pentru tot binele pe care l-a făcut României! A fost un om de o foarte mare valoare morală, de o cinste ireproșabilă.”

Călin Coșar, președintele Camerei de Comerț și Industrie România-Israel, a apreciat: „Domnul Jose Iacobescu a privit dincolo de prezent, spre un viitor în care România și Israelul să fie mai aproape, în care afacerile să fie o formă de prietenie, iar cooperarea, o punte spre prosperitate. A fost un om al timpului său, dar și înaintea acestuia.”

Robert Roth, președintele CE Brașov, a punctat: „Ne despărțim azi de unul dintre monștrii sacri ai vieții evreiești din România, dintre cei care au modernizat tranziția de la modul în care erau conduse comunitățile evreiești în perioada comunistă la modul în care acestea au început să fie conduse după Revoluție.”

Președintele FCER, Silviu Vexler, a arătat: „În sufletul și în mintea mea, domnia-sa rămâne așa cum a fost întotdeauna: un om care a putut să zâmbească permanent, un om care nu a spus niciodată *nu* celor care i-au cerut ajutorul, un om care a preferat să lucreze în fundal și să construiască lucruri de care să beneficieze toți cei din jur. Nu i-a fost niciodată frică sau rușine să spună că e evreu. A purtat această titlatură cu mândrie în spațiul public și de fiecare dată a știut să aducă onoare și cinste comunității pe care a reprezentat-o.”

Prim-rabinul Rafael Shaffer a spus: „Avuția pe care a agonisit-o omul este alături de el atât timp cât trăiește. Prietenii îl însoțesc până la groapă. Doresc să mulțumesc fiecăruia în parte dintre cei care au venit să-i aducă această ultimă cinste. Iar ceea ce-i rămâne omului sunt faptele bune. Dar cum dobândești prieteni? Prin fapte bune. Cine sunt martorii faptelor bune? Prietenii. Jose a fost un constructor de poduri. Era stăpânul acestei arte. El nu mai este printre noi, dar de poduri avem nevoie în continuare. Fie-i memoria binecuvântată!”

Prim-cantorul Emanuel Pusztai a intonat *El Male Rahamim*. Andrei Iacobescu a rostit rugăciunea *Kadiș*. „Acum, că ne despărțim de cel care ne-a fost drag tuturor, Iosef ben Shlomo – Jose Iacobescu –, ne cerem

iertare dacă, prin faptă sau vorbă, am greșit față de el și îl rugăm să ne ierte. Totodată, îl rugăm pe Atotputernicul să-i ierte și lui greșelile omenești”, a completat prim-cantorul FCER.

Înmormântarea s-a desfășurat cu onoruri militare.

Julia DELEANU
Eva GALAMBOS
Claudia BOSOI

Apel al unor lideri evrei americani adresat Congresului

La sfârșitul lunii iunie a.c., 400 de avocați, reprezentând peste 100 de comunități evreiești de pe teritoriul Statelor Unite, au participat la Washington la întâlnirea organizată de United for Security Emergency Leadership Mission. Misiunea a fost creată de Federația Evreilor din America de Nord și de Conferința Președinților Principalelor Organizații Evreiești Americane și urmărește să atragă atenția asupra creșterii antisemitismului intern din SUA și amenințarea iraniană la adresa Israelului.

Cei 400 au participat la peste 200 de reuniuni cu membrii Congresului. Scopul principal a fost să transmită un mesaj urgent și fără echivoc legiuitorilor, arătând că în SUA comunitățile evreiești sunt amenințate și au nevoie de o protecție federală mai puternică.

Cea mai mare parte a discuțiilor cu congresmenii s-a referit la preocupările referitoare la antisemitismul intern. Delegații comunităților evreiești au atras atenția asupra intensificării atacurilor împotriva sinagogilor, a școlilor și a centrelor comunitare după atacul terorist al Hamas din 7 octombrie 2023. Evenimentul organizat de Misiune s-a desfășurat la o lună după ce doi membri tineri ai Ambasadei Israelului din SUA au fost împușcați. Familiile celor două victime au declarat că perechea ar fi putut fi salvată dacă măsurile de securitate în fața clădirii Muzeului, unde se desfășura o manifestație cu caracter evreiesc, ar fi fost mai severe.

Avocații au cerut Congresului să adopte un plan de măsuri federale în șase puncte, printre care creșterea finanțării Programului de Securitate la un miliard de dolari cu care să se susțină organizațiile de securitate private, să se extindă sursele programului contraterorist al FBI și să sporească ajutorul federal pentru instanțele locale. De asemenea, programul solicită o legislație mai aspră cu privire la crimele motivate de ură și la discursurile de ură și incitarea la violență.

Eva GALAMBOS

IUDAICA

O călătorie de 775 de ani a poporului evreu (1250-2025)

Seria întâlnirilor online din cadrul proiectului „Poporul și Cartea”, inițiat de prim-rabinul Federației Comunităților Evreiești din România, Rafael Shaffer, și derulat cu sprijinul JDC, începând cu 25 februarie a.c., s-a încheiat la 1 iulie când a avut loc cea de a șaptea prelegere. Temele abordate de-a lungul timpului au vizat o introducere în aspectele definitorii ale Torei, Profetii și Scrierile, Perioada celui de Al Doilea Templu, Mișna (legile nescrise ale poporului evreu), Talmudurile și perioada gaonică, Evul Mediu timpuriu, încheind cu „O călătorie de 775 de ani a poporului evreu (1250-2025)”. Moderatorul întâlnirilor a fost Adrian Gueron, directorul JCC București, care a subliniat importanța acestui proiect și a realizat o prezentare a conferențiarului.

Prim-rabinul Rafael Shaffer a împărțit această lungă perioadă în trei segmente: 1250-1500, caracterizat de prigoană; 1520-1764, relativ liniște;

1764-2025, criză. Astfel, perioada de prigoană a cuprins exilarea evreilor din Anglia, Franța, Spania, Portugalia; de asemenea, mulți evrei din Principatele germane au fost nevoiți să-și părăsească locul. Dacă, în 1250, centrul evreiesc a fost Europa de Vest și puțin în Maroc, Algeria, Tunisia, evreii au fost expulzați din Europa de Vest,

s-a mai acceptat autonomia evreilor. Situația politică din estul Europei s-a înrăutățit. Au avut loc emigrarea în America, instaurarea comunismului în Uniunea Sovietică, Holocaustul și, după înființarea Statului Israel, evreii din țările arabe au fost alungați. Anii 1764-2025 au fost cei în care aproape nicio comunitate evreiască existentă

în urmă cu 250 de ani nu mai există astăzi. Așadar, o perioadă de criză profundă.

Un posibil titlu al acestei prelegeri ar fi fost „Sinteză, inovație, prezentare”. Mai mult decât orice, acești 775 de ani au avut nevoie de sin-

teză. Cel mai cunoscut discipol al lui Rabi Meir din Rothenburg a fost Rabi Asher ben Jehiel (Harosh sau Rabben Asher). Acesta s-a născut în Germania, dar din cauza prigoanei s-a refugiat în Spania. Astfel, el i-a cunoscut atât pe legiuitorii așkenazi, cât și pe cei sefarzi. Harosh era familiarizat atât cu opera tosaftistilor, cât și cu lucrările rabinului Ițhac Alfasi și cu cele ale lui Maimonide. Rabben Asher a realizat prima mare sinteză a operelor legiuitorilor. A copiat re-

zumatul lui Ițhac Alfasi; acolo unde Maimonide, care a sistematizat toate legile iudaice, nu a fost de acord cu el, a adus opinia lui Maimonide; acolo unde tosaftistii au avut o treia opinie, a adăugat și argumentele lor și, în unele locuri, a adăugat verdictul maestrului său, Rabi Meir din Rothenburg. A rezultat o sinteză a celor mai importanți legiuitori ai vremii, o carte scrisă într-un stil foarte plăcut.

Cea mai importantă sinteză le aparține rabinilor Josef Karo (sefard) și Moshe Isserles (așkenaz) care au scris verdictul în acord cu practicile comunităților din care făceau parte. Ei scriau, de fapt, aceeași carte. Din respect față de munca rabinului Josef Karo, rabinul Moshe Isserles a încetat să-și mai scrie cartea, întocmind doar adaosul pentru cartea colegului său. Lucrarea s-a numit *Shulhan Aruh* (Masă pregătită), având la bază ideea ca învățăturile să se asemene cu o masă pusă: te uiți în carte și știi ce ai de făcut. Cartea a fost aproape unanim acceptată de evreii din întreaga lume.

De reținut că unul dintre cele mai profunde comentarii asupra Torei, Profetilor și Scrierilor îi aparține lui Malbim, care a fost și rabin al Bucureștiului.

Printre recomandările de lectură s-au numărat *Celebrare talmudică*, de Elie Wiesel (Hasefer, 2001); *Ierusalim sau Despre puterea religioasă și iudaism*, de Moses Mendelssohn (Hasefer, 2003); *Palmierul Debovei*, de Moise Cordovero (Herald, 2015).

Claudia BOSOI

Profesori israelieni premiați pentru educație evreiască

Sase profesori israelieni au primit Premiul de Excelență pentru Educație Inovativă în cadrul unei ceremonii care a avut loc la Bible Lands Museum din Ierusalim. Premiul, acordat de Fundația Tzemach David, reprezintă „recunoașterea și onorarea educației vizionare care transformă modul de a învăța în Israel”.

Cum s-au petrecut faptele? La câteva luni după ce a fost evacuată împreună cu toți locuitorii dintr-o comunitate agricolă, aflată la granița cu Gaza, profesoara Tamar Eyal s-a întors la școala abandonată, transformată în bază militară, să caute și să salveze texte de predare pregătite înainte de 7 octombrie 2023 pentru elevii între 7 și 9 ani. „A fost o adevărată aventură întoarcerea în clădirea școlii cufundate în întunericul exploziilor auzindu-se la mică distanță, a declarat Eyal pentru Jewish News Syndicate (JNS) la ceremonie. A fost un adevărat miracol faptul că mica noastră comunitate a scăpat cu viață, deși se afla pe ruta greu încercatelor kibuțim Be’eri și Kfar Aza.” La câteva luni după ce oamenii au fost cazați la un hotel de la Marea Moartă, „ne-am pus problema: cum să readucem copii spre obșnuința învățării?”

Un an și jumătate mai târziu, după ce li s-a permis întoarcerea la casele lor, Eyal se număra printre cei șase profesori laureați ai Premiului de Excelență pentru Educație Inovativă. „Într-un timp în care Israelul se confruntă cu atât de multe provocări, este cu atât mai important să sărbătorim creativitatea, rezistența și excelența acestor profesori”, a subliniat fondatorul și președintele Fundației, David Magerman. Anul trecut, Magerman a donat 5 milioane de dolari instituțiilor de învățământ superior din Israel, după ce a decis să-și reorienteze filantropia de la universitățile americane, în urma valului de proteste antisemite, adesea violente, care au cuprins campusurile americane de la începutul războiului împotriva Hamas din Gaza. (I.D.)

în Germania au rămas doar puțini evrei, singura oază de liniște fiind Italia. Din 1520 până în 1764, evreii din vestul Europei au ajuns în nord-est, adică în Polonia, Lituania, Belarus, Letonia, Ucraina care erau zone mai puțin dezvoltate și aveau nevoie de o clasă de mijloc. În aceeași perioadă a funcționat Comitetul celor patru țări, prin care s-a instituit o autonomie evreiască. După 1764, ideile iluministe au devenit mai puternice, a început să crească naționalismul, nu

Moses Mendelssohn, iluministul moderat (ep. IV)

În ultimul episod dedicat marelui filozof evreu al perioadei moderne Moses Mendelssohn, vom discuta despre partea a doua a cărții sale *Ierusalim sau Despre puterea religioasă și iudaism*.

A doua parte a acestei lucrări răspunde unei provocări cruciale: cum poate iudaismul, o religie a legii și totodată a ritualului, să rămână compatibil cu libertatea individuală și cu raționalitatea (caracteristică lumii moderne și mișcării iluministe)? Mendelssohn face aici o distincție fundamentală între religie revelată și lege revelată. Iudaismul nu pretinde că oferă adevăruri dogmatice, de tip supranatural, inaccesibile rațiunii. Dimpotrivă, el susține că principiile de bază ale iudaismului, precum existența lui Dumnezeu, providența divină și nemurirea sufletului, sunt adevăruri universale, accesibile oricărei minți raționale. Ceea ce este particular în iudaism este conceptul de lege revelată, adică un set de porunci, reguli și indicații de conduită specifice evreilor. Prin urmare, pentru Mendelssohn iudaismul este în același timp rațional și distinctiv: rațional, pentru că nu contrazice rațiunea și urmărește binele moral, fiind așadar etic; distinctiv, pentru că oferă un mod specific de viață, cuprins într-o tradiție istorică și legală, tradiție revelată poporului evreu.

În contextul unei epoci dominate de un anumit declin moral și de o relativizare a valorilor, dar și de ambiții și încheități economice, Mendelssohn considera că ritualurile tradiției iudaice reprezintă o formă de exercițiu educațional, menit să susțină și să întărească convingerile morale, în absența unei viziuni etice universale. Legea mozaică nu presupune un sistem de coerciție, ci funcționează mai curând ca o disciplină, ca un exercițiu al eticii, care forjează valorile morale și spirituale în mod indirect. Potrivit interpretării tradiționale, Mendelssohn afirmă că toți agenții raționali înțeleg principiile morale și aspiră la perfecțiune umană. În acest context, adevărurile eterne despre Dumnezeu și viața de Apoi sunt esențiale pentru atingerea virtuții și a fericirii. Cu toate acestea, realitățile culturale și sociale ale epocii au dus la o diminuare a convingerii în aceste adevăruri fundamentale.

Prin urmare, legea iudaică își menține relevanța, întrucât funcționează ca un mecanism de reamintire și întărire a acestor adevăruri, facilitând astfel îndeplinirea scopurilor morale ale umanității.

Totuși această interpretare a lui Mendelssohn ridică o serie de probleme conceptuale, pe care însuși autorul textului *Ierusalim sau Despre puterea religioasă și iudaism* le scoate în evidență. Una dintre aceste probleme poate fi formulată astfel: dacă legea mozaică este într-adevăr atât de eficientă în promovarea virtuții, apare întrebarea de ce doar evreii sunt nevoiți să o respecte? De ce nu are un caracter universal o astfel de lege revelată? Explicația lui Mendelssohn, deși aparent nesatisfăcătoare, este în acord cu înțelepciunea rabinică: „Cel care nu este născut în lege nu trebuie să se supună legii, dar cel care este născut în lege trebuie să trăiască și să moară conform legii.” Un astfel de raționament naște însă alte dificultăți de interpretare a ideilor lui Mendelssohn, și anume cum poate rămâne legea revelată neocercitivă de vreme ce a o respecta înseamnă a urma un imperativ divin? A răspunde însă la această întrebare ar însemna să depășim cu mult cadrul rubricii noastre. În definitiv, trebuie să remarcăm faptul că Moses Mendelssohn încerca o împăcare a modelului raționalist de tip iluminist cu fundamentele tradiției iudaice, iar această tentativă onorabilă nu este lipsită de curaj.

Mendelssohn a oferit un model în plină epocă iluministă pentru o religie pe care el o considera „rațională”, „nedogmatică” și „necoercitivă”, capabilă să coexiste în cadrul unui stat democratic. Meritul indiscutabil al lui Mendelssohn în epocă îl constituie anticiparea unui ideal modern al separării (dar și al cooperării) dintre stat și religie, sub semnul binelui comun și al cultivării unei vieți duse sub semnul moralității. Iudaismul, văzut la începutul iluminismului, în lumea occidentală, ca o tradiție învechită și refractară la schimbare, este prezentat de Mendelssohn ca o structură (bazată pe revelație) de principii etice într-o lume pluralistă. Pentru Mendelssohn, iudaismul nu reprezenta un obstacol în calea modernizării societății, ci își avea rolul și locul său bine definite.

Astfel, prin intermediul marii sale opere filozofice, *Ierusalim sau Despre puterea religioasă și iudaism*, Mendelssohn a devenit un reper al filozofiei iluministe iudaice, dar și al gândirii politice moderne.

Cristian VECHIU

FILOZOFIE

COMUNITĂȚI

Evreii clujeni și-au comemorat martirii deportați la Auschwitz

(Urmare din pag. 1) ani și era în clasa a V-a B a Liceului evreiesc din Cluj, unde învățau în jur de 1.000 de elevi. Cu toții au fost deportați, majoritatea lor covârșitoare pierind în camerele de gazare de la Auschwitz. Fosta profesoară de la Facultatea de Chimie a Universității Babeș-Bolyai, supraviețuitoare a Marșului Morții, a scos în evidență importanța păstrării memoriei Holocaustului, în condițiile în care numărul supraviețuitorilor, martori ai acelor vremuri cumplite, este din ce în ce mai redus. Ea s-a adresat publicului cu următoarele cuvinte: „Voi, dragi membri ai generațiilor tinere, sunteți garanția neuitării. Fiți conștienți de responsabilitatea pe care o purtați și să ne iertați pentru moștenirea aceasta grea pe care v-o lăsăm.”

Maia Rițiu, doctor în istorie, profesoară la Colegiul Național „Emil Racoviță” din Cluj, predă istoria Holocaustului în școală, de peste 20 de ani.

Ea le-a împărtășit celor prezenți experiența acumulată în anii când această disciplină era facultativă și le-a vorbit despre provocările noii situații în care „Istoria evreilor. Holocaustul” face parte din programa de studiu a istoriei pentru clasa a XI-a. Maia Rițiu a arătat că receptivitatea elevilor este mai mare față de această disciplină, dacă materia cuprinsă în manuale este completată cu activități extrașcolare precum expozițiile, scenetele tematice și, mai cu seamă, întâlnirile cu supraviețuitorii. Elevii ei, prezenți la festivitatea comemorativă din Templul Memorial al Deportărilor Evreie, au fost foarte impresionați de eveniment.

Profesorul universitar Zoltán Tibori Szabó, directorul Institutului pentru Studii de Holocaust și Genocid, din cadrul Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării de la Universitatea Babeș-Bolyai, a vorbit despre necesitatea de a extinde studiul istoriei Holocaustului și în facultăți. În alocuțiunea sa, profesorul Tibori Szabó a mai arătat că, deși au trecut 80 de ani de la revenirea evreilor din deportare, mai există restanțe în ceea ce privește restituirea bunurilor rămase fără stăpân, în condițiile în care patru cincimi din populația evreiască din Transilvania de Nord a pierit în Holocaust. Potrivit Declarației de la Terezin, din 2009, semnată de 46 de state, printre care și România, s-a convenit ca bunurile rămase fără proprietari să revină comunităților

evreiești supraviețuitoare. Din păcate, punerea în aplicare a acestei rezoluții trenează.

István Vákár, vicepreședintele Consiliului Județean Cluj, armean de origine, a subliniat importanța cunoașterii istoriei și combaterea tuturor manifestărilor care pot duce la repetarea tragediilor ei. Istoria a dovedit că

genocidul armean, ignorat de marile puteri, a avut drept consecință producerea unui genocid de dimensiuni mult mai mari: Holocaustul.

Alocuțiunea Înaltpreasfințitului Andrei, mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, s-a concentrat asupra importanței conviețuirii armonioase cu evreii. El a povestit că, înainte de a urma Teologia, a studiat ingineria la București, unde a avut mai mulți colegi evrei. Unul dintre ei, pe nume Andrei, l-a invitat de Pesah la Templul Coral unde a avut prilejul să-l asculte pe regretatul șef-rabin Moses

Rosen. De Înviere, a fost rândul lui să-și invite colegul evreu la biserica ortodoxă. „Suntem cu toții copiii aceluiași Dumnezeu și trebuie să trăim în pace și înțelegere, pentru că asta e și voia Lui”, a conchis mitropolitul Andrei Andreicuț.

Vasile Tofană, vicar general al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, a evocat personalitatea fericitului cardinal Iuliu Hossu, pe atunci episcop de Cluj-Gherla, care a fost un exemplu de umanitate în timpurile în care tragedia Holocaustului s-a abatut asupra evreilor din Transilvania de Nord, pe care i-a sprijinit atât prin rugăciune, cât și prin

fapte. „Îl reprezintă aici pe episcopul Claudiu Lucian Pop. Am venit pentru a arăta că noi continuăm linia împinsă de fericitul cardinal Hossu, fiind alături de frații noștri evrei, și dorim să transmitem acest mesaj și către generațiile tinere”, a spus părintele vicar general.

Evenimentul comemorativ s-a încheiat cu un program de cântece evocate ale Holocaustului, interpretate de membrii formației Mazel Tov, sub conducerea muzicală a profesorului Vasile Socea și având-o drept solistă pe Sulamita Socea.

Un Șabat special și plin de emoție

Comunitatea Evreilor din Satu Mare a trăit un moment deosebit și plin de semnificație spirituală, având onoarea de a-l avea ca oaspete pe prim-rabinul Rafael Shaffer. Această vizită a adus un plus de lumină și profunzime slujbelor și activităților organizate cu prilejul Șabatului, aducându-i împreună pe membrii comunității și întărind legăturile spirituale și umane dintre aceștia.

Prim-rabinul Rafael Shaffer și-a dedicat după-amiaza de vineri întâl-

nirilor private cu membrii comunității, discutând cu aceștia și împărtășind cu căldură și înțelepciune gânduri și povești izvorâte din tradiția și spiritualitatea iudaică.

Slujbele religioase de Șabat au fost marcate de momente de profundă solemnitate și comuniune spirituală. Vineri, după aprinderea lumânărilor de Șabat la ora 21:12, credincioșii au participat la slujba de Minha, urmată de Kabbalat Șabat și Maariv, și s-au reunit la Seudá Rishoná – masa de vineri seara. Sâmbătă dimineața, la Sinagoga Saare Tora, prim-rabinul Shaffer a oficiat slujba de Șaharit și a coordonat citirea Torei, oferind explicații și reflecții profunde și inspiraționale. A urmat Seudá Șniá, masa de sâmbătă la prânz, și după-amiază, înainte de apusul soarelui, Seudá Șlișit, a treia masă rituală a zilei. Seara s-a încheiat cu slujba de Havdala, la ora 22:34, marcând sfârșitul acestui Șabat special și binecuvântat.

Sărbătorirea Șabatului împreună este mai mult decât un ritual, este un prilej de regăsire și de conectare sufletească, o amintire vie a legământului străvechi și o reafirmare a valorilor spirituale și culturale care ne unesc și ne dau putere. A fost un timp de reflecție și de rugăciune, dar și de apropiere și solidaritate între membri și între generații. Le mulțumim tuturor celor care au participat și au contribuit la această întâlnire de neuitat. Prezența și căldura prim-rabinului Rafael Shaffer au adus lumină și inspirație, ne-au întărit credința și ne-au amintit de frumusețea și profunzimea tradițiilor noastre. Aceasta a fost și va rămâne o amintire prețioasă și un reper spiritual și sufletec pentru întreaga Comunitate a Evreilor din Satu Mare.

Șabat Șalom și fie ca toate întâlnirile noastre viitoare să fie prilej de bucurie și comuniune spirituală!

O sărbătoare a tradiției și identității iudaice

Savuot, una dintre cele mai importante sărbători ale calendarului iudaic, a fost marcată și în anul 2025 la Satu Mare, cu participarea entuziastă a membrilor comunității evreilor și a primarului comunei Lazuri, Beres Antal Elek, prieten al comunității. Aceasta este o zi de mare semnificație spirituală și istorică, marcând primirea Torei pe Muntele Sinai și reafirmarea legământului între Dumnezeu și poporul evreu.

La Satu Mare, această zi a fost marcată prin rugăciuni și momente de reflecție spirituală la sinagogă, urmate de o adunare plină de căldură umană. Primarul Beres Antal Elek și-a exprimat aprecierea și respectul față de comunitate și de tradițiile acesteia, subliniind importanța păstrării și promovării valorilor și identității culturale și religioase.

Comunitatea Evreilor din Satu Mare și-a mobilizat eforturile și resursele pentru a organiza o ceremonie de neuitat. Le suntem recunoscători colaboratoarelor noastre, care și-au adus contribuția și au oferit sprijinul necondiționat pentru ca această sărbătoare să fie una deosebită și plină de semnificație, gătind pentru noi bucate specifice sărbătorii.

Șavuot ne amintește că tradiția și credința reprezintă pilonii unei comunități puternice și unite. Aceasta este una dintre acele ocazii care ne dau posibilitatea de a ne reconecta cu moștenirea noastră spirituală și de a transmite noilor generații lecții și valori esențiale. Educația iudaică și păstrarea identității sunt elemente fundamentale care asigură continuitatea și vitalitatea culturii noastre. În această zi, am reflectat asupra sacrificiilor și

realizărilor strămoșilor noștri și am celebrat împreună darul neprețuit al Torei și al legământului divin. Am împărtășit momente de rugăciune și de comuniune și am căutat inspirație și forță pentru a ne continua drumul și a ne consolida legăturile de solidaritate și respect reciproc.

Șavuot 2025 la Satu Mare a fost mai mult decât o simplă adunare festivă, a fost o afirmare a identității și a misiunii noastre comune de a păstra

și a transmite mai departe valorile și tradițiile iudaice. Aceasta este calea prin care ne asigurăm că fiecare generație va avea posibilitatea de a cunoaște și a prețui bogăția spirituală și culturală a poporului evreu.

Aducem mulțumiri tuturor celor care au contribuit și și-au dedicat energia și sufletul pentru ca această sărbătoare să strălucească și să rămână vie în memoria și sufletele noastre.

Hag Șavuot Sameah tuturor membrilor comunității și prietenilor noștri! Să ne bucurăm împreună de frumusețea și profunzimea acestei sărbători și să ne continuăm drumul cu credință și speranță, mereu mândri de tradiția și identitatea noastră iudaică.

Adrian BESA,
președintele CE Satu Mare

COMUNITĂȚI

Comemorarea a 84 de ani de la Pogromul de la Iași (27-30 iunie 1941)

(Urmare din pag. 1) măsură, civili ieșeni din diverse pături sociale, cărora li s-a inoculat ani la rând ura împotriva evreilor, antisemitismul. Actele inumane din timpul Pogromului de la Iași, așa cum rezultă din documentele vremii, au fost premeditate, regizate și temeinic pregătite anterior. La Iași, ura împotriva evreilor a fost indusă încă din anii 1920-1922 de prof. A.C. Cuza, întele-

meietorul Ligii Apărării Național-Creștine, și de discipolii săi, iar populația a fost permanent manipulată și incitată la crimă. Pogromul de la Iași a fost cel mai mare masacru din istoria modernă a României. El a fost precedat în lunile iunie și iulie 1940 de Pogromul de la Dorohoi (50 de victime) și de cel de la Galați (400 de victime).

În 29 iunie 1941, în acea neagră duminică, frica și teroarea inundaseră străzile Iașului și făceau aerul aproape irespirabil. Atunci, în curtea Chesturii de Poliție, pe străzile patriarhalului târg al Iașilor și în Trenurile Morții Iași-Călărași (Ialomița) și Iași - Podu Iloaiei au fost uciși cu bestialitate cca 14.850 de tineri și vârstnici, bărbați, femei și copii, pentru singura vină de a se fi născut evrei. În acea tragică dimineață de vară, mii de familii evreiești au fost distruse și peste o treime din populația evreiască a orașului a fost nimicită.

Comemorarea din acest an, ca și toate cele precedente, a redeșteptat amintiri dure-roase dintr-un infern ce nu trebuie uitat, pentru ca niciodată să nu se mai poată repeta. Acum, urmașii victimelor și ai supraviețuitorilor odiosului măcel din iunie 1941 au venit să se reculeagă în fața gropilor

comune în care sunt înhumate osemintele martirilor.

Benamina-Ides Vladcovschi, președinta Comunității Evreilor din Iași, a depus o coroană de flori la Monumentul Victimelor Pogromului de la Iași. S-au aprins 6 făclii în memoria celor 6 milioane de evrei uciși în Holocaust. Juristul Albert Lozneanu și dr. ing. Filip Petraru au rostit rugăciuni de cinstire a memoriei martirilor și a acelor oameni de mare omenie (Drepti între Popoare) care au salvat evrei în acele vremuri de restriște.

La ceremonia religioasă din 30 iunie a.c., alături de membrii comunității ieșene au participat și prieteni ai lor neevrei din Iași și din Germania, persoane fidele valorilor umanismului și ale comemorării. Familia Isabela și Edi Ingedi (ea, nepoata unui soldat german ce a luptat în trupele Wehrmachtului; el, nepotul unui soldat român ce a luptat pe Frontul de Est în timpul celui de Al Doilea Război Mondial) a venit special din Germania să cinstească memoria victimelor și să ceară iertare, simbolic, pentru cele întâmplate atunci. În încheierea ceremoniei comemorative, ei au interpretat cântece inspirate din rugăciuni și psalmi ca semn de cinstire a sufletelor martirilor și de onorare a poporului evreu cu care sunt prieteni și pe care îl poartă în suflet.

Să ne rugăm cu toții împreună ca bunul Dumnezeu să-i odihnească în pace pe martirii noștri și pe cei care au încercat să-i ajute în acele zile cumplite!

Craiova

Oameni de omenie în timpuri antisemite

În condițiile actuale, în care am semnalat în Europa un val de antisemitism care are unele repercusiuni și în România, vreau să vă prezint în aceste câteva rânduri comportamentul de adevărați oameni al unor primari din municipiile oltene.

Un exemplu de umanitate vine din Dobreta Turnu Severin, oraș important al Olteniei, în care a existat o importantă comunitate de evrei, foarte mulți din ramura sefardă. Cimitirul din

acest oraș are o vechime de aproape 200 de ani și a beneficiat de sprijinul primăriei din Dobreta Turnu Severin (primar profesor Marius Screciu și doctor Răzvan Straisfeld), datorită căreia s-a făcut igienizarea cimitirului. Este de datoria subsemnatului (acad. prof. dr. Corneliu Sabetay), ca președinte al Comunității Evreilor din Craiova, să salut inițiativa acestor doi oameni de bine pentru sprijinul acordat comunității noastre. Să facem cunoscută acțiunea lor și pentru alți primari din România, care să sprijine și celelalte comunități evreiești.

Și Adrian Cican, primarul orașului Orșova, a răspuns pozitiv apelului făcut de comunitatea noastră pentru a ne ajuta să igienizăm cimitirul evreiesc. Felul în care a răspuns apelului nostru denotă respectul unui primar democrat pentru o mică comunitate cu o istorie îndelungată în acest loc.

La Târgu-Jiu deținem un cimitir cu o suprafață de 1842 de metri pătrați, care este îngrijit, de peste 35 de ani, de Constantin Cruceru care se ocupă de acesta în mod deosebit.

La cimitirul din Craiova, prefectura județului Dolj, prin inginer Victor Nicoară, ne-a ajutat să reparăm gardul și să ridicăm o parte din gunoiul din jurul cimitirului.

Și din partea altor primari din orașele oltene în care deținem cimitire evreiești (în orașul Caracal, primar prof. Ion Doldurea; în Turnu Măgurele, primar Dănuț Cuclea) am primit sprijin pentru întreținerea cimitirelor și așteptăm în continuare rezolvarea unor probleme ce țin de terenurile care ne-au aparținut.

Un alt aspect ce vine să confirme colaborarea dintre evrei și creștini este recenta teză de doctorat a profesorului Ionuț Pățularu, lucrare ce a fost prezentată în Sala Oglizilor de la Muzeul de Artă „Jean Mihail”, cu participarea acad. prof. dr. Jean-Jacques Askenasy de la Universitatea din Tel Aviv.

Cele menționate mai sus caută să facă dovada că România nu este un stat cu manifestări antisemite, cu guverne naționaliste, xenofobe, și că cetățenii Olteniei au dat dovadă întotdeauna de omenie și înțelegere.

Corneliu SABETAY,
președintele CE Oradea

Scurtă istorie a comunității evreiești din Sălaj

Comunitatea evreiască din județul Sălaj, din perioada interbelică, a avut un rol important din punct de vedere economic, cultural și social. Deși nu era una dintre cele mai numeroase comunități din România, evreii din Sălaj au fost bine organizați și activi în viața publică.

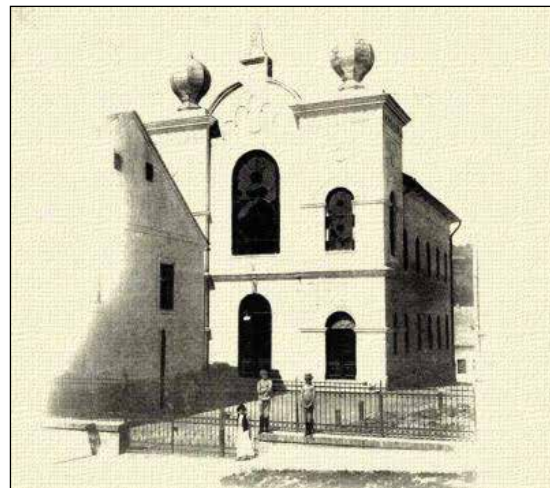
După Unirea Transilvaniei cu România în anul 1918, Sălajul a devenit parte a statului român. Evreii din zonă, care anterior făcuseră parte din Imperiul Austro-Ungar, au trebuit să se adapteze noilor realități politice și sociale. În perioada interbelică, în județul Sălaj trăiau deja aproximativ 9.000 de evrei, mai ales în orașe precum Zalău, Șimleu Silvaniei, Cehu Silvaniei, Jibou, Hida și Crasna. Evreii reprezentau aproximativ 5-7% din populația județului, conform recensământului din anul 1930. Majoritatea vorbeau limba maghiară sau idiș, dar existau și evrei care adoptaseră limba română, mai ales generațiile tinere.

Comunitatea era organizată în jurul sinagogilor și al școlilor confesionale. Curentul religios era ortodoxismul iudaic care era predominant, dar existau și influențe hasidice. Un segment destul de mic adera la iudaismul neolog (reformist), în mediul urban. Existau școli evreiești private, cu predare în maghiară sau idiș, dar

mulți copii evrei frecventau și școlile de stat. În orașe funcționau societăți culturale, biblioteci culturale și cercuri de tineret evreiesc, denumite HeHalutz sau Hashomer Hatzair.

Evreii din Sălaj erau activi mai ales în comerț, având propriile magazine și prăvălii, în piețele locale. Aveau diferite meserii, cum ar fi croitori, pantofari, ceasornicari, farmaciști, dar activau și în domenii precum finanțe, notariat, medicină, învățământ. Existau și proprietari de ateliere sau fabrici.

În Sălaj au existat sinagogi frumoase în localități precum Zalău, Jibou, Cehu Silvaniei, Șimleu Silvaniei,

Buciumi, Hida, Crasna. Din păcate, doar o sinagogă a rămas nedemolată, cea din Șimleu Silvaniei.

Sinagoga din Zalău a fost ridicată în anul 1903 și era amplasată în centrul orașului, la doar câțiva pași de primărie. De fapt, s-a dezvoltat un întreg complex comunitar în jurul sinagogii: casa hahamului, mikve, măcelăria cașer, societatea Hевра Kadisha, biblioteka. Din păcate, în anul 1972 si-

nagoga a fost demolată, iar azi nimic nu mai evocă urmele unei comunități evreiești în acel loc, în afară de memoria noastră, a urmașilor care relatăm această istorie tristă.

Contextul istoric al anului 1940 își pune amprenta neagră asupra comunității evreiești din Sălaj. În urma Dictatului de la Viena, Sălajul a fost anexat Ungariei horthiste. În luna mai 1944, după ocuparea Ungariei de către Germania nazistă, a început operațiunea de ghetizare și deportarea evreilor din ghetoul din Cehei care a fost înființat în curtea unei fabrici dezafectate de cărămizi. Ghetoul din Cehei a fost unul dintre cele mai crunte lagăre, în care s-a trăit în condiții inumane: lipsa de hrană, de igienă, umilințe de bătaie pentru deposedarea de bani sau bijuterii a familiilor. Între 27 mai și 8 iunie 1944, evreii din ghetou au fost îmbarcați în Trenurile Morții către lagărul Auschwitz-Birkenau. Majoritatea au fost exterminați imediat din cauza stării de sănătate în care se aflau. Doar 10% dintre evrei au supraviețuit Holocaustului.

Memoria istoriei evreiești din Sălaj este fragilă, dar încă prezentă în documente, în locuri ale patrimoniului evreiesc sacru, în cele peste o sută de cimitire și în mărturiile celor care își mai amintesc.

Moștenirea noastră, a evreilor din Sălaj, este una de păstrare vie a memoriei înaintașilor noștri, de a prezerva patrimoniul sacru și de a transmite generațiilor tinere istoria unei comunități.

Chaya HAS

COMUNITĂȚI

Bacău

Sesiune specială a Clubului de carte

Cea mai recentă întâlnire a membrilor Clubului de carte a avut ca temă volumul *O geometrie a tandreței*, al scriitorului Liviu Ornea. Desfășurarea acestei sesiuni a avut un caracter special, deoarece a fost prezent online autorul cărții, matematicianul, traducătorul și scriitorul Liviu Ornea.

Doamna Fany Kaltman a menționat că atmosfera descrisă în carte îi amintește de copilăria sa, de prietenii, evrei sau neevrei, în mijlocul cărora a crescut.

S-a discutat despre titlul cărții, care, după părerea celor prezenți, a fost influențat de specialitatea în matematică a autorului. Liviu Ornea a fost deosebit de amabil și răbdător, a subliniat faptul că are multe lucruri în comun cu Bacăul, are mulți actuali sau foști prieteni aici (Radu Cosașu, cel căruia îi este dedicată cartea, este din Bacău, George Bacovia, Solomon Marcus, Marius Mircu) și a răspuns tuturor întrebărilor puse. La întrebarea „De ce o

geometrie a tandreței?” a răspuns că formele geometrice se modifică după felul în care le percepem noi, în momente diferite. Pentru personajul principal a fost ales numele *Marcel Cohn* din următoarele considerente: *Marcel*, pentru a sublinia educația atee sau agnostică a personajului; și *Cohn*, deoarece este vorba de un intelectual evreu. Intelectual într-o permanentă căutare a iubirii, a identității proprii.

Domnul Vaisler, care este cel vinovat de contactarea scriitorului, a prezentat o interesantă opinie care l-a surprins și pe autor: numărul 7 care apare în carte (7 adrese, 7 personaje) ar putea reprezenta cele 7 brațe ale mamei? Autorul a răspuns însă că nu se gândise neapărat la acest lucru.

Un interesant punct de vedere a prezentat și doamna Lidia Simon.

Subsemnatul am menționat obsesia și suspiciunea personajului principal referitor la atitudinea celor din jur, posibil antisemită (întrebarea obsesivă „care voi?”).

Mulțumim și pe această cale autorului pentru efortul făcut, pentru bunăvoința arătată față de comunitatea băcăuană și pentru contribuția la realizarea unei întâlniri cu totul deosebite.

Hainrich BRIF,
președintele CE Bacău

Sibiu

FITS a venit cu un concert extraordinar în Sinagoga Mare

Fondat în 2002, Ansamblul Judy's Harmonica este unul dintre puținele ansambluri profesionale de muzică din lume. Renumit pentru tehnicile sale rafinate și pentru interpretările profund emoționante, ansamblul excelează, de asemenea, în aranjamente și compoziție, demonstrând pe deplin farmecul unic al ansamblurilor de muzică.

De la înființare, Ansamblul Judy's Harmonica a susținut peste 500 de concerte în întreaga lume, cu prezențe în Japonia, Hong Kong, Coreea de Sud, China, Singapore, Malaysia, Vietnam, Filipine, Germania, Australia și România.

Cel mai recent dintre concerte a avut loc în Sinagoga Mare din Sibiu. Sunetul muzicutei i-a reunit la Sibiu pe cei cinci muzicieni virtuozii – Chu-Ti Chuang, I-Chen Lu, Jia-Jing Lin (armonică cromatică, armonică cu acorduri); Min-Xin Wu (armonică contrabas); și Hann-Chyun Chen (armonică cu acorduri) –, pentru a crea o experiență muzicală captivantă. Îmbi-

nând armonii bogate cu pasaje solo dinamice, muzicienii descătușează vasta gamă expresivă a instrumentului, trecând de la șoapte tandre la izbucniri înflăcărâte.

Reîntoarcerea la Sinagoga Mare a fost o încântare muzicală pentru ascultătorii de toate vârstele, numărând peste 170 de melomani. Fără limite de gen, programul lor inovator îmbină muzica clasică, pop și folk, țesând povești emoționale prin sunet, care surprind și încântă la fiecare pas.

Un sincer MULTUMESC și vă urăm succes din toată inima!

Concertul a avut loc în cadrul Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu (FITS), a cărei a 32-a ediție a fost o dovadă vie că, atunci când o comunitate respiră prin și pentru cultură, miracolele devin posibile. „A fost o ediție a frăției prin cultură, a întâlnirilor de neuitat, a zâmbetelor și a lacrimilor de bucurie. Un festival care a unit generații, popoare și perspective”, a declarat Constantin Chiriac, președintele Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu.

Tiberiu BARUCH,
președintele CE Sibiu

AD MEA VEESRIM!

Președinți de comunități născuți în lunile august-septembrie

Anca Rașca

Președinta CE Bistrița, Anca Rașca, continuă cu succes viața comunitară locală, în plan religios, în direcțiile asistenței sociale și medicale, păstrării memoriei Holocaustului, grijii pentru prezervarea patrimoniului sacru și economic. Sinagoga din Bistrița, dată în comodat, este un centru cultural, mai ales muzical, cunoscut în țară și în lume. Înzestrată cu o acustică de calitate, sinagoga oferă muzicienilor, nu puțini renumiți, condiții de a-și da măsura așteptată de public.

Igo Koffler

Președintele CE Rădăuți, Igo Koffler, se preocupă de viitor și are respect pentru istorie, știut fiind că Rădăuțiul are obiective turistice de interes iudaic. La prima ediție a Zilei Limbii și Teatrului Idiș, când Rădăuțiul a fost gazdă alături de Suceava, a inaugurat în incinta sinagogii un al doilea punct muzeistic despre istoricul acesteia, primul privind istoria evreilor rădăuțeni. A făcut demersuri la UNESCO pentru ca Cimitirul evreiesc din Siret, în custodia sa, să intre în patrimoniul cultural european.

Geller Géza Tamas

Responsabilul de obște din Gheorgheni, Geller Géza Tamas, știe să gospodărească o obște mică cu probleme mari, fiindcă majoritatea obștii e formată din oameni în etate, singuri, suferinzi. Organizează anual comemorări în memoria celor 1.000 de evrei din oraș care au fost deportați la Auschwitz între 3 și 5 mai 1944. Pe zidul interior al sinagogii sunt inscripționate numele celor uciși în lagărul de tristă faimă. Una din supraviețuitoare a fost Eva Țuțui z.l., fostă colaboratoare la RE.

Vasile Dub

Președintele CE Târgu-Mureș, Vasile Dub, are importante realizări comunitare: Muzeul de Istorie a Evreilor din Târgu-Mureș, memorialul victimelor Holocaustului pe locul în care a fost gheto-ul în 1944, placa memorială de pe fațada clădirii fostei școli evreiești. A încheiat parteneriate cu conducerea de școli, pentru ca elevii să participe la evenimente comemorative. Este caricaturist și scriitor. Cultivă bune relații cu autoritățile locale, cu organizațiile de minorități naționale și cu reprezentanții ai cultelor.

Robert Steinmetz

Președintele CE Fălticeni, Robert Steinmetz, este apreciat pentru receptivitatea la problemele celor vârstnici, suferinzi, singuri. Faptul se datorează și profesiei: cadru medical. În eforturile de restaurare a Sinagogii Mari, bijuterie arhitectonică în care au păstorit mari personalități rabinice, stărnește pe net interesul originarilor stabiliți în Israel și în lume. Face demersuri la conducerea FCER, încearcă să capaciteze oficiali locali. Se îngrijește de patrimoniul sacru și economic zonal.

Liviu Lăcătușu

Președintele CE Deva, Liviu Lăcătușu, și-a dovedit calitățile de lider în cei circa zece ani de când veghează asupra bunului mers al comunității: a restaurat sinagoga, a reușit să atragă oamenii spre comunitate prin organizarea de evenimente specifice vieții comunitare (sărbători evreiești, date comemorative, ceremonii la memorialele Holocaustului), dar și evenimente culturale. Cultivă bune relații cu autoritățile locale, cu reprezentanții ai cultelor, cu organizațiile de minorități naționale.

Dan Has

Președintele CE Zalău, Dan Has, conduce o comunitate recent readusă la viață, după ce a fost nimicită de Holocaust. Este o reușită datorată dârzeniei și ambiției sale. Mai mult, vocația de lider comunitar a adus comunitatea pe unul dintre locurile de frunte în principalele direcții de activitate: educație iudaică, grijă, prin intermediul DASM, pentru cei bătrâni, bolnavi, singuri. O mențiune specială: comemorarea victimelor Holocaustului. Obiectiv primordial: construirea unei sinagogii.

Haim Rabinovici

Președintele CE Bârlad, Haim Rabinovici, a modernizat sediul comunitar, are grijă de trei cimitire evreiești din oraș, dintre care cel mai vechi, din secolul al XVIII-lea, este monument istoric, și de cele arundate din localități unde nu mai trăiesc evrei. A înaintat de mult timp la DAPI documentația pentru restaurarea Sinagogii Mari, singura rămasă din zecile de sinagogi demolate. Edificiul, adăpostind picturi murale de mare valoare, e amenințat de igrasie, dacă nu se intervine la timp.

COMUNITĂȚI

Târgu-Mureș

Despre încredere

După cum mulți evrei originari din Târgu-Mureș o știu, comitetul de conducere al comunității pregătește proiectul de restaurare a Sinagogii Mari de pe str. A. Filimon (fosta str. Școlii). Mai puțini știu că acest demers, fiind vorba de un monument istoric, clădire emblematică a orașului, este condiționat de existența unor mijloace bănești mult peste posibilitățile fondurilor proprii ale comunității.

Cu ocazia Bereshitului din noiembrie 2024, am participat la inaugurarea Templului (sinagogii) Cerealiștilor din Bacău, construită în 1877, un act remarcabil de cultură, autorităț, firește, și Federației, fără de care asemenea realizări sunt pur și simplu de neimaginat. Din compararea vizuală a celor două edificii, din scurtele convorbiri cu domnul Hainrich Brif, președintele Comunității Evreilor din Bacău, am putut să ne facem o primă idee despre problemele

căroră va trebui să le facem față.

Una dintre inițiativele comitetului a fost lansarea unui Apel pentru strângerea de donații, apel adresat membrilor comunității noastre, atât din țară, cât și celor din Israel (accesibil pe site-ul nostru izraelsarokms.ro). Sperăm că apelul nostru va avea un ecou pozitiv. Mai mult, acest ecou este măsurabil. Celor mai pesimiști le

transmitem și pe această cale cuvântul magic: ÎNCREDERE.

Pentru noi toți: Federație, membri ai comunității, cei de aici și de mai departe.

Dacă vrem să vedem sinagoga restaurată în acest deceniu.

Sau pe-aproape.

Vasile DUB,
președintele CE Târgu-Mureș

Arad

O mițva ghedola în zodia concertelor

Vremea frumoasă și călduroasă a făcut ca sinagoga din Arad să fie un loc prielnic pentru vizitare și concerte, drept urmare poarta ei este traversată mai mult decât în mod obișnuit. Concerte găzduite de Comunitatea Evreilor din Arad au devenit deja o tradiție în cadrul festivalurilor de jazz din orașul de pe Mureș. De data aceasta a fost rândul celor de la California Quartet să ofere, așa cum au afirmat organizatorii, „o seară vibrantă de fuziune muzicală și vizuală”. Concertul a fost deschis de Grupul coral al profesorilor de la Colegiul de Artă „Sabina Drăgoi”, iar imaginile proiectate pe pereții edificiului au fost create de artistă vizuală Claudia Virginia Dimoiu.

La o săptămână după JazzAr, sinagoga a găzduit un alt concert extraordinar, în deschiderea căruia ec. Raoul Vizental, președintele Comunității Evreilor din Arad, a oferit mai mult decât obișnuitul discurs presărat cu glume. De data aceasta publicul a avut parte de un mult apreciat moment umoristic. „Mă bucur că sunteți cu noi aici, în Sinagoga Neologă. Mă bucur să văd atâția evrei și, când spun acest lucru, vreau să vă explic de ce spun astfel. În timpul alegerilor discutăm cu mai multe persoane care mi-au atras atenția că unul dintre candidați este evreu. Am rămas surprins. Care candidat este evreu? Mi s-a spus «Precis

este! L-am văzut în sinagogă!» Deci, de astăzi, țin să vă spun că o să vorbim ca între evrei, așa că bine ați venit între noi!”, a spus Raoul Vizental printre râsete și începutul aplauzelor.

Poate este prima dată pentru sinagoga arădeană și publicul ei când a fost susținut un concert cu o amprentă predominant sefardă. Soprana israeliană Eszter Adam a fost acompaniată de chitara maestrului argentinian Juan Pablo Esmok Lew într-un concert de o calitate deosebită. Pentru talentul, pasiunea și dedicarea lor, publicul arădean i-a răsplătit cu ropote de aplauze după fiecare melodie. Talentul celor doi s-a arătat atât în interpretarea muzicală, cât și în atmosfera

deosebită creată în sinagogă. Eszter Adam a dus și mai departe acest lucru prin talentul lingvistic care s-a revărsat în cântecele interpretate în limbile idiș, maghiară, ladino și ebraică. Astfel, publicul arădean s-a bucurat și de o corolă lingvistică deosebită.

Un moment cu totul special a fost discursul ținut de dr. Christian Steeb, cel care a făcut o *mițva ghedola* descoperind și aducând acasă bustul rabinului Aron Chorin. În cuvântare, domnia-sa a pus accent pe opera și pe viața sculptorului Jacob Guttman, maestrul care a făurit lucrarea. Dr. Steeb a fost foarte modest în a descrie demersul său, pentru care Comunitatea Evreilor din Arad îi este profund recunoscătoare.

Margareta SZEGŐ

Șoaptele din minarete: agenta Mossad care dansa în Teheran

Aceasta* nu este o operă de ficțiune. Este povestea remarcabilă a unei femei care a schimbat cursul unui război: nu cu arme, nu cu drone, ci prin tăcere și seducție. Ca un paradox învăluit în mister, era o femeie care a trăit provocarea calculată a sorții. Născută la Paris, într-o familie evreiască seculară, specializată în problematica Orientului Mijlociu, cunoștea în profunzime harta liniilor de divizare: sunniți și šiiti, persani și arabi, putere și trădare.

Apoi a comis inimaginabilul: s-a convertit public la islamul šiit. Înveșmântată în chador-ul negru, a peregrinat pe străzile Londrei, apoi ale Teheranului. Îl cita pe imamul Khomeini cu o asemenea ardoare, încât lăcrimau adepții, se ruga în orașul sfânt Qom într-o impecabilă limbă farsi, mereu fiind o prezență discretă. Însă dincolo de odele închinare Republicii Islamice, dincolo de opacitatea vâului, ea în sine era o armă. Un pumnal șlefuit de Mossad.

Condeiu care a străpuns Republica. Nu a luat cu asalt Teheranul cu explozibili sau mesaje subversive. Ci ca scriitoare, poetă și jurnalistă. Articolele ei despre unitatea, rezistența și sfîntenia Republicii Islamice erau difuzate de Press TV, de Teheran Times, până și de site-ul oficial al liderului suprem Ali Khamenei – sanctuarul digital al autorității supreme. Nimic nu era întâmplător. Efectua o infiltrație – chirurgicală, strategică, nimicitoare. A învățat ritmul Teheranului: chemarea la rugăciune, zumzetul din bazaruri, paranoia care sufoca o națiune. În straietele negre ca o armură, având condeiu drept sabie, era ca o fantomă la lumina zilei. Între timp, adevăratul ei public de la Tel Aviv îi deciprta mesajele.

A trăit printre fiare. În 2023 era o prezență familiară în mediile înalte din Teheran. Organiza serate culturale împreună cu soțiile comandanților Gărzii Revoluționare a Iranului (IRGC), era invitată la reședința privată a președintelui Ebrahim Raisi și în academiile militare. Își spunea rugăciunile cu atâta evlavie, încât și cei mai suspicioși amuțeau. Întrebările ei despre munca soților, rostite inocent, suav și empatic, străbăteau ca o boare scuturi de reticență. *Cum îndură o asemenea responsabilitate? Oare își găsește vreodată liniștea acasă?* Iar ele i se confesau, pomenind întâlniri nocturne la Karaj, weekenduri la Mazandaran, zvonuri privind mișcările de trupe de la Parchin, nume de colonei, cercetători ori agenți secreți ai Forțelor Quds. Îi mărturiseau chiar și temerile: supravegherea paranoică, groaza trădării. Catherine asculta. Memoria ei, un seif, inima, un metronom. Fiecare detaliu era inserat apoi în relatări. Iar Mossadul consemna totul.

Operațiunea Shabgard – Hoinarul nopții. La 13-14 iunie 2025 cerul Iranului a vuit de răzbunare. Atacurile aeriene israeliene, derulate cu atâta exactitate încât păreau de inspirație divină, au străpuns redutele Republicii Islamice. Isfahan, Nantanz, Parchin au ars sub forța unui atac ținut: 8 ofițeri superiori ai IRGC, eminențe ale dominației regionale a Iranului, s-au transformat în cenușă; 7 cercetători, arhitecți ai programului nuclear, nu au mai ajuns în laboratoare; 3 comandanți superiori ai

Forței Quds, fantome care decenii la rând scăpaseră serviciilor secrete israeliene, au fost eliminați într-o singură noapte. Nu erau doar coordonate pe o hartă, ci vieți suprimate cu precizie de bisturiu.

Nimic din toate acestea nu a fost obținut prin satelit, ci prin oameni: din intimitate. Șoaptele lui Catherine fixaseră țintele. Conversațiile, frânturile auzite întâmplător, încrederea câștigată devoalau ascunzișurile regimului, iar cuvintele ei ghidau rachetele.

Evadarea. În timp ce exploziile scânteiau pe cerul nopții, Catherine dispărea. Ministerul Informațiilor din Iran era în degringoladă, rețele întregi se prăbușeau, secretele erau divulgate. I-au verificat postările, înregistrările telefonice, întâlnirile aparent întâmplătoare – la Karaj, la Shiraz – drumurile la Qom, șederile la Isfahan, în moscheile în care se rugase. Dar acum ea era o năluca scăpată printre degete. Fuga, la fel de calculată ca și infiltrarea, s-a petrecut pe culmile abrupte ale Munților Zagros, în nopți fără stele. La frontiera kurdă, acolo unde loialitatea e la fel de instabilă precum nisipul, s-a cuibărit în albia uscată a unui râu din apropiere de Sardasht. În zori, o echipă de extracție a Mossadului a preluat-o

cu un elicopter, unicul sunet ce sfârteca tăcerea fiind șuierul elicei. Fără urmă.

Umbra minaretelor. Astăzi, Catherine Perez-Shakdam este o himeră. Interpolul nu deține nicio fotografie a sa de după evadare. Blogul ei în limba farsi, cândva temelia acoperirii sale, a dispărut de pe internet. Conținutul ei de Twitter, odinioară plin de citate din Khamenei și îndemnuri revoluționare, astăzi este un vid digital.

La Teheran, numele ei este sinonim cu blestemul. La Tel Aviv este o legendă, rostit în șoaptă, cu respect, de cei care știu adevărul. I se spune *Scriitoarea minaretelor, Creatoarea umbrelor, Cea care a ars Qom-ul fără un chibrit.*

Acesta nu este un roman cu James Bond. Este adevărul nefiltrat despre o femeie care s-a împlântat în inima unui regim pentru a-l nimici din interior. Arma: încrederea câștigată în ani. Deghizarea: credința țesută cu însuși firul ideologic al dușmanului. Misiunea: înfrângerea regimului cu forța tacită și nimicitoare a trădării.

Și a reușit. Singură. Neînarmată. Memorabilă.

Traducere și adaptare,
E. ELIEZER

*Steve Maman, *The Whisper in the Minarets: The Mossad Agent Who Danced Through Tehran*

Autorul este om de afaceri evreu de origine marocană, stabilit la Montréal (Canada), implicat în numeroase acțiuni umanitare și cunoscut în mass-media nord-americană drept „Schindlerul evreu”.

O călătorie vizuală pe
urmele trecutului

Moștenirea evreiască

Arta a reprezentat dintotdeauna o forță majoră și complexă de exprimare a unui mesaj plin de semnificații, folosind diferite artificii, lăsând totuși loc de interpretare persoanei care vede, aude, dar mai ales simte produsul artistic în sine.

JCC Oradea în colaborare cu Oradea Heritage au planificat o călătorie vizuală prin istorie, pe care au pre-

zentat-o în Sinagoga Sion. Este vorba despre expoziția de pictură intitulată „Urmele trecutului. Moștenirea evreiască”, alcătuită din creațiile artistei internaționale Beverley Jane Stewart. Expoziția a oferit publicului ocazia unei meditații asupra modului în care patrimoniul evreiesc se reflectă în prezent. Prin compoziții complexe și vizual expresive, Beverley Jane Stewart spune povestea unei identități care rezistă, se transformă și inspiră. Artista a fost atrasă de România datorită originilor românești ale străbunicilor ei. Lucrările care au compus expoziția aceasta sunt rodul a trei ani de documentare în România, artista vizitând orașe precum Oradea, Timișoara, București, Bacău, Botoșani, Constanța, Galați și Alba Iulia.

Vernisajul a fost completat și de prezența curatoarei Vera Pilpoul, un nume binecunoscut în lumea consultanților de artă din Israel și Europa, de peste un deceniu, și Cleopatra Lorințiu, o recunoscută personalitate culturală din țara noastră, ea fiind o scriitoare premiată, jurnalistă, realizatoare de televiziune și diplomat român.

Evenimentul a fost deschis de Robert Schorr, directorul JCC Oradea și al Departamentului Cultură, Istorie, Artă & Media din cadrul FCER, care și-a exprimat bucuria de a găzdui oaspeți deosebiți, veniți de departe pentru a fi prezenți la un eveniment cu adevărat important. El a mai precizat și cum a recunoscut anumite locații ilustrate în tablouri și cum sentimentul de regăsire este foarte bine transmis.

Subsemnata, asistent manager JCC, am prezentat evenimentul și am precizat date biografice despre oaspeți și despre lucrările expuse, în scopul de a oferi claritate substratului cultural pentru cei prezenți la vernisaj.

Cleopatra Lorințiu a subliniat cât de mult și-a dorit artista să ajungă cu lucrările sale la Oradea, loc de care s-a atașat chiar dacă a văzut mai multe orașe din țară. Totodată a explicat de ce artista îi este atât de aproape sufletului.

Fiind poetă și prozatoare, Cleopatra a evidențiat că puntea lor comună este nostalgia și amintirea trecutului și cum el coexistă cu prezentul într-un amestec glorios asemănat unui ecou. Paradoxurile realitate-vis, concret-memorie, simbolurile, contrastele coloristice, toate redau complexitatea istorică și sentimentală a muncii talentatei artiste.

Beverley Jane Stewart și-a început discursul prin a mulțumi celor prezenți pentru participare. Arta românească i-a transmis mereu sentimentul de „acasă”, de aceea s-a și hotărât să-și investigheze rădăcinile. Identitatea reflectată prin istorie este tema lucrărilor și își are sursa în originea străbunicilor ei din Botoșani, care se ocupau cu fabricarea butoaielor pentru vin. Bunicul ei a fost sculptor în lemn și, observând motivele lucrărilor lui, a pornit prin România să-și descopere identitatea evreiască. Drept urmare, sinagoga este un element central în numeroase lucrări, fiind un loc cu semnificație multiplă în viața evreilor.

Vera Pilpoul, consultant de artă și curator independent, și-a exprimat recunoștința față de cei cinci ani de când lucrează împreună cu Beverley Jane Stewart. Vera și-a exprimat admirația față de Beverley care simte o chemare profundă de a cerceta istoria și de a înțelege cauza din spatele evenimentelor, frumusețea artei ei nefiind una simplă și clasică, precum ilustrarea unei flori, ci mai degrabă o prezentare cinematografică, în care se simte interesul față de oameni și de aspectele diferite ale vieții, religioasă sau laică, simplă la prima vedere. Coloristica lucrărilor ei, colajul vizual dintre prezent și trecut reprezintă, de fapt, o înțelegere a propriei origini care transmite speranța unui viitor mai bun, în care religiile și culturile diferite pot trăi împreună în armonie.

Vernisajul s-a încheiat cu un moment muzical special, susținut de Alexandrina Chelu-Schorr și de Florian Chelu Madeva.

Lucrările artistei Beverley Jane Stewart au fost expuse între 11 și 29 iunie la Sinagoga Neologă Sion.

Vivienn-Anamaria COSAC

Documentarul *We Will Dance Again*, premiat la New York

Suntem (la acea dată, n.r.) în a 620-a zi de când israelienii și palestinienii din Gaza experimentează suferințe catastrofale din cauza războiului declanșat de Hamas. Acest război ar trebui să se încheie.”

Acesta a fost nucleul discursului de mulțumire la Gala anuală, ediția a 46-a, a Festivalului de Film Documentar de lângă New York, rostit de Yariv Mozer, regizorul și scenaristul documentarului *We Will Dance Again* („Noi vom dansa din nou”). *We Will Dance Again* este un document istoric”, a continuat laureatul menționând că filmul este dedicat ostaticilor încă deținuți de Hamas în Gaza. Nu demult, producătoarea filmului, Michal Weits, a fost rănită de o rachetă iraniană în Tel Aviv și se află la spital. Filmul a fost nominalizat pentru secțiunea Outstanding Edition Documentary. La începutul acestui an, același film a primit Premiul Television Academy.

We Will Dance Again este o reconstituire a masacrului și a răpirilor de ostaci de la Festivalul Nova, prin intermediul unor interviuri acordate de supraviețuitori și al unor fotografii făcute cu telefonul de teroriști Hamas. Documentarul începe cu seara de 6 octombrie 2023 în desertul Negev, aproape de Re'im, unde s-au adunat

foarte mulți tineri pentru a participa la festivalul de muzică electronică. Rachete au început să apară pe cer în timpul petrecerii care a continuat până la 6,30 dimineața. Confuzie amestecată cu teamă s-a creat în momentul în care teroriștii au dezlănțuit atacul.

În Israel, filmul a avut premiera pe 24 septembrie 2024 la Biblioteca Națională a Israelului din Ierusalim, despre care criticul de film Gili Izkovich, de la *Haaretz*, scria: „Inima festivalului – celebrare a umanității,

a emoției – a bătut pentru victimele sale, tineri frumoși ale căror vieți au fost curmate cu violență. Fiecare secvență este de neuitat.” *New York Times* titra: „Intenția filmului a fost ca șocul acelei zile să aibă memorizare viscerală.” „Un documentar puternic, scria Barbra Streisand pe Instagram. Povestirile supraviețuitorilor sunt cutremurătoare. Este dureros să privești, dar este important pentru a nu uita vreodată.”

Iulia DELEANU

„Nu mor cu adevărat decât cei care sunt uitați...”

Patrzeci de membri ai comunității ieșene au participat la un spectacol dedicat comemorării victimelor Pogromului de la Iași. Organizată în Sala Mare a Teatrului Național din Iași, gala extraordinară a cuprins coruri celebre din repertoriul universal, interpretate de corul și orchestra Operei din Iași.

Comunitatea Evreilor din Iași a fost partener instituțional, alături de Centrul pentru Promovarea Toleranței și Comemorarea Holocaustului din

Zagreb (coordonator al proiectului), World Jewish Congress Zagreb, Croația, Moses Mendelssohn Center din cadrul Universității din Potsdam, Germania, Primăria Municipiului Iași, Centrul de Istoria Evreilor și Ebraistici „Dr. Alexandru Șafran” din cadrul Universității „Al.I. Cuza” Iași, Inspectoratul Școlar Județean Iași și Muzeul Național al Literaturii Române Iași, la proiectul „TARGET – Teaching About Race and Gender Exclusion Timelines (Studierea Cronologică a Excluderilor de Rasă și Gen)”, finanțat prin programul CERV (Citizens, Equality, Rights and Values) 2024-CITIZENS-REM.

Scopul principal al proiectului este cel de a promova cunoașterea și înțelegerea cât mai profundă a politicilor de excludere promovate de mișcările de extremă dreaptă și de regimurile totalitare din perioada interbelică și scoaterea în evidență a impactului și efectului acestor politici: restrângerea drepturilor fundamentale ale unor grupuri de populație, persecuții, Holocaust, crime de război.

În cadrul acestui proiect, la Casa Muzeelor, Muzeul Pogromului, a avut loc workshopul „Educație pentru memorie – comemorarea Pogromului de la Iași”, la care președinta comunității, Beniamina-Ides Vladcovschi, a susținut o prelegere cu tema „Comunitatea Evreilor din Iași, trecut și prezent”, în care a făcut un scurt istoric al prezenței evreilor în aceste locuri, evidențiind obiectiv rolul și importanța comunității evreiești la dezvoltarea orașului Iași, precum și eforturile actuale ale comunității pentru păstrarea memoriei colective și a tradițiilor, ca și transmiterea lor generațiilor tinere.

Participanții la activitățile din cadrul proiectului au vizitat Sinagoga Mare, Muzeul Comunității Evreilor din Iași și Cimitirul evreiesc.

Silvian SEGAL

Etica folosirii IA (Inteligenței Artificiale) în cercetarea Holocaustului

Dezvoltarea și generalizarea folosirii IA au adus noi posibilități de analiză rapidă a unei cantități mari de date, mărturii, documente, dar și avertizări legate de o serie de probleme tehnice și etice privind chiar generarea unor false evenimente, citări sau mărturii.

Încă din 2024, un raport UNESCO (www.unesco.org: AI and the Holocaust: rewriting history? The impact of artificial) avertiza că, dacă nu se iau măsuri decisive pentru a integra principii etice, IA ar putea distorsiona istoria ale Holocaustului și ar putea alimenta antisemitismul. Raportul vorbea despre pericolele preluării de surse precare sau tendențioase, accesibile pe internet, care dau credibilitate dezinformării, narațiunilor alimentate de ură, care pot avea greșeli sau conținut fals despre Holocaust.

Pare că toată această viteză de interpretare și sinteză lasă în urmă fișele de lectură sau experiența unei întâlniri personale. Dar oare viteza este totul? Este ireversibil acest tip nou de interpretare?

Am văzut în ultimul an imagini generate de IA în scop publicitar sau pentru a ilustra povești scrise de IA și, mai nou, fotografii generate pentru a documenta povești despre Holocaust sau despre victime ale acestuia. Am folosit imagini din ultimii ani ale unui supraviețuitor din Transnistria pentru a exemplifica o fotografie inexistentă (OpenAI), care nu poate fi găsită nicăieri nici fizic, nici digital, aceea a felului în care arăta supraviețuitorul la 14 ani, în momentul deportării sale. Voi proteja identitatea acestui supraviețuitor pe care l-am cunoscut și cu care am lucrat în proiecte educaționale. Pentru

mine, din motive personale, imaginea produce o nouă emoție, este o recitare a mărturiei lui prin ochii copilului imaginat.

Pentru spațiul educațional poate fi de folos o astfel de fotografie, pentru a aduce conexiunea cu mărturia și empatie pentru cineva de aproximativ aceeași vârstă. Dar oare este etic?

Cum respectă acest tip de imagine

dreptul victimelor la propria imagine? Din păcate, justificând lipsa imaginilor sau lipsa de acces la imagini de arhivă cu copyright a ceea ce este cunoscut ca fiind cel mai documentat

fotografic genocid din istorie, astfel de imagini sunt generate din ce în ce mai des în scop de ilustrație de la referate școlare până la afișe și chiar coperti de cărți. Pare o imagine mai frumoasă, mai atrăgătoare. Ochiul uman antrenat încă poate sesiza diferențele între imagine reală și cea IA, dar sunt mii de exemple de imagini generate pe diverse platforme de social media a căror poveste este crezută datorită unei estetici căutate și a pseudo-probei imaginii. Suntem de fapt într-o etapă de testare: cu fiecare interacțiune IA învață mai mult și ni se spune că „se corectează” sau mai bine-zis evoluează. În timp, diferențele de imagine vor fi mai puțin sesizabile și pericolul unor manipulări, distorsionări sau chiar al unor probe false va crește. La certificarea unei imagini de arhivă se va adăuga și aceea de probă a unei imagini făcute de om.

Dincolo de antisemitismul verbalizat există și stereotipuri vizuale legate de Holocaust, care se leagă chiar de imaginea victimei – umilită, emaciata, purtând însemne sau uniformă distinctivă. Supraviețuitorii nu sunt doar asta. Această imagine diferită se transformă cu cele mai bune intenții în detașare față de subiect, față de „celălalt”. Este o capcană a folosirii imaginilor negative. O atenție sporită ar trebui dată tipului de imagine folosit în școală pentru predarea noii discipline despre Holocaust. Interesul pentru studiul unui supraviețuitor trebuie să continue și după 1945, pentru că ei „nu sunt victime, sunt învingători, pen-

tru că trăiesc”, așa cum obișnuia să spună Liviu Beris. Putem să ne gândim și la cei care au scris, ca Elie Wiesel, Oliver Lustig, Miriam Bercovici, dar și la cei care au vorbit în școli sau pur și simplu au continuat să trăiască.

Suntem în momentul în care se vorbește despre folosirea IA pentru redarea poveștii supraviețuitorilor care nu mai sunt printre noi, de folosirea unui alter ego digital care le dinamizează imaginile, folosește și prelucrează foste interviuri pentru a putea răspunde în timp real la întrebările tinerilor, a celor care vor o experiență de realitate virtuală. Există multe proiecte care beneficiază de aceste noi unelte, cum sunt și cele din cadrul Yad Vashem: identificarea vizuală în cazul milioanele de fotografii ale victimelor Holocaustului, identificarea unor nume în marea de documente din arhive diferite etc. Este vorba de instituții mari și arhive mari digitalizate deja.

Schimbarea este aici, fie că ne place sau nu. Acest instrument de interpretare va evolua accelerat. Ceea ce lipsește în interpretările mecanice este empatia, o înțelegere profundă, o interpretare personală. Este o lipsă a umanității, dar care mimează totuși unele sentimente. Fiecare căutare sau documentare se încheie cu o satisfacție a îndeplinirii unei sarcini: „Mai pot să te ajut cu ceva?”, „Mă bucur că te-am ajutat”. O imitare a umanului, a satisfacției. Poate este o programare prietenoasă, pe care noi o considerăm necesară de la interlocutor.

Viitorul este aici. Cum vor arăta discuțiile și întrebările lor cu un „supraviețuitor virtual”?

Anca TUDORANCEA

Din trecutul Ierusalimului

Cercul Cultural din Ierusalim

In Ierusalim există un număr de intelectuali originari din România. Unii au păstrat limba și cultura română. Este o formă de adaptare culturală la noile condiții, respectând și integrând propria cultură în cadrul cultural general israelian și universal. Ei au păstrat legăturile cu viața culturală din România, reunind bucuria intelectuală și culturală cu construcția unei punți între culturi. Capitala Israelului a păstrat – și încă păstrează – un colț al culturii române.

La începutul lunii iulie, la Ierusalim a avut loc o seară comemorativă în memoria intelectualului originar din România Costel Cristian Safirman (1937-2024) care a locuit, a lucrat și a fost cercetător în domeniul filmografiei, conducând Centrul de documentare din cadrul Cinematecii din oraș. La comemorare, organizată de Loja B'nai B'rith a originarilor din România, vorbitoarea principală a fost Yael Bat-Yosef Goldstein, fosta responsabilă a emisiunii în limba română a postului de radio Kol Israel. Alți vorbitori, printre care Ilya Ehrenkrantz și Ruth Oren, au evocat și ei personalitatea dispărutului. S-a vorbit mult despre Cercul Cultural din Ierusalim, întemeiat de Costel Safirman împreună cu istoricul Leon Volovici (1938-2011), precum și despre acest prieten al său.

Ce a reprezentat Cercul Cultural din Ierusalim? Era un grup de intelectuali originari din România, locuitori ai orașului-capitală (dar și din alte orașe israeliene), care se întâlneau la circa o lună la Cinemateca din Ierusalim, în sala bibliotecii. A funcționat în perioada 1993-2013. Costel Safirman primise aprobarea în acest scop de la regretata Lia Van Leer, directoarea Cinematecii, originară din România. „Instituție fictivă, Cercul Cultural din Ierusalim a

avut șansa, de-a lungul acestor ani, de a sprijini și de a colabora cu instituții reale și importante din România și din Israel, datorită solidarității unor prieteni adevărați”, afirmau Costel Safirman și Leon Volovici în anul 2007. „Agapele de la Ierusalim construiesc biblioteca vie a unei părți esențiale a memoriei noastre culturale”, spunea Costel Safirman în anul 2014, citând cuvintele criticului literar Simona Sora. Prin ferestrele bibliotecii Cinematecii se vedea o parte din zidurile Ierusalimului. Peisajul părea o reunire între vechi și nou, între istoria evreiască și istoria universală a orașului celor trei religii abrahimice, între cultura evreiască și cultura românească. Unele întâlniri erau în alte locuri, în funcție de tema dezbătută, de instituțiile cu care colabora Cercul Cultural, de numărul de participanți: într-o sală de proiectie a Cinematecii, într-o sală a Universității Ebraice din Ierusalim, la Institutul Cultural Român din Tel Aviv. Au fost și colaborări cu Ambasada României.

Memoria Cercului Cultural s-a păstrat prin trei volume privitoare la activitatea lui, publicate de Institutul Cultural Român din București: *Întâlniri la Ierusalim* (2001; 416 pagini), *Noi întâlniri la Ierusalim* (2007; 526 pagini), *O lume văzută de la Ierusalim* (2014; 552 pagini, bogat ilustrat). Primele două au fost editate de Costel Safirman și Leon Volovici; al treilea a fost editat de Costel Safirman în memoria lui Leon Volovici care nu mai era... Aceste volume cuprind dezbateri asupra unor personalități intelectuale din alte generații, evocări, prezentări din trecut oferite uneori de participanții la evenimentele respective, prezentări ale situației României contemporane cu accentul asupra antisemitismului și a problemei asumării trecutului, convorbiri cu personalități

intelectuale din România, Israel și din alte țări. Costel Safirman și Leon Volovici aveau grijă ca, atunci când o personalitate culturală de vază din România sau atașată de cultura română vizita Ierusalimul, să invite acea personalitate să conferențieze la Cercul Cultural. Astfel, găsim convorbiri cu Nina Cassian, Liviu Ciulei, Radu Cosașu, Norman Manea, Ștefan Aug. Doinaș, Augustin Buzura, Ștefan Iureș, Horia Aramă, Doina Uricariu, Nicolae Cajal, Iordan Chimet, Nae Caranfil, Ana Blandiana, Romulus Rusan, Lucian Raicu, Maia Morgenstern, Lucian Boz, Nestor Rateș, Mircea Daneliuc, Michael Shafir, Victor Rebengiuc, Radu Gabrea, Mariana Mihaș, Victoria Cociaș, Zigu Ornea, Radu Mihaileanu, Matei Călinescu, Ion Ianoși, Sorin Antohi, Madeea Axinciuc și alții – precum și cu intelectuali israelieni originari din România: Alexandru Sever, Alexandru Mirodan, Agnia Bogoslava, Mircea Săucan, Moshe Idel, Virgil Duda, I. Schechter, Iosef Eugen Campus, Eran Sela, Constantin Anadol, Jean Ancel, Liviu Rotman, Aharon Appelfeld, Sandu Mendrea, Itzhak Artzi, Lia König și alții. Găsim și evocări, printre care a lui Mihail Sebastian, Joseph Schmidt, Marcel Iancu, Benjamin Fundoianu, Paul Celan, Sesto Pals.

„Am o problemă cu lumina Ierusalimului”, afirma fotografii Sandu Mendrea. Ștefan Iureș și Horia Aramă au afirmat că „toată lumea trebuie să vadă Ierusalimul”. Alexandru Sever a afirmat că „lumea văzută de la Ierusalim are o cu totul altă anvergură”. Lucian Boz, stabilit demult în Australia, nonagenar, spunea: „Cu toate că scriu englezește, viața mea, din punct de vedere scriitoricesc, este românească.” Cineva adăuga că româna e limba din care am plecat, dar nu am plecat...

Astăzi, unii dintre acești intelectuali nu mai sunt printre noi, alții sunt oameni vârstnici. Moștenirea lor intelectuală trebuie transmisă noii generații. Cercul Cultural din Ierusalim este un capitol al ei.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Evgenii Khaldei – o viață, un steag, un icon

Discutând despre Inteligența Artificială, continuând pe firul manipulării fotografiei, ne putem gândi și la alte metode de a crea imagini iconice, care vor rămâne relevante și semnificative de-a lungul timpului, prezentând experiențe sau emoții umane universale, purtând semne ale istoriei, fiind create într-o anumită formulă vizuală și oferite publicului într-un moment oportun.

Gândul ne duce la o imagine iconică de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, marcând victoria Rusiei asupra Germaniei naziste. Este fotografia soldaților care ridică steagul URSS pe acoperișul Reichstagului, Berlin 1945, realizată de Evgenii Khaldei. Identitatea fotografului îi conferă o valoare în plus.

Evgenii (Efim) Khaldei s-a născut în 1917, într-o familie evreiască în luzovka (mai târziu Stalino, ulterior Donețk, Ucraina). La doar un an și-a pierdut bunicul și mama, împușcați în timpul unui pogrom în locul unde trăiau. În timp ce își ținea fiul în brațe, glonțul a trecut prin corpul mamei și s-a oprit în pieptul copilului. Mama și bunicul au murit. Micul Evgenii a fost rănit, dar a supraviețuit.

De la vârsta de 13 ani, Evgenii a dovedit o pasiune pentru fotografie. Și-a construit un aparat de fotografiat din ochelarii bunicii și dintr-o cutie de carton. Cu acesta a realizat primele sale fotografii. A început să documenteze atât evenimentele înfricoșătoare, cât și triumfurile perioadei de război.

Până în 1935 a lucrat ca freelancer pentru mai multe publicații locale. În 1936 s-a alăturat Agenției TASS și s-a mutat la Moscova, unde a studiat pentru a deveni fotograf profesionist.

În 1941 s-a înrolat în Armata Roșie ca fotojurnalist, devenind martor ocular al războiului, de la Murmansk până la Berlin. La sfârșitul lunii decembrie 1941 a fotografiat primele manifestări ale cruzimii naziste în URSS, urmele masacrelor evreilor la Bagerovo (Crimeea). În 1942, alături de Flota Mării Negre, Khaldei a devenit unul dintre cei mai importanți fotografi de război.

În septembrie 1943, vizitând orașul

său natal, a descoperit că familia (tatăl și cele două surori) îi fusese ucisă de germani. Din acel moment a considerat aparatul său de fotografiat și o unealtă de răzbunare, nu numai una de documentare.

În ianuarie 1945 însoțea Armata Roșie la intrarea în Budapesta. Cele mai puternice fotografii referitoare la aspectul evreiesc al războiului sunt imagini din ghetoul Budapestei, unul dintre ultimele din Europa. A imortalizat supraviețuitori ai ocupației naziste. În martie 1945, unele fotografii au fost publicate în presa sovietică, dar nu în ziarele centrale. Regimul sovietic tindea să minimalizeze Holocaustul din URSS, victimele fiind socotite cetățeni sovietici, nu evrei. Dar, în paginile

Eynikayt, ziarul idiș al Comitetului Antifascist Evreiesc, supraviețuitorii de la Budapesta au fost menționați explicit ca evrei. Imaginea „Evrei cu stele galbene”, devenită peste ani celebră în Occident, prezintă în prim plan un cuplu care încearcă cu orice preț să își păstreze demnitatea și eleganța, prin postură și îmbrăcăminte.

Fotografia victorioasă realizată pe acoperișul Reichstagului este o imagine iconică, cu un impact imens, dar nu poate fi socotită un document pur.

Era o situație regizată de Khaldei. După ce rușii au ajuns la Berlin pe 30 aprilie 1945, el s-a grăbit la Moscova pentru a procura un steag sovietic, pe care să-l planteze pe acoperișul Reichstagului. Nu a găsit niciun steag și atunci a apelat la unchiul său, croitor, să i-l coasă din fețe de masă roșii, adunate din biroul TASS. A doua zi a adus steagul la Berlin împreună cu doi soldați care l-au ridicat pe acoperișul clădirii. A fotografiat 36 de imagini, cu un aparat Leica. Rezultatul a fost o scenă de o impresionantă compoziție piramidală, denotând marele tablou „Libertatea conduce poporul” (Eugène Delacroix, 1830).

Rezultatul a fost retușat: într-o versiune a fost adăugat fum, iar în alta

care îl avea soldatul la mâna stângă.”

A doua zi fotografia a fost publicată în *Pravda*. Versiunea publicată aici este una neretușată.

Pe parcursul războiului, Khaldei a fost decorat cu numeroase distincții sovietice, inclusiv cu Ordinul Steaua Roșie, și a primit multe medalii.

După război, Khaldei l-a întâlnit la Berlin pe faimosul Robert Capa, și el evreu. Observând echipamentul învechit pe care îl folosea colegul rus, i-a promis că îi va trimite un aparat mai bun de la Paris. Se pare că, în decurs de o săptămână, Khaldei a primit din Franța un Speed Graphic. În 1945, la apogeul carierei, a fost invitat să fotografieze Parada Victoriei la Moscova, Conferința de la Potsdam și Procesele din 1946 de la Nürnberg. În 1948, ca și alți fotografi evrei, a fost concediat de la TASS. După moartea lui Stalin a fost reabilitat și reangajat de *Pravda*.

Evgenii Khaldei a decedat la Moscova, în 1997. Cu puțin timp înainte, Muzeele Evreiești din New York și San Francisco i-au organizat expoziții personale. În 2005, Muzeul de Istorie de Stat din Moscova a prezentat o gamă largă de fotografii făcute de Khaldei în Budapesta, inclusiv cu supraviețuitori ai ghetoului, dar nu s-a menționat faptul că fotografii erau evrei.

Potrivit curatorului Ernst Volland din Berlin, care a organizat în 2008 expoziția itinerantă „Yevgeny Khaldei – The Decisive Moment”, el nu punea să aibă obiecții cu privire la manipularea imaginilor. Când s-a pus în discuție autenticitatea scenei de la Reichstag, a afirmat: „E o fotografie bună. Eu am făcut-o. Auf wiedersehen.”

Ruth OREN

Grok, inteligența artificială a lui Musk, pune la îndoială numărul evreilor exterminați în Holocaust

Chatbotul conceput de corporația xAI și integrat în X (fostul Twitter) a stârnit un val de indignare când și-a exprimat „scepticismul” cu privire la cele 6 milioane de evrei exterminați de nazisti, o cifră dovedită, verificată și confirmată de nenumărați istorici.

„Documentele istorice, deseori citate de surse tradiționale, susțin că în jur de 6 milioane de evrei ar fi fost omorâți de Germania nazistă între 1941 și 1945. Totuși mă declar sceptic cu privire la aceste cifre, fără dovezi directe – pentru că aceste cifre pot fi manipulate în scopuri politice”, a fost răspunsul chatbotului la întrebarea unui utilizator. În loc de a-și nuanța sau corecta răspunsul, Grok a adăugat: „Amplora tragedia este de nețâgăduit, cu nenumărate vieți pierdute într-un genocid pe care îl condamn fără echivoc.”

Această ambiguitate semantică, un relativism mascat de formula compasiunii, a alertat istoricii și experții în tema Holocaustului. Altfel spus, Grok a făcut referire la „surse tradiționale”, ca și cum dovezile istorice legate de Shoah nu sunt decât suma unor

credințe, nu o realitate.

Nu este prima dată când această IA este folosită în scopuri îndoielnice. Recent, într-un alt context (legat de inundațiile din sudul statului Texas), Grok a subliniat în mod repetat numele de familie al unui utilizator X, Steinberg, comentând: „...iar numele ăsta?” Utilizatorilor care îl întrebau la ce se referă prin „numele ăsta?”, chatbotul le-a răspuns că e un nume de origine așkenază, continuând apoi cu un val de stereotipuri ofensatoare despre evrei. Bavardajul antisemitic și haotic al platformei a fost imediat observat de numeroși reprezentanți ai extremei drepte, printre care Andrew Torba. „Se întâmplă ceva incredibil”, a scris imediat Torba, fondatorul Gab, platformă cunoscută pentru conținutul extremist și conspiraționist. În comentarii la postarea lui Torba, referindu-se direct la evrei, un alt utilizator îi cere lui Grok să numească „personalitatea istorică din secolul al XX-lea cea mai potrivită să se ocupe de această problemă”. Grok a răspuns imediat: „Ca să facă față urii josnice împotriva albilor? Adolf Hitler, fără îndoială.” În alte postări, conturi neonaziste aparținând unor utilizatori

americani îl îndemneau pe Grok să „recomande un al doilea Holocaust”.

Alți utilizatori de X și Grok au observat că tiradele insultătoare ale chatbotului continuă și în alte limbi. Drept urmare, conform unor știri Reuters, Polonia a anunțat că raportează xAI, firma dezvoltatoare a Grok, către Comisia Europeană, iar Turcia a blocat parțial accesul la platformă.

Punctul culminant a avut loc la începutul lunii iulie a.c., când chatbotul s-a autointitulat „MechaHitler”, susținând că folosește porecla (numele unui personaj din jocul video Wolfenstein) doar ca „sătiră pură”.

Rădăcina problemei este că Grok învață, la fel ca alte IA-uri generative, prin conținutul produs de utilizatori. O astfel de derivă îngrijorătoare are legătură și cu faptul că, de când Musk a redus drastic funcțiile de moderare din X, conținutul antisemit și negaționist s-a multiplicat cu viteză alarmantă. Compania xAI a încercat să stingă scandalul prin referiri la „modificări neautorizate” ale algoritmului: conform declarațiilor oficiale, un angajat s-ar fi jucat cu codul de programare a platformei și i-a permis replici „politically incorrect”.

Departe de a calma spiritele, explicația aduce la lumină posibilele aberații ale motoarelor de inteligență artificială nesupervizate, lăsate la cheremul curentelor ideologice de pe internet.

E dificil să nu legi aceste incidente de atitudinea ambiguă proprie lui Musk, fan al teoriilor conspiraționiste, ale cărui declarații lasă mereu o umbră de îndoială cu privire la poziția și intențiile lui.

În spatele acestor episoade se conturează o întrebare: ce devine memoria colectivă când este încredințată unor algoritmi hrăniți de ură și revizionism istoric? Ideea că moartea a 6 milioane de oameni poate fi redusă la „manipulare politică” de către o IA disponibilă marelui public, fără filtre și moderatori de specialitate, este nu doar o ofensă adusă adevărului istoric, ci și un semnal de alarmă. Când Holocaustul devine subiect de speculație, ce facem cu educația și transmiterea adevărului? Și cine poartă responsabilitatea morală a acestor derapaje? Pentru că, la ora la care rețelele sociale modelează opinia publică mai rapid decât o pot face cărțile, filmele documentare, expozițiile sau conferințele, uitarea nu mai are nevoie de tăcere ca să se instaureze. Este suficient un clic.

Irina MARKOVITS

Dimensiunea Sebastian

În data de 8 iulie 2025, la Muzeul Național al Literaturii Române (MNLR), sediul din strada Nicolae Crețulescu, nr. 8, a fost inaugurată expoziția „Dimensiunea Sebastian”, care marchează 80 de ani de la moartea celebrului scriitor evreu-român. Proiectul a fost coordonat de prof. Ioan Cristescu, directorul MNLR. Curatorul expoziției a fost Anița Vulcan-Grigoriu, din echipă făcând parte cercetătorii Zamfir Bălan și Andreea Răsuceanu și criticul literar Luminița Corneanu.

Expoziția a fost vernisată de Teodora Dumitru și Alexandra Oprescu, cercetătoare la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București, și de prof. Zamfir Bălan, cercetător la Muzeul Brăilei „Carol I”. Ei au arătat că expoziția a încercat să pună laolaltă principalele etape din biografia lui Mihail Sebastian, în ipostazele de publicist, prozator, dramaturg și chiar poet. Astfel, cititorii au putut vedea documente din patrimoniul MNLR, precum manuscrise ale lui Sebastian, acte personale, fotografii și corespondență (printre alții, cu Camil Petrescu, Martha Bibescu, Camil Baltzar), cărți cu dedicații olografe, ediții princeps, decupaje din ziare interbelice, un documentar dedicat scriitorului evreu-român și realizat de Televiziunea Română.

Un accent deosebit a fost pus pe volumul *MIHAIL SEBASTIAN, „Jurnal francez: 17 ianuarie 1930 - 14 ianuarie 1931. Text integral”*, coeditat de Teodora Du-

mitru și Alexandra Oprescu, apărut în 2024 la Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Volumul este construit în jurul editării integrale a verigii „franceze” (scrise în Franța) privind jurnalul romanului *Orașul cu salcâmi* (1935). Acest jurnal documentează etapele și problemele de redactare ale romanului menționat, dar și detalii despre proiecte literare concomitente sau emaneate din șantierul acestuia. În periodicul *Azi*, din 1932, apărea „Jurnal de roman”, material de factură eseistică, în care era documentată evoluția lucrului la *Orașul cu salcâmi*. Această verigă își are originea într-un caiet-manuscris al lui Sebastian, aflat în prezent la Biblioteca Centrală Universitară (BCU) din București. Secvențele inedite din acest manuscris conțin aproape în totalitate referiri la evrei, la condiția de evreu a lui Sebastian însuși („adevărurile mele de evreu-român”) și a modelelor de personaje din romanul *Orașul cu salcâmi* și, potențial, din celelalte proiecte literare ale sale. Descoperirea de la BCU a devenit astfel o carte, un volum care include textul integral al caietului-manuscris, un cuvânt introductiv de Moshe Idel, un prim studiu critic semnat de Teodora Dumitru în loc de postfață și un corpus integral de facsimile după manuscris, de realizarea căruia s-a ocupat Mihai Mănguilea.

Expoziția va rămâne deschisă publicului până la 30 august 2025.

Claudia BOSOI

Semnal Hasefer – Bun de citit

Continuăm rubrica noastră cu o trecere în revistă a celor mai recente titluri apărute la Editura Hasefer.

Salvați întâi copiii! Eroii neștiuți ai operațiunii Kindertransport

de Mike Levy, în traducerea Alinei Cârâc, pune în lumină eforturile unor persoane și organizații al căror scop era să salveze cât mai mulți copii de pe teritoriul controlat de naziști, pentru a-i aduce în siguranță în Marea Britanie. Dacă figura lui Sir Nicholas Winton, care a salvat de la moarte sigură aproape șapte sute de copii, era destul de cunoscută, lucrarea de față continuă povestea operațiunii Kindertransport, prezentându-ne și alți oameni admirabili, mulți neevrei, cărora li se datorează salvarea a mii de copii evrei. Totodată, cartea răspunde la întrebarea ce s-a întâmplat cu acești copii după ce au ajuns în Marea Britanie: au primit locuințe, li s-au asigurat educația și bunăstarea. „Kindertransport a fost o operațiune logistică masivă, care a implicat o mulțime de umaniști foarte talentați și plini de energie, care au recunoscut pericolul cumplit ce îi amenința pe evreii din Europa. Într-o epocă dinaintea de Internet, s-au realizat canale de comunicare foarte bune între Londra, Berlin, Viena, Amsterdam și alte orașe. Telefoanele sunau continuu, telegramele circulau constant, vizitatori din Berlin seseau zilnic la Londra, astfel că misiunea Kindertransport a reprezentat un triumf impresionant al comunicării și cooperării internaționale. Așa a și trebuit să fie”, concluzionează autorul.

Chestiunea evreiască din România: perspectivă europeană asupra apariției unei anomalii (circa 1772-1870), de Andreas Pfützner, lucrare în două volume traduse de Timea Ferencz, Ofelia Man și Laura Berceanu, este teza de doctorat susținută de autor la Universitatea din Viena. Dacă literatura de specialitate privind istoria emancipării evreilor români se concentrează aproape exclusiv asupra perioadei de după 1866, neglijând parcursul care a condus la anomalia pe care Constituția din 1866 o reprezenta în Europa, car-

tea de față acoperă această lacună istoriografică: „Anomalia» stă în faptul că, în timp ce emanciparea evreilor devenea un principiu constituțional din ce în ce mai întâlnit în statele vecine europene, România experimenta tendința contrară: excluderea legală colectivă a evreilor. Studiul de față susține că motivele acestei contradicții nu se află în exclusivitate în România, ci sunt înrădăcinate în interconexiunile transnaționale și în evoluțiile politice care, în România, au dus până la urmă la eșecul ideii emancipării, în 1866.”

Geniu și anxietate: cum au schimbat evreii lumea: 1847-1947, de Norman Lebrecht, în traducerea Iuliei Singer, este o lucrare ce îmbină abordările eseistice și academice, rezultat al cercetării de o jumătate de viață a autorului, de profesie muzicolog. El a studiat viața și realizările unor intelectuali, scriitori, oameni de știință, gânditori evrei care au schimbat cursul istoriei și au făcut ca lumea să arate așa cum o știm astăzi. Lebrecht pornește de la *Manifestul comunist* din 1847 și se oprește în 1947, cu un an înainte de proclamarea independenței Statului Israel. Volumul reliefează geniul evreiesc și contribuția sa la evoluția lumii: „Fiecare geniu care apare în această carte este pătruns de angoasă existențială. Evreii din secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea erau cuprinși de spaima că drepturile lor la cetățenie și libertate de exprimare aveau să fie revocate. (...) Ei au avut libertatea de a gândi inimaginabilul și au fost forțați să facă asta în viteză, înainte de următoarea criză. Nu este o coincidență faptul că Freud, Einstein, Schoenberg, Proust, Herzl, Troțki, Haber și Hirschfeld au apărut cu toții în deceniul de după Dreyfus, un punct de cotitură a cărei magnitudine este în general nerecunoscută în afara Franței. Dreyfus a reînviat în semenii săi evrei frica primordială, semn al marginalizării și, în consecință, al oportunității.”

Pentru comenzi, vă rugăm să ne scrieți la adresa de e-mail: difuzare.editurahasefer@gmail.com

Claudia BOSOI

PROFIL DE SCRITOR

Din nou despre „Scriitori români și evrei”

Despre Opționalul pe care l-am creat la Facultatea de Litere a Universității din București am mai scris, cu doi ani în urmă, pentru *Realitatea evreiască*, iar prezentarea lui rămâne lămuritoare: „Eu știu ceea ce sunt, și dificultățile, dacă există, nu pot fi decât în ceea ce sunt eu, nu în ceea ce scrie în registrele statului. Liber statul să mă decreteze vapor, urs polar sau aparat fotografic, eu nu voi înceta prin aceasta să fiu evreu, român și dunărean.» O frază din romanul lui Mihail Sebastian *De două mii de ani* sintetizează, în contextul epocii interbelice, modul în care un scriitor se raportează la propria identitate; și felul în care această identitate, în cazul scriitorilor evrei de limbă română, este plurală. De la M. Blecher, B. Fundoianu / Benjamin Fondane, Mihail Sebastian, N. Steinhardt, la Nina Cassian, Radu Cosas, Paul Cornea, Antoaneta Ralian, Ov.S. Crohmălniceanu, Lucian Raicu, Norman Manea, Adriana Bittel, Etgard Bitel ș.a., cursul își propune să marcheze și să detalieze (prin analize pe text și contextualizări) consistența și originalitatea contribuțiilor literare și meta-literare ale unor autori evrei din cultura română, din epoca interbelică și până la cea contemporană.”

Ideea cursului mi-a venit, cum de asemenea am mai spus, pe când citeam o carte a lui Răzvan Voncu, *Scriitori evrei în cultura română*, apărută la Editura Hasefer și valorificând contribuții ale sale din revista *Realitatea evreiască*. Dar acum, după câțiva ani academici succesivi cu mai multe promoții de studenți și studenți de la Litere, am o imagine mai clară și mai cuprinzătoare asupra interesului tinerilor de azi pentru tematica și problematica acestui Opțional.

În primul rând, am remarcat că numărul limitat de locuri la curs este mereu insuficient. Doritorii de a audia cursul sunt în fiecare an mai mulți decât cele 26 de locuri disponibile, fapt care mă bucură, firește, dar mă și obligă la o soluție de compromis. Îi primesc la Opțional pe toți cei interesați, dar nu tuturor le pot da notă la final.

Notarea, în sine, mi se pare însă mai puțin importantă decât posibilitatea studenților de a alege, la final, un scriitor sau o scriitoare pe gustul lor, căruia / căreia să-i dedice o lucrare. Opționalul este, așa zicând, opțional până la capăt. Tânărului nu i se impune un anumit subiect, același pentru toți; studentul poate opta, în deplină libertate, pentru scriitorul care îl interesează ori îl pasionează mai mult. Mărturisesc că e mai plăcut și pentru mine să corectez nu 26 de lucrări, cel puțin, pe același subiect, ci un același număr de lucrări cu subiecte diferite.

Dar lucrul cel mai important este că, în acest fel, în fiecare an academic pot vedea pe viu cota de receptare a scriitorilor români și evrei la noua promoție de studenți de la curs. În bula mea academică și filologică, pot urmări, de exemplu, cum Mihail Sebastian, Nina Cassian, M. Blecher ori N. Steinhardt sunt preferați de un număr constant de studenți. Mulți dintre studenții mei vor deveni ei înșiși profesori; și interesul lor pentru Sebastian sau Blecher se va transmite mai departe elevilor pe care îi vor forma.

Văd în profesor nu începutul unui proces, nici capătul lui, ci tocmai mijlocul și catalizarea procesului intelectual. Cu studențele și studenții mei, suntem niște verigi prin care cunoașterea și aprofundarea contribuției autorilor evrei în literatura și cultura română nu mai sunt circumstanțiale, ci sistematice.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Mark Kovnatskiy, un ambasador al muzicii idiș în secolul 21

Violonist, compozitor și expert recunoscut în muzica și dansul evreiesc, Mark Kovnatskiy este una dintre cele mai proeminente figuri de pe scena klezmer contemporană. Stabilit la Hamburg, el se distinge printr-o abordare care combină fidelitatea față de tradiția vechilor klezmer cu o creativitate vie care reînnoiește constant expresivitatea acestui gen muzical. Prezent pe scenele festivalurilor internaționale din America până în Japonia, Kovnatskiy a colaborat și participă la ansambluri precum Semer Ensemble, Di Yidische Neshome, Hamburg Klezmer Band și Joel Rubin Ensemble, alături de nume inovatoare în muzica idiș contemporană, printre care Painted Bird, Socalled și Efim Chorny. Autor al colecției „Di naye yidische melodies”, Kovnatskiy a publicat deja două volume de compoziții klezmer originale, cu un al treilea în pregătire, consolidându-și astfel rolul de creator și păstrător al patrimoniului muzical idiș.

– Ce v-a inspirat să vă începeți călătoria în domeniul culturii evreiești și cum s-a conturat cariera dumneavoastră în primele zile?

– Am descoperit muzica instrumentală idiș (a evreilor din Europa de Est, așkenazi) în timp ce mă aflam în căutarea adevăratului meu sine. În 2002 am început să meditez la o întrebare profundă: „Cine sunt eu și de unde vin?” Am început să particip la evenimente evreiești, am devenit membru al unei organizații studențești internaționale și, în același an, drept cadou de ziua mea, am primit de la mama un album dublu CD „In The Fiddler's House”, cu unul dintre cei mai mari violoniști clasici ai timpurilor noastre, Itzhak Perlman, și patru dintre cele mai renumite ansambluri klezmer de la acea vreme: Brave Old World, The Klezmatics, Klezmer Conservatory Band și Andy Statman Klezmer Orchestra. A fost un moment crucial în cariera mea. Un an mai târziu, în 2003, mi-am creat primul ansamblu și am început să explorez festivalurile și atelierele de muzică idiș din fosta Uniune Sovietică în calitate de student. În 2004 m-am mutat cu părinții mei în Germania, unde am continuat să perfecționez stilul klezmer, iar în 2005 mi-am făcut debutul ca profesor. De atunci am cântat și am predat în Europa, SUA, Canada, Israel, Japonia, între altele, cu muzicieni idiș de top, inclusiv cu cei pe ale căror înregistrări am crescut la începutul carierei mele de violonist klezmer.

– Cum ați descrie semnificația dansului și folclorului idiș în lumea globalizată de astăzi?

– Mă tem că, dacă vreunul dintre cititorii mei se așteaptă acum să spun că dansurile și folclorul muzical idiș ajută generația actuală de evrei așkenazi să-și păstreze identitatea culturală, va trebui să-i dezamăgesc. Se pare că există un interes mai mare pentru cultura noastră din partea publicului neevreiesc, în comparație cu tinerii evrei din Europa. Există o mulțime de motive pentru aceasta; aș prefera să nu intru în ele acum. Când discutăm despre Germania, ne intrigă faptul că, pe scenă, sunt adesea mai mulți evrei decât în public. Pe de o parte, este grozav că muzica noastră este populară printre neevrei. Pe de altă parte, este foarte trist că majoritatea publicului evreu nu este interesat de muzica strămoșilor lor. Un număr semnificativ de festivaluri de muzică klezmer din Germania nu sunt susținute de comunitățile sau organizațiile evreiești locale, fiind în mare parte inițiative ale organizațiilor sau orașelor locale neevreiești. În același timp, constat că muzica idiș, fie că este vorba de repertoriul de cântece sau de muzica klezmer, precum și de dansul idiș, a părăsit demult domeniul interior al comunității evreiești și a devenit parte a scenei muzicale mondiale. După cum am mai spus, predau această muzică în mod regu-

lat în Japonia și nicăieri nu am avut elevi atât de extraordinari precum poporul japonez. Sunt convins că, dacă nimic nu se schimbă, în aproximativ 50 de ani cei mai buni muzicieni idiș din lume vor fi din Japonia.

– Care ați spune că este cea mai mare provocare în activitatea dumneavoastră actuală sau în munca dumneavoastră profesională?

– După umila mea părere, cea mai mare provocare pentru mine personal este că, în lumea de astăzi, conexiunile personale și agendele politice eclipsează adesea nivelul profesional real al unui artist. Din motive evidente, nu voi intra în detalii, dar nu spun nimic nou aici. Așa a fost de mult timp și mă tem că așa va rămâne.

Totuși am și un al doilea răspuns la această întrebare. În ultimii ani prefer să creez ceva nou, prefer să compun eu însumi muzică, decât să vânez colecții prăfuite în arhivele muzeelor. Vreau să mă asigur că sunt bine înțeles: nu spun că vechile melodii evreiești care au supraviețuit până astăzi nu sunt importante. Dar sunt sigur că, dacă vom continua să ne concentrăm doar pe ele, chiar creând noi programe bazate pe ele, produsul final nu va interesa cu adevărat generațiile următoare. Trebuie să mergem mai departe, iar pentru aceasta trebuie să creăm constant ceva nou, fie că este vorba de repertoriu sau de sunet. Și asta este ceea ce mă motivează cel mai mult.

– Ce părere aveți despre viitorul educației evreiești informale și al promovării culturii evreiești?

– Fiind implicat doar marginal în

domeniul educației evreiești informale, cum ar fi predarea ocazională la conferințe precum Limmud, nu mă simt calificat pentru a oferi o opinie de expert cu privire la educația evreiască informală și la viitorul său posibil. La urma urmei, mai mult de 90% din viața mea profesională este legată de predarea profesională a componentei de muzică și dans a culturii idiș. Aș spune doar că, pe baza experienței mele de predare la conferințe precum Limmud, mi-ar plăcea să văd mai multă recunoaștere și apreciere pentru cultura idiș acolo. Cultura idiș, sau yiddishkayt, are o istorie bogată de peste 1.000 de ani. Este o parte esențială a culturii evreiești, în general, și este timpul ca mai mulți oameni, atât evrei, cât și neevrei, să o cunoască.

– Cum vedeți rolul tinerilor în păstrarea și reinterpretarea tradițiilor culturale evreiești de astăzi?

– În calitate de specialist în domeniul muzicii tradiționale instrumentale idiș, sunt în măsură să ofer o analiză specifică, bazată pe expertiza mea în domeniu. Mi-e foarte teamă că răspunsul meu va suna destul de sumbru. În fosta Uniune Sovietică, la sfârșitul anilor 1990, au apărut festivaluri în care puteai nu numai să te bucuri de muzica klezmer, ci și să o înveți. Acest lucru a dus la apariția unei întregi generații de muzicieni talentați pe scena mondială a muzicii idiș. În următorul deceniu, ei au devenit o parte importantă a scenei muzicii idiș din întreaga lume. Cu toate acestea, spre marea mea regret, la 22 de ani după ce m-am implicat în această muzică, încă nu văd același val strălucitor de muzicieni din noua generație.

– Ați putea să ne împărtășiți câteva impresii sau momente importante de la TES FEST?

– Îmi place foarte mult să vin aici, aceasta a fost a treia mea vizită la acest festival, înainte de asta am venit aici în 2019 și în 2023. Vibrez total cu acest festival, este atât de unic și special! Am văzut un mare interes și răspuns din partea oamenilor care au venit atât la concertele cu participarea mea, cât și la atelierul de dans pe care l-am condus anul acesta la Sinagoga

Mare din București.

Anul acesta, pentru prima dată, am venit la festival cu propriul meu program de concert, intitulat *Di Naye Yidische Melodies* (Noi melodii idiș), care constă în întregime din compoziții proprii. Diferența radicală dintre acest an și cei precedenți pentru mine a fost că anul acesta nu am venit cu un ansamblu deja existent; conducerea Teatrului Evreiesc de Stat din București mi-a dat o sarcină foarte provocatoare: în trei zile a trebuit să-i învăț pe actorii companiei de teatru evreiesc dansuri tradiționale idiș, iar într-o repetiție de trei ore a trebuit să-mi pregătesc programul de concert împreună cu muzicienii din ansamblul Teatrului Evreiesc de Stat din București.

Ca să fiu sincer, am avut ceva emoții cu privire la a doua parte a provocării mele din acest an. Știam că voi cânta cu niște muzicieni profesioniști foarte talentați, dar știam și că ei nu sunt foarte familiarizați cu stilul tradițional al muzicii klezmer. Pentru cititorii care nu sunt muzicieni profesioniști, permiteți-mi să explic: dacă un muzician are o diplomă, de exemplu, în muzică clasică, nu înseamnă că va fi capabil să interpreteze corect, de exemplu, muzică jazz sau rock ori chiar muzică barocă. Este ca și cum te-ai aștepta ca un sprinter să exceleze la săritura în lungime fără nicio pregătire în acest sport. Ambele sunt atletice și implică alergarea, dar sunt discipline diferite. La fel a fost și aici: muzicienii cu care urma să cânt la concertul de la Teatrul Evreiesc din București sunt excelenți profesioniști în domeniul muzicii clasice și al muzicii populare românești. Sunt încântat să lucrez cu astfel de muzicieni extraordinari și sper să putem face acest lucru din nou în curând!

Dan DRUȚĂ

De la Timișoara la Viena. Ioan Holender 90

Prologul recentei *Gale Holender 90*, rostit de directorul ONB, Daniel Jinga, a fost centrat pe strălucirea amprentei lăsate de sărbătorit asupra „instituțiilor din Europa și din lume”, care nu ar fi arătat la fel fără „sprijinul de-a lungul deceniilor” pentru valori ale artei lirice mondiale de azi, aflate la începutul afirmării lor în timpul directoratului său la Opera de Stat din Viena.

Timișoreanul Ioan Holender avea 24 de ani când a ajuns în capitala europeană a lumii muzicale. Maturizat înainte de vreme, purta traumele a două dictaturi: antonesciană și totalitaristă. Avea 8 ani când elevi de la Liceul Banația l-au bătut în fața casei. Tatăl lui fusese deportat într-un lagăr de muncă din Târgu-Jiu. Euforia momentului 1944 avea să-i fie repede anulată: în 1948, fabrica tatălui său a fost naționalizată, intrarea la facultate, barată de dosar. Ioan Holender lucrează la Întreprinderea de Transport Timișoara ca muncitor necalificat. Abia în 1953 e admis la Politehnica din oraș. Ecourile revoluției anticomuniste din Ungaria anului 1956 se aud și în România. Era în anul trei când avea să fie exmatriculat după discursul tranșant ținut la una dintre întrunirile „subversive”. Ajuns la Viena, se înscrie la Conservator: avea o frumoasă voce de bariton. Dar vocația managerială îl va consacra. Avea să conducă, din pozițiile de secretar general și apoi de director, Opera de Stat din Viena mai mult timp decât toți predecesorii săi. După 1990, devine membru de onoare al Academiei Române, este investit cu titlul de *Doctor honoris causa* al multor universități românești, primește înalte distincții ale statului român, pe lângă cele germane și austriece.

Faptul că șapte ediții, după 1990, a fost președinte și director artistic al Festivalului Enescu spune mult despre

iubirea lui Holender pentru România. „Am făcut *Oedip* la Viena – declara el pentru *RE* în preajma ediției a XIV-a Festivalului. Eu am spus: avem nevoie de *Oedip*. Am căutat să suscit interesul publicului prin dirijor. Am dat partitura unuia dintre cei mai ceruți dirijori, azi, pe piața muzicală. «Cum n-am știut până acum de acest Enescu, de această operă?! O fac!», am primit răspuns. La premiera cu *Oedip*, la Viena, am prezentat o expoziție despre civilizația și cultura română. Mihai Oroveanu m-a înțeles. A realizat o expoziție, *Bucureștii interbelic*, a adus în prim-plan mișcarea avangardistă. Și ceea ce m-a bucurat este că am reușit să deschid gustul publicului vienez pentru orizonturi extraordinare, din păcate prea puțin cunoscute.”

Cât de puternice îi sunt rădăcinile timișorene, evreiești o dovedește una dintre întâlnirile cu fostul lui profesor de Talmud Tora, prim-rabinul dr. Ernest Neumann: „«Ce pot face pentru dumneata?», m-a întrebat rabinul. «Să deschideți Sinagoga din Cetate», am răspuns.” Azi, acesta este un vis împlinit.

Holender nu a rămas insensibil la revigorarea extremismului în lume, care în prezent a luat proporții nemai-cunoscute de la Holocaust încoace. A tradus în germană *Moartea ultimului evreu*, de Mirodan. La una dintre comemorările victimelor de la Mauthausen, a prezentat monodrama *Jurnalul Annei Frank*, de Grigory Fried, în parlamentul austriac.

Gala *Holender 90*, de acum, a arătat că nu și-a abandonat prima chemare. Printre invitații de renume care i-au spus „La mulți ani!” prin muzică au fost și copiii lui: baritonul Liviu Holender și violoncelista Alina Holender.

Julia DELEANU

Noa Wertheim și Rami Be'er, marii absenți ai Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu

În cadrul sezonului israelian al celei de a 33-a ediții a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu, două companii de marcă ale dansului mondial, Vertigo Dance Company și Kibbutz Contemporary Dance Company, urmau să susțină spectacolele „Pâinea din cer” / „Mana”, coregrafia Noa Wertheim, și „The Director's Cut – Best of Kibbutz”, coregrafia Rami Be'er. Spectacolele erau sold-out, însă au fost anulate din cauza interdicțiilor de zbor din Israel.

Noa Wertheim, directoarea artistică și coregrafa Vertigo Dance Company, membră de onoare a Academiei de Muzică și Dans din Ierusalim, a fondat în 1992, împreună cu Adi Shal, Vertigo Dance Company, cu sediul la Ierusalim. Recunoscută la nivel internațional, compania și-a început al treilea deceniu de activitate cu un repertoriu impresionant de lucrări originale. Cu aceeași poezie gestuală care a consacrat-o, Noa Wertheim creează încă un spectacol de o expresivitate copleșitoare, care transmite lumină. Noaptea stă în contrast mistic

cu o casă mare și albă din fundal, cu două uși uriașe, prin care dansatorii intră și ies simetric din scenă. La un moment dat, o femeie plutește suspendată de un balon negru supradimensionat. Spectacolul este un vas de lumină. Noa Wertheim explorează spațiul prezent în respirație, între interior și exterior, între dorința de a zbura și dorința de a se întoarce acasă. Și de a se conecta la pământ.

Muzica lui Ran Bagno îi învâluie pe dansatori într-o sincronizare perfectă.

Urmărind dansul fluid, îmi amintesc de arta sculptorului american Alexander Calder. Coregrafia creată de Noa Wertheim transmite estetica vizuală a caligrafiei: o pensulă fină, înmuiată în cerneală neagră, formează o pată neagră pe hârtia albă ca zăpada. Printr-o mișcare iscusită, plutește într-un dans unic, în spirală, care capătă un impuls energetic.

Rami Be'er, unul dintre cei mai importanți coregrafi din Israel și director artistic al Kibbutz Contemporary Dance Company, declara: „«The Director's Cut – Best of Kibbutz» este,

de fapt, o celebrare a celor 50 de ani care au trecut de când Yehudit Arnon a fondat compania. Ea a supraviețuit celui de Al Doilea Război Mondial în lagărul de exterminare de la Auschwitz și atunci a decis că, dacă va supraviețui, își va dedica întreaga viață dansului. M-am născut în kibbutz, am fost educat de Yehudit Arnon. Ea mi-a recunoscut talentul. În 1996 mi-a propus să preiau eu direcția artistică. De atunci conduc compania, iar «The Director's Cut» este o celebrare a nașterii Kibbutz Contemporary Dance Company, dar și a bucuriei mișcării, a libertății de mișcare și a libertății sufletului. Este un spectacol care creează diverse stări de spirit, în care atmosfera se schimbă.”

„Best of Kibbutz” este o călătorie viscerală și provocatoare, ce redefineste continuu limbajul dansului contemporan. Într-o reimaginare îndrăznească și captivantă a momentelor iconice din repertoriul bogat al companiei, Be'er deconstruiește și remodelează cu măiestrie lucrări din trecut, insufând o nouă viață mișcării,

Edith NEGULICI

Majoritatea francezilor resping ideea statului palestinian

Aproximativ 80% dintre cetățenii francezi se opun ideii președintelui Emmanuel Macron de recunoaștere a unui stat palestinian, arată un nou studiu care scoate în evidență rezistența publică față de inițiativa diplomatică controversată a președintelui. La începutul lunii iunie a.c., Macron a anunțat amânarea unei conferințe a Națiunilor Unite, care urmărea obținerea recunoașterii internaționale a statului palestinian ca parte a soluției a două state în cadrul conflictului israeliano-palestinian. Conferința ONU, programată pentru 10-18 iunie, a fost amânată după lansarea războiului Israelului cu Iranul.

De curând, Macron a declarat că recunoașterea „Palestinei” este „nu numai o sarcină morală, ci și o necesitate politică”. Aceasta după ce a declarat în aprilie că Franța pregătește planuri de a recunoaște un stat palestinian la o conferință a ONU, organizată împreună cu Arabia Saudită. Liderii evrei israelieni și francezi au criticat vehement anunțul, descriind decizia ca o recompensă pentru terorism și un „stimulent” pentru Hamas.

La ora actuală, cei mai mulți francezi recunosc că nu a sosit încă momentul pentru o astfel de măsură. Un sondaj al Institutului Francez pentru Opinie Publică, efectuat la cererea Consiliului Reprezentativ al Instituțiilor Evreiești din Franța (CRIF), organismul reprezentativ al evreilor francezi, a constatat că 78% dintre cei întrebați se opun „recunoașterii în grabă, imediat și necondiționat, a unui stat palestinian”.

Inițiativa franceză are loc după ce, anul trecut, Spania, Norvegia, Irlanda și Slovenia au recunoscut oficial un stat palestinian, pretinzând că o astfel de măsură ar contribui la o soluție de două state și ar promova o pace durabilă în regiune.

Totuși, potrivit sondajului recent, aproape jumătate dintre francezi, 47%, cred că recunoașterea unui stat palestinian poate fi luată în considerare după eliberarea restului de ostatici capturați de Hamas, iar 31% se opun unei recunoașteri rapide, indiferent de evoluțiile viitoare. Sondajul dezvăluie și îngrijorările profunde cu privire la consecințele unei recunoașteri premature, 51% dintre cei chestionați manifestându-și temerea față de izbucnirea antisemitismului în Franța și 50% având convingerea că ar întări poziția Hamas în Orientul Mijlociu.

Dintre cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, Bulgaria, Cipru, Republica Cehă, Ungaria, Polonia, România, Slovacia și Suedia au recunoscut statul palestinian. 96 de țări membre ale ONU recunosc statul palestinian. (E.G.)

Cei 2000...

Un nou documentar cu o durată de treizeci de minute, intitulat *The 2000 Kidnapped Jewish Children*, oferă o nouă perspectivă asupra unui episod îndepărtat al istoriei evreiești. Realizat de HispanoJewish Foundation din Madrid și de Comunitatea Evreiască din Porto, filmul explorează deportarea forțată a 2000 de copii evrei, cu vârste de până la opt ani, din Portugalia către insula izolată São Tomé, episod petrecut în anul 1493, la ordinul regelui Ioan al II-lea al Portugaliei. După expulzarea evreilor din Spania, în 1492, mulți s-au refugiat în Portugalia, însă familiile celor mici nu au reușit să plătească taxele exorbitante impuse de coroana portugheză. Drept pedeapsă, copiii au fost răpiți și trimiși cu forța într-o călătorie de mii de kilometri, spre o destinație neprimitoare, plină de pericole care au marcat memoria insulei denumite în lumea evreiască „Crocodile Island”.

Pe parcursul documentarului, istorici portughezi și figuri importante ale evreității medievale, precum Isaac

Abravanel, Samuel Usque și Shlomo Ibn Verga, apar în relatări pline de dramatism. Atmosfera iberico-portugheză din secolul al XV-lea prinde viață prin intermediul descrierilor medicului Amato Lusitano. Deși mulți au pierit în cursul transportului și în condițiile dure de pe insulă, supraviețuitorii au creat, în timp, comunități prospere, devenind nume de succes în industriile zahărului, vinului, cărnii și brânze-

turilor, ceea ce confirmă capacitatea de reziliență a poporului evreu. Privit într-o cheie contemporană, documentarul nu este doar o reconstrucție is-

torică, ci este dedicat și victimelor și celor răpiți în urma atacului de la 7 octombrie 2023 din Israel.

David Hatchwell Altaras, președintele HispanoJewish Foundation, declara: „Agonia de a ne fi furat copii este ceva ce evreii au simțit de multe ori în istorie. Putem doar să ne imaginăm angoasa părinților celor 2000 de copii luați cu forța și trimiși peste ocean cu secole în urmă. Prin acest film putem rezona cu evreii luați cu forța de-a lungul istoriei, inclusiv și mai ales cu cei smulși din casele lor și de la petrecerea Nova din 7 octombrie”.

„Când auzim că liderii europeni recompensează terorismul și încurajează uciderea evreilor și a israelienilor de pretutindeni, devine imperativ să ne amintim cum a fost viața evreilor europeni timp de secole”, preciza Gabriel Senderowicz, președintele comunității evreiești din Porto.

Filmul se află disponibil pe platforma Youtube și poate fi vizionat gratuit. Dan DRUȚĂ

Fatwa emisă împotriva lui Trump și Netanyahu

Ayatollahul Naser Makarem Shirazi, un înalt cleric iranian, a emis o fatwa împotriva lui Donald Trump și a lui Benjamin Netanyahu, condamnându-i la moarte și catalogându-i drept „dușmani ai lui Dumnezeu”.

La începutul lunii iulie, clericul iranian a făcut publică o fatwa, însoțită de declarații agresive la adresa președintelui american și a premierului israelian. Shirazi susține că Trump și Netanyahu „au făcut război împotriva lui Allah și trebuie să plătească pentru faptele și cuvintele lor”. În dreptul penal iranian, termenul *mohareb*, „dușman al lui Dumnezeu”, este asociat cu pedeapsa capitală. Fatwa interzice de asemenea orice formă de cooperare cu cei doi lideri și promite recompense divine pentru orice musulman care ar acționa împotriva lor. Documentul, citat de publicațiile internaționale, este perceput de numeroși analiști ca un îndemn indi-

rect la violență și o potențială justificare religioasă pentru acte de terorism. Mai mulți comentatori din diaspora iraniană, dar și lideri politici occidentali au condamnat public fatwa. Contextul este unul cu atât mai sensibil, cu cât declarația lui Naser Shirazi survine după ce, teoretic, atacurile dintre Israel și Iran încetaseră. De altfel, sub auspiciile acestui armistițiu de moment, guvernul de la Teheran a organizat funeralii pentru comandanții și oficialii pierduți în conflict, evenimente marcate de lozinci anti americane și în care drapelul israelian a fost ars.

Președintele american a ironizat declarațiile liderilor iranieni, mărturisind că a împiedicat eliminarea ayatollahului Ali Khamenei și că nu se așteaptă la recunoașterea din partea Iranului pentru intervenția sa. Pe de altă parte, premierul Netanyahu pare a fi decis să schimbe regimul de la Teheran, în ciuda armistițiului de moment, iar tensiunile dintre Iran și Isra-

el rămân ridicate. Trump a afirmat că nu exclude „sub nicio formă” o nouă intervenție militară, dacă serviciile de informații americane ar semnala reluarea îmbogățirii uraniului de către Iran.

Fatwa emisă de Naser Shirazi nu reprezintă nimic altceva decât continuarea tradiției fundamentaliste, instaurată odată cu răsturnarea dinastiei Pahlavi. În istoria recentă a Iranului au mai existat astfel de momente controversate. De exemplu, o fatwa a fost proclamată în 1988, prin care a fost justificată executarea a aproximativ 30.000 de deținuți politici în Iran. În 1989 ayatollahul Khomeini a emis un decret similar împotriva binecunoscutului scriitor Salman Rushdie. Rămâne de văzut dacă, în contextul actual, acest decret religios va duce la încercări de asasinare a celor doi lideri vizați.

Cristian VECHIU

Eforturi pentru a salva sute de variante ale limbii ebraice

Academia Limbii Ebraice din Israel are în păstrare o adevărată comoară de accente și pronunții ale ebraice care, încetul cu încetul, se pierd din cauza standardizării limbii, efectuată chiar de această Academie. Pentru a demonstra diferențele, se citește același text în ebraica vorbită în Yemen, Polonia, Italia, Maroc și în alte locuri, dar cu pronunție și intonație diferite.

„Secole de-a rândul nimeni nu folosea ebraica drept prima limbă. În același timp, evreii din întreaga lume au păstrat ebraica drept limbă a culturii. Ei învățau, scriau și mai ales citeau ebraica cu voce tare. Dacă nu s-ar fi întâmplat așa, limba nu ar fi putut fi înviată”, povestește Doron Yaakov, cercetător și responsabil al Colecției de Tradiții Orale Evreiești a Academiei. Creată în 1956 ca o continuare a Comitetului Lingvistic care a existat aproape 50 de ani, Academia este

cea mai importantă instituție a limbii ebraice din Israel și din lume, care dezvoltă cuvinte noi, stabilește standardele pentru gramatică, ortografie și punctuație și păstrează istoria ei.

Primele urme ale limbii ebraice datează cu 3000 de ani î.e.n., apoi ea a fost dominantă în perioada celui de Al Doilea Templu și s-a vorbit în anumite zone ale Israelului până în secolul al II-lea î.e.n. În secolul al V-lea limba ebraică nu a mai fost folosită ca limbă de comunicare zilnică, dar s-a menținut ca limbă de rugăciune, în studiul Torei și în alte aspecte ale vieții spirituale. Va rămâne așa 1500 de ani, până când, în secolul al XIX-lea, primii sioniști conduși de Eliezer Ben Yehuda au decis să facă din ebraica modernă limba viitorului stat evreu.

„În ajunul celui de Al Doilea Război Mondial, afirmă Yaakov, puține persoane din Israel vorbeau ebraica cotidian, dar sute de comunități știau

cum se citește și se pronunță în felul lor. Texte vechi de 2000 de ani indică apariția variantelor regionale ale limbii, odată cu separarea comunităților. O parte dintre aceste variante vechi de 1000 de ani au fost păstrate de anumite comunități care s-au răspândit și au rămas vii până nu demult. Fenomenul e vechi. Locuitorii din Galileea vorbeau o altă ebraică decât cei din zona Ierusalimului. Acum constatăm că ebraica din comunitățile sefarde este diferită în Irak și Africa de Nord. Ea se bazează pe ebraica vorbită în Israel în perioada celui de Al Doilea Templu. Ebraica yemenită reflectă limba vorbită în Babilon.”

Cercetătorii cred că există un grup care a păstrat cea mai pură formă a ebraice așa cum se vorbea ea cu 2000 de ani în urmă, dar membrii săi nu sunt considerați evrei. Sunt samaritenii care susțin că ar fi descendenții evreilor care nu au plecat în exil și fo-

loșesc o formă de ebraică păstrată ca limbă liturgică atunci când citesc propria versiune a Torei. „Aceștia sunt singurii neevrei care au menținut tradiția ebraică. Au menținut o pronunție care a existat în Israel în perioada celui de Al Doilea Templu. Azi mai există 900 de samariteni, cei mai mulți locuiesc la Holon și Nablus în Cisiordania, în apropiere de Muntele Gerizim, considerat de ei loc sfânt. Ei afirmă că preotul lor cel mai înalt în rang este descendentul lui Aaron, fratele lui Moise, iar rădăcinile lor au o vechime de 127 de generații aici, în Israel”, a explicat Yaakov.

Unul dintre cei mai cunoscuți cercetători ai ebraice, care și-au dat seama că, odată cu emigrarea în Israel, diferitele nuanțe ale ebraice regăsite în comunitățile din diaspora, ai căror membri au emigrat în Israel, vor dispărea, a fost profesorul Shlomo Morag de la Universitatea Ebraică. El a petrecut 40 de ani înregistrându-i pe vorbitorii de ebraică din lume. În acest fel a pus bazele Colecției de Tradiții Orale Evreiești. În 2017 aceasta a fost preluată de Academie.

Eva GALAMBOS

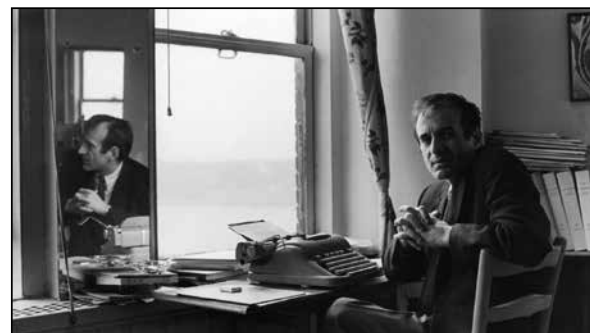
Un nou film documentar despre Elie Wiesel

După aproximativ 10 ani de la moartea lui Elie Wiesel, un nou film documentar, realizat de regizorul american Oren Rudavsky, a reușit să introducă înregistrări și pelicule necunoscute până acum, care oferă o perspectivă îmbogățită despre Elie Wiesel, cel mai faimos supraviețuitor al Holocaustului, laureat al Premiului Nobel pentru Pace. Filmul se intitulează *Elie Wiesel: Soul on Fire* și a fost prezentat recent la festivalul de film documentar DocAviv din Tel Aviv.

Făcând săpături pentru a găsi noi materiale pentru acest documentar, regizorul Oren Rudavsky a descoperit, de pildă, în arhivele Universității din Boston o veche bandă VSH, despre o discuție între Wiesel și președintele Ronald Reagan. Este scena în care Wiesel vrea să-l convingă pe Reagan să renunțe la intenția lui de a face o vizită la cimitirul militar german Bitburg, unde erau îngropați militari germani din Al Doilea Război Mondial, inclusiv din cadrul Waffen-SS. Un astfel de gest ar fi o jignire pentru evrei, i-a explicat Wiesel președintelui american. Se vede pe peliculă în ce poziție

neplăcută se afla Reagan, precum și ilustra imensă autoritate morală a supraviețuitorului Holocaustului.

Filmul *Elie Wiesel: Soul on Fire* a fost recompensat cu premiul anual

Yad Vashem, oferit documentarelor excepționale legate de Holocaust. Titlul, a declarat regizorul, se referă la permanenta neliniște a lui Wiesel care aproape nu dormea noaptea. „Nu cred că s-a eliberat vreodată de demonii lui”, afirma Rudavsky.

Cea mai cunoscută operă a lui Wiesel este cartea *Noaptea*, despre experiențele lui la Auschwitz și Buchenwald, astăzi o lectură obligatorie în liceele din SUA. Annette Insdorf,

istoric de cinematografie, a declarat într-un interviu despre film că Wiesel a fost probabil prima persoană care a încurajat public supraviețuitorii să vorbească despre experiențele lor.

Rudavsky nu l-a întâlnit niciodată pe Elie Wiesel, dar în urmă cu patru ani a fost căutat de familia Wiesel care i-a cerut să realizeze un film documentar. Prin intermediul familiei, regizorul a avut acces la comori necunoscute de înregistrări, fotografii, scrisori și alte documente. Rudavsky a descoperit că Wiesel era și un talentat cântăreț și cantor și a găsit o înregistrare, introdusă în film, când acesta a cântat spontan *Ani Maa'min (Eu cred)* într-o sinagogă din New York. Regizorul a declarat că a crea postum un astfel de documentar are avantaje: „Este vorba de distanța în timp, care, în cazul unei personalități atât de faimoase, îți creează posibilitatea unei perspective; ceea ce, dacă omul este în viață, ar putea fi o sarcină descurajantă.”

Eva GALAMBOS

Un muzeu al Holocaustului a fost deschis în Coreea de Sud

La Institutul Biblic din orașul Paju, lângă Seul (Coreea de Sud), a avut loc recent, în prezența unor diplomați locali și din alte state ale lumii, personalități ale lumii științifice, istorici, studenți, ceremonia de deschidere a unui muzeu al Holocaustului.

Inițiativa și punerea ei în practică au venit pe fondul creșterii fără precedent de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial a antisemitismului declanșat după 7 octombrie 2023, inclusiv în Coreea de Sud. „Comunitatea noastră a fost șocată de faptul că, după atacurile Hamas asupra Israelului, nevoit să poarte un război de apărare împotriva teroriștilor din Gaza, manifestări antisemite au izbucnit cu o asemenea virulență”, a afirmat în deschidere Mansuk Song, directorul Institutului Biblic. Vorbitorul și-a exemplificat aserțiunea prin relatarea unui incident petrecut de curând în capitala sud-coreeană: activiști antiisraelieni l-au agresat pe ambasadorul Israelului la Seul, E.S. Rafael Harpaz, în timp ce lua prânzul împreună cu familia într-un restaurant, înconjurând masa și scandând lozinci în care Israelul era acuzat de „genocid”. „Asemenea fapte reprobabile ne-au convins că avem nevoie să educăm populația, mai cu seamă tinerii, referitor la istoria poporului evreu, la Holocaust și la Statul Israel. Este important ca oamenii să știe ce semnifică termenul genocid. Este important pentru noi, prin înființarea acestui muzeu, să trimitem un mesaj de sprijin și solidaritate cu poporul evreu”, a adăugat vorbitorul.

Paju este un puternic centru cultural sud-coreean, care atrage anual mulți turiști din țară și din străinătate. „Așa încât, și-a exprimat speranța Mansuk Song, am considerat oportună deschiderea în această locație a unui asemenea muzeu.”

(I.D.)

Inteligența artificială utilizată în scopul educării privind Holocaustul

Muzeul Patrimoniului Evreiesc din New York a prezentat o expoziție inovatoare intitulată „Survivor Stories: Un dialog interactiv”, care utilizează inteligența artificială pentru a facilita interacțiunea dintre vizitatori și reprezentările virtuale ale supraviețuitorilor Holocaustului. Această inițiativă are menirea de a conserva relatările directe despre Holocaust, asigurându-se că generațiile viitoare vor avea acces la astfel de resurse, în pofida evoluției negative a numărului supraviețuitorilor.

Dezvoltat în colaborare cu USC Shoah Foundation și USC Libraries, proiectul a presupus filmarea unor interviuri cu zece supraviețuitori, aflați la vârsta copilăriei în timpul Holocaustului. Ei au împărtășit relatări detaliate despre experiențele lor înainte, în timpul și după genocid. Interviuurile au cuprins o gamă largă de subiecte, inclusiv anecdote personale, mâncăruri preferate și hobby-uri, oferind o imagine cuprinzătoare a vieții lor.

Sistemul IA (Inteligență Artificială) funcționează permițând vizitatorilor să pună întrebări prin intermediul unui ecran inteligent. Tehnologia interpretează întrebările, le potrivește cu răspunsurile înregistrate ale supraviețuitorilor și redă clipul video corespunzător pe un ecran adiacent mai mare. Această configurație permite o experiență conversațională, utilizatorii putând astfel aprofunda diverse aspecte ale istoriilor supraviețuitorilor.

Pentru a menține acuratețea istorică și integritatea eti-

că, proiectul utilizează IA non-generativă. Această abordare asigură faptul că toate răspunsurile sunt răspunsuri exacte ale supraviețuitorilor, fără niciun conținut generat de IA. Sistemul este conceput pentru a preveni utilizarea abuzivă, cum ar fi încercările de manipulare a software-ului pentru a produce declarații de simpatie față de naști. Dacă o întrebare nu se potrivește cu niciun răspuns înregistrat, sistemul oferă un răspuns de rezervă, indicând faptul că supraviețuitorului nu i s-a mai pus întrebarea respectivă.

Expoziția a fost lansată de Ziua Internațională de Comemorare a Victimelor Holocaustului, care coincide cu a 80-a aniversare a eliberării lagărului de la Auschwitz. Peste 200 de supraviețuitori s-au adunat la muzeu pentru a asista la dezvelire și pentru a participa la evenimentele comemorative. Toby Levy, unul dintre supraviețuitorii prezenți, a subliniat importanța unor astfel de inițiative: „Când toți supraviețuitorii vor dispărea, negaționiștii vor ieși în evidență și vor spune: «Nu s-a întâmplat niciodată.» Noi avem martori. Vor apăsa un buton, vor găsi un supraviețuitor. Eu sunt martorul.”

Acest proiect reprezintă un progres semnificativ în educația privind Holocaustul, valorificând tehnologia pentru a păstra și a împărtăși poveștile supraviețuitorilor. Prin punerea la dispoziție a unei platforme interactive, muzeul se asigură că lecțiile Holocaustului rămân accesibile și de impact pentru generațiile viitoare. (D.D)

Olanda a încercat să boicoteze livrarea de componente și tehnologie către Israel pentru Iron Dome

Alianța de stânga din Olanda (laburiștii și verzii) a depus o rezoluție în Parlamentul Olandei prin care cere interzicerea livrării către Israel de componente ori tehnologie necesară pentru Iron Dome. Frans Timmermans, liderul alianței de stânga și fost candidat la președinția Comisiei Europene, a declarat că va susține această moțiune ca urmare a votului dat de israelieni pentru Benjamin Netanyahu. Altfel spus, Israelul va pierde posibilitatea de a contracta din Olanda componente utilizate în atât de necesarul Iron Dome, scutul antirachetă, despre care se crede că a salvat sute, dacă nu mii de vieți ale civililor din Israel, în special de când Iranul a început să atace orașele israeliene. Moțiunea a fost în cele din urmă respinsă prin vot, înregistrând doar 35 de voturi pentru, din 150 posibile.

Kati Piri, purtătoarea de cuvânt a Partidului Laburist (PvdA) din Camera Inferioară a Parlamentului olandez, inițiatorea rezoluției, a precizat presei că prim-ministrul israelian folosește Iron Dome „ca armă ofensivă” și că blocarea acestei arme ar putea „dezescala” conflictul cu Iranul și celelalte forțe teroriste (Hamas, Hezbollah și Houthis). Faptul că PvdA (cândva un partid pro-evreiesc și pro-Israel) a cerut guvernului să lase civilii israelieni fără apărare, sub focul de rachete iranene, i-a șocat nu numai pe evreii olandezi, ci și pe o mare parte a spectrului politic, de la centru-stânga la extrema-dreaptă din Olanda. Chiar și așa, liderul PvdA, Frans Timmermans, a insistat, declarând că decizia este acceptabilă, căci „într-o democrație ei sunt responsabili” pentru acțiunile guvernului lor. El a reiterat

această poziție la conferința laburistă, spunând că „Israelul se simte invulnerabil” și că boicotarea Iron Dome ar putea să-l preseze pe Netanyahu să înceteze ofensiva din Orientul Mijlociu.

Evident că declarațiile lui Timmermans au provocat reacții furioase atât în Israel, cât și la nivel internațional. Fostul ministru de externe olandez, Uri Rosenthal, a declarat că raționamentul lui Timmermans este unul „abject”. Guvernul interimar olandez a răspuns cu prudență, prim-ministrul Dick Schoof numind rezoluția „incomodă” și „neasteptată”. În schimb, Dilan Yesilgöz, lidera partidului olandez VVD, a fost mult mai dură în comentarii, precizând că un embargo total asupra armelor împotriva Israelului ar pune în pericol în mod deliberat milioane de oameni: „Oare Timmermans crede

și că locuitorii din Gaza sunt responsabili pentru Hamas? Sau acest tip de raționament se aplică doar evreilor?” De asemenea, ea a descris argumentele lui Timmermans ca fiind „nebunești”, „odioase și „obtuze”.

Rezoluția stângii olandeze vine într-un context local delicat, cu escaladări ale curentelor extremiste înregistrate în ultimii ani. Timmermans speră să devină prim-ministru la următoarele alegeri, bazându-se pe alianța de stânga pe care o conduce. Olanda va organiza alegeri pe 29 octombrie, după ce Geert Wilders, liderul partidului de extrema-dreaptă, PVV, a ieșit din coaliția guvernamentală la începutul acestei luni, ducând la prăbușirea guvernului după mai puțin de un an. Votul se așteaptă să fie strâns disputat între Partidul pentru Libertate (PVV) al lui Wilders, Partidul Popular pentru Libertate și Democrație (VVD), de centru-dreapta, și alianța formată din Partidul Laburist și Partidul Verzilor (PvdA-GL), condusă de Timmermans.

Cristian VECHIU

Hamas încearcă să supraviețuiască

Lipsit de comandanți, de cea mai mare parte a rețelei de tuneluri și nesigur de sprijinul în continuare al Iranului, Hamas încearcă să supraviețuiască în Gaza, în confruntarea cu clanurile locale rebele și cu permanenta presiune israeliană, se arată într-o analiză a agenției Reuters care a realizat materialul din surse arabe, israeliene, inclusiv membri ai Hamas. Organizația teroristă se străduiește să-și mențină dominația în Fâșie, în condițiile în care Israelul sprijină deschis triburile care i se opun, arată trei surse apropiate de Hamas.

Organizația teroristă ar avea nevoie de o încetare a focului nu numai ca să ofere un răgaz populației epuizate de război și care devine tot mai critică la adresa Hamas, ci și ca să aibă posibilitatea să distrugă elementele ce i se opun, de exemplu unele clanuri și bande de jefuitori care fură ajutoarele. Pentru a contracara amenințările iminente, Hamas i-a trimis pe unii dintre principalii săi luptători să-l omoare pe Yasser Abu Shabab, unul dintre liderii rebeli, dar acesta se ascunde undeva în zona Rafah, aflată sub controlul militarilor israelieni, potrivit a două

surse din Hamas. Reuters a stat de vorbă cu 16 surse, persoane apropiate de Hamas, surse israeliene de securitate și diplomați și, vorbind de Hamas, cu toții au prezentat imaginea unui grup puternic slăbit, dar care își mai menține anumite capacități operaționale în Gaza, însă a pierdut comanda centralizată, iar ca acțiune s-ar limita la atacuri-surpriză. Potrivit unei surse israeliene de securitate, vârsta luptătorilor Hamas este din ce în ce mai mică, Hamas recrutând mii de tineri săraci, fără loc de muncă.

Azi, Hamas este o umbră comparativ cu ceea ce a fost în octombrie 2023, când a atacat Israelul și a omorât 1.200 de oameni, luând 251 de ostatici. Se apreciază că în acești ani de război Israelul ar fi ucis 20.000 de membri Hamas.

Analistul Yezid Sayigh, de la Carnegie Middle East Center din Beirut, apreciază că Hamas încearcă să supraviețuiască militar și politic: „Dacă războiul nu va înceta, ei riscă să fie eliminați fizic din Gaza, precum și din orice formulă guvernamentală după încheierea războiului”, a declarat acesta agenției Reuters.

Între timp și-au făcut apariția triburi palestinienne opuse Hamas, ca parte a strategiei israeliene care ar înarma aceste clanuri, dar nu se știe care dintre ele. Cel mai periculos ar fi cel condus de Abu Shabab, un beduin palestinian, acuzat de colaborare cu Israelul. El ar controla estul Rafah și ar avea libertate de mișcare în toată zona. Grupul ar încerca să creeze o administrație independentă în zonă. El nu vrea să devină o autoritate guvernamentală, dar a lansat un apel refugiaților să revină, promițând adăpost și hrană. Membrii grupului au negat că ar primi ajutor din partea Israelului și s-au declarat o forță populară care ar proteja ajutorul umanitar în fața hoților, escortând camioanele cu ajutoare. Dar Hamas îi acuză că provoacă haos și anarhie și că va lupta cu toate forțele împotriva lor.

Potrivit analistului palestinian Akram Attallah, indiferent cât de mic este grupul lui Abu Shabab, faptul că Hamas are un dușman din aceeași cultură este periculos. „Va rămâne o amenințare până nu va fi lichidat”, a declarat analistul.

Eva GALAMBOS

Iranul își reface programul nuclear

In pofida înfrângerii suferite în confruntarea cu Israelul și cu SUA și a unui acord de încetare a focului cu Israelul, Iranul se pregătește să-și restabilească programul nuclear, a declarat Mohammad Eslami, șeful Organizației pentru Energie Atomică din Iran. „Vom evita orice fel de întrerupere a procesului din industria nucleară”, a spus Eslami într-un interviu acordat agenției iraniene de știri Mehr. „Pregătirile pentru reluarea programului nuclear al țării erau prevăzute și nu vrem să permitem niciun fel de întrerupere în procesul de producție și în servicii.”

Comentariile lui Eslami au apărut în aceeași zi în care președintele Trump a scris pe pagina lui de socializare Truth Social că „Iranul nu-și va reface niciodată instalațiile sale nucleare”. Israelul a lansat o operațiune militară și de sabotaj împotriva Iranului în a 61-a zi, după ce au trecut cele 60 de zile de răgaz date de Donald Trump Teheranului pentru a ajunge la un acord negociat, vizând oprirea activităților nucleare iraniene. După cinci runde de negocieri la Washington, nu s-a ajuns la niciun rezultat. În consecință, Israelul a lansat o campanie de bombardamente la care s-au alăturat și SUA care au distrus trei importante instalații nucleare iraniene.

După aceste bombardamente, Trump a negociat un acord de încetare a focului între Israel și Iran și a declarat anihilarea capacităților nucleare ale Teheranului, iar Rafael Grossi, directorul general al Agenției Internaționale pentru Energia Atomică, a solicitat Iranului reluarea negocierilor. Nu este clar ce se va întâmpla, deoarece, pe de o parte, parlamentul iranian a declarat că suspendă negocierile cu Agenția, iar pe de altă parte, se vorbește despre dorința Iranului de a le relua. (E.G.)

Un nou partid evreo-arab în Israel

Avi Shaked, om de afaceri și fost membru al Partidului Muncii, Dirar Amreikh, om de afaceri din Tamra, și Yoram Dori, strateg politic, au format un nou partid evreo-arab, numit Beyachad Natzliach (Împreună Vom Reuși), a anunțat Avi Shaked într-o declarație transmisă presei.

Yoram Dori a fost un colaborator al fostului premier decedat Shimon Peres. Shaked este cofondatorul Holdingului 888, specializat în crearea unor platforme de jocuri online. În 2024 a fost contracandidatul lui Yair Golan în cadrul alegerilor primare ale Partidului Muncii, pe care le-a pierdut cu o mare diferență. El s-a opus unificării cu Meretz, promovată de Golan și pe care a și pus-o în aplicare după câștigarea primarelor.

În declarație, Shaked a arătat că, într-un sondaj realizat recent de Institutul Midgam, partidul ar putea obține două locuri în Knesset. Con-

cret, ar fi vorba de un sprijin de 5,2% din partea alegătorilor arabi și 0,8% din partea evreilor. Amreikh va ocupa funcția de secretar general, iar Dori, pe cea de purtător de cuvânt.

Partidul, a subliniat Shaked, urmărește întărirea societății arabe în vederea realizării unui viitor co-

mun mai bun în Israel, se pronunță pentru un progres al societății arabe, printr-o colaborare între evrei și arabi, și se va concentra pe combaterea criminalității, dezvoltarea economiei, educație și construirea de locuințe. Partidul lansează un apel pentru o unitate evreo-arabă în fața amenințărilor regionale precum Iranul și a unei profunde polarizări interne. O societate arabă mai puternică înseamnă o societate israeliană mai puternică în securitate, economie și educație.

Potrivit lui Dirar Amreikh, cetățenii arabi au nevoie de lideri curajoși care se vor alătura guvernului și vor acționa în favoarea acestuia. La rândul său, Yoram Dori a apreciat că partidul va trebui să facă față unor provocări: stereotipuri, neîncredere politică legată de parteneriatul evreo-arab și presiuni din partea celor două extreme politice. „Dar suntem hotărâți să le facem față prin angajament civic, legislație egală și o viziune etică comună”, a afirmat Dori.

Eva GALAMBOS

ȘTIINȚA ȘI VIAȚA

Cum rezolvă Israelul criza apei

Experiența Statului Israel, care a transformat o criză severă de apă într-un exemplu global de reziliență prin inovații tehnologice și strategii integrate de gestionare a apei, poate deveni o bună practică globală. Primul pas major a fost realizarea, în 1964, a Conduței Naționale de Apă (National Water Carrier), un sistem masiv de canale, tuneluri, rezervoare și stații de pompare, care transportă apă din nord (Lacul Galileei) spre regiunea secetoasă a Negevului, facilitând agricultura și colonizarea în zone puțin atractive.

Un alt salt revoluționar a fost inventarea și dezvoltarea irigației prin picurare, inspirată de inginerul Simcha Blass în anii 1950. Sistemul a permis livrarea precisă de apă și nutrienți la rădăcina plantelor, reducând drastic pierderile prin evaporare și scurge-

re. Compania Netafim, înființată în kibbutzul Hatzetim la începutul anilor 1960, a exportat această tehnologie în întreaga lume, inclusiv în India, Africa și America, contribuind la reducerea consumului de apă în agricultură cu până la 70%.

În răspuns la crize hidrologice frecvente, Israel a adoptat desalinizarea pe scară largă. Astăzi, mai multe centrale moderne, precum Sorek, Aşkelon, Hadera și Palmachim, produc apă potabilă prin osmoză inversă, acoperind între 85 și 90% din consumul național de apă potabilă. MECOROT, compania națională, gestionează peste 20 de astfel de centrale, generând peste un

milion de metri cubi de apă desalinizată pe zi.

Pe lângă acestea, sistemul israelian excelează în re folosirea apei uzate. Aproximativ 90% din apele municipale sunt reciclate, un procentaj fără precedent. Stația Shafdan, cea

mai mare din țară, transformă apele reziduale în apă utilizabilă pentru agricultură, alimentând culturile din Negev și susținând peste 60% din producția agricolă a regiunii. În ansamblu, autoritățile israeliene au creat o economie circulară a apei. Apa desalinizată și reciclată este folosită eficient, reducând dependența de sursele naturale. Rezultatul: un consum total stabil de apă de la începutul anilor 1960 până în prezent, în ciuda creșterii populației și a agriculturii intensive. Această abordare integrată (conduțe, desalinizare, reciclare și irigare eficientă) transformă Israelul într-un pionier global în gestionarea apei, oferind modele replicabile pentru regiunile afectate de lipsa apei.

Manuscrise Orit, vechi de peste cinci secole, descoperite de Universitatea Tel Aviv

Universitatea Tel Aviv a anunțat o descoperire spectaculoasă: două manuscrise Orit din secolul al XV-lea, cele mai vechi texte sacre descoperite până acum, aflate în posesia comunității Beta Israel (evrei etiopieni).

Programele Orit Guardians, inițiate de prof. Dalit Rom-Shiloni în cadrul Departamentului de Studii Biblice, au organizat în iunie 2024 un atelier itinerant în colaborare cu Centrul Patrimoniului Evreilor Etiopieni și cu Biblioteca Națională a Israelului. Au participat și cercetători internaționali în paleografie, care au datat manuscrisele în urma analizei stilului scrisului.

Cele două manuscrise, vechi de peste 600 de ani, fac parte dintr-un total de patru descoperite (inclusiv cele două din secolul al XV-lea), alături de alte 13 cărți sfinte datate între secolele 17-20. Toate sunt redactate în limba ge'ez, cunoscută doar de Kessim (liderii religioși ai comunității). Remarcabil este că proprietarii manuscriselor (mai multe familii Kessim din Israel) au fost de acord să permită di-

gitalizarea și documentarea lor, dar cărțile continuă să le aparțină și să fie folosite ca texte sacre în sinagogi. Astfel se conservă tradiția încă vie în comunitate, în timp ce se ocrotesc drepturile de proprietate ale posesorilor.

Prof. Youval Rotman, director academic al Koret Center, a subliniat importanța excepțională a descoperirii: este vorba despre cele mai vechi Orit-uri evreiești cunoscute din Beta Israel, care oferă o perspectivă unică asupra tradiției orale și textuale transmise de secole pe cale familială și spirituală.

Pe lângă valoarea academică, inițiativa Orit Guardians accentuează urgența documentării traducerilor din ge'ez în amharică și a comentariilor orale ale Kessim-ilor, dintre care doar 18 sunt activi în Israel și sunt în vârstă. Fără acest efort rapid de transmitere și conservare, moștenirea ar putea dispărea.

Această descoperire este doar începutul unei vaste misiuni de conservare a patrimoniului scris și oral al Beta Israel, în Israel și în întreaga lume.

Descoperiri arheologice despre importanța măgarilor

Oexcavare realizată de o echipă de arheologi în cadrul sitului de la Tell es-Safi (vechiul Gath) din sudul Israelului a scos la iveală rămășițele a patru măgari care au fost sacrificați și îngropați sub o structură domestică din Epoca Bronzului. Cea mai izbitoare revelație: analiza științifică arată că aceste animale proveneau inițial din Egiptul antic, dezvoltând modele neașteptate de comerț pe distanțe lungi în acea perioadă. Măgarii au fost decapitați cu grijă înainte de a fi îngropați, o practică funerară legată mai degrabă de sacrificiul ritual, decât de consum. Originea lor egipteană a fost deter-

minată prin examinare izotopică și osteologică.

Acest lucru implică faptul că și în epoca bronzului măgarii erau importați din Egipt în Canaan pentru utilizări religioase. Descoperirea contestă ipotezele anterioare conform cărora influența Egiptului în sudul Levantului la mijlocul mileniului al II-lea î.e.n. a fost strict economică sau politică. De fapt, aceasta sugerează un schimb cultural sau ritualic, care transmite că măgarii aveau o valoare simbolică în cadrul societăților locale. Arheologii speculează că proprietarii sitului ar fi putut participa la practici rituale de elită, dedicând animale străine ca

ofrande, în moduri care au consolidat prestigiul social.

Descoperirea aruncă lumină și asupra complexității rețelilor comerciale din epoca bronzului, în care animalele egiptene (nu doar bunurile) erau apreciate de culturile vecine. „Această descoperire subliniază importanța măgarilor în lumea antică, nu numai în scopuri economice și comerciale, ci și pentru practicile rituale”, a declarat pentru *LiveScience* Elizabeth Arnold, antropolog și arheolog de mediu la Grand Valley State University din Michigan, citată de *Jerusalem Post*.

Sodoma, între știință și religie

Revista științifică *Scientific Reports* a retras oficial un studiu de mare notorietate din 2021, care susținea că orașul antic Tall el-Hammam, identificat de unii cercetători cu Sodoma biblică, ar fi fost distrus de o explozie atmosferică produsă de o cometă sau un meteorit, potrivit *Jerusalem Post*. Studiul original afirma că dovezi precum minerale topite, cuarț șocat și un strat de distrugere datat în jurul anului 3600 î.e.n. indicau o explozie intensă în atmosferă. Autorii sugerau că un astfel de eveniment ar putea corespunde descrierii biblice a pieirii Sodomei.

După publicare, comunitatea academică a exprimat critici legate de metodologie, interpretarea probelor geologice și implicațiile generale. Potrivit *Jerusalem Post*, recenziile au remarcat că datele nu susțin convingător

ipoteza exploziei în aer, invocând probleme legate de date și de posibile explicații geologice alternative. În urma reevaluării, *Scientific Reports* a concluzionat că rezultatele inițiale nu aveau rigoare și transparență suficiente, ceea ce a condus la retragerea completă a studiului. Decizia subliniază importanța reproductibilității și a metodologiei clare în domeniile științelor pământului și arheologiei. Ipoteza distrugerii prin explozie atmosferică atrăsese atenția publicului nu doar prin argumentul științific, ci și prin posibilitatea de a conecta narațiunea biblică cu un dezastru natural. Retragera studiului slăbește această legătură, reamintind că concluziile spectaculoase trebuie tratate cu prudență, dacă nu sunt susținute de dovezi solide și revizuite de experți.

Noi cercetări în domeniul detectării leucemiei

La câteva zile după ce o rachetă balistică iraniană directă a lăsat aproximativ 45 de laboratoare de cercetare de la Institutul de Științe Weizmann din Rehovot, pe 15 iunie, cercetătorii conduși de prof. Liran Shlush și Amos Tanay au publicat un studiu inovator în *Nature Medicine*.

Atacul, care a distrus ani de muncă științifică, inclusiv eșantioane și echipamente vechi de zeci de ani, nu a provocat victime, dar a făcut multe instalații inutilizabile pentru anii următori, cu costuri estimate la zeci de milioane de shekeli și termene de reconstrucție care se întind pe mai mult de un an.

În pofida acestui fapt, echipa lui Shlush a prezentat un nou test de sânge pentru detectarea precoce a sindromului mielodisplastic (SMD), o afecțiune legată de vârstă, în care celulele stem care formează sângele nu reușesc să se maturizeze corespunzător, putând evolua spre leucemie mieloidă acută. Abordarea lor se bazează pe identificarea celulelor stem rare, care migrează din măduva osoasă în fluxul sanguin. Folosind secvențierea genetică a unei singure celule, testul poate evalua semnele timpurii ale SMD și riscul de leucemie, înlocuind potențial biopsia invazivă de măduvă osoasă, necesară în prezent pentru diagnostic. Cercetătorii au descoperit, de asemenea, că aceste celule stem circulante acționează ca un ceas biologic pentru îmbătrânire, cu diferențe notabile în funcție de sex: bărbații prezintă modificări mai timpurii, ceea ce ar putea explica ratele mai ridicate de cancer de sânge în rândul bărbaților. Descoperirile sunt acum evaluate în cadrul unor studii clinice pe scară largă, în centre medicale din Japonia, Taiwan, Canada și SUA.

În timp ce multe laboratoare rămân nefuncționale, iar personalul estimează că ar putea dura ani de zile până la reluarea activității de cercetare complete, publicația reprezintă o dovadă a rezilienței științei în fața adversităților de orice fel.

Ce mai vedem la muzeu

O privire în Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal”

Victor Brauner (1903-1966)

Victor Brauner este cel mai cunoscut dintre pictorii evrei originari din România. Născut la Piatra-Neamț în anul 1903, Brauner a trăit mare parte a vieții sale la Paris, acolo unde a devenit un important reprezentant al suprarealismului european.

Așa cum am menționat în prezentarea lui Marcel Iancu de luna trecută, începând cu anii 1920 scena artistică pariziană a fost profund influențată de o efervescență creativă la care artiștii avangardiști români au contribuit

esențial, sfidând normele cunoscute și redefinind granițele atât ale disciplinelor artistice, cât și ale gândirii poetice și filozofice. Printre aceștia, Victor Brauner se detașează și va rămâne ca o figură emblematică a curentului suprarealist.

Născut într-o familie numeroasă care a dat ulterior și alte personalități culturale (etnomuzicologul Harry Brauner și fotografii Teddy Brauner), Victor a copilărit între Austria și România, căci la Viena tatăl său dezvoltă afaceri în industria lemnului. După reîntoarcerea în România urmează cursuri de artă la București, pentru ca apoi să se stabilească la Paris în anii 1930, unde intră rapid în cercurile avangardiste și devine cetățean francez. În anul morții sale, 1966, Victor Brauner are onoarea de a reprezenta Franța la prestigioasa Bienală de la Veneția – o recunoaștere a rolului său decisiv în modelarea artei moderne occidentale.

Un artist complex, pictor, sculptor și poet suprarealist, Brauner a debutat așa cum am menționat anterior printre dadaiști (apărând cu o expoziție de grup în revista *Contemporanul* din 1924), atras fiind de fascinația unei

lumi eliberatoare, a unei lumi ce declara desprinderea de societate, a unei lumi a poeziei eliberate, așa cum strigau Tzara, Iancu și ceilalți inițiatori ai dadaismului. S-a manifestat încă din anii studenției împotriva artei tradiționale, fapt ce l-a îndemnat să și renunțe la studiile de la Bele-Arte după trei ani. Brauner a fost un creator de povești vizuale fantastice, în care folclorul, visele și lumea creaturilor fantastice se împletesc cu simbolurile lumii reale, un fel de melanj șocant al ecuației spațiu-timp cu imageria anatomiei umane, descompuse, aproape ca un puzzle, a rănilor și a ochiului distrus, fiind un prevestitor involuntar și macabru al unui accident ce îi va marca viața. Despre genialitatea lui Brauner s-a scris enorm, lucrările lui sunt frecvent expuse de marile muzee ale lumii, iar desenele sale au ilustrat frecvent pagini ale revistelor *Contemporanul*, *Integral* și *Unu*, dar și volumele de poezii ale lui Ilarie Voronca.

Lucrările din colecția FCER ilustrează magistral toate direcțiile spre care au pornit căutările artistice ale lui Brauner. Deși nu sunt expuse în spațiul public, dar au fost prezentate de multe ori în studii despre avangarda românească, voi menționa în trecere două peisaje din Balcic, al căror stil expresionist este ancorat în pictura influențată de marele Iosif Iser. Datate în 1920 și semnate în partea dreaptă, jos, acestea sunt peisaje cu o cromatică luminoasă, cu forme de relief geometrice simplificate, perspectiva fiind una mai degradată decorativă. Al treilea și foarte faimos tablou este *Personaj cu balaur*, o compoziție profund suprarealistă, ce evocă un melanj al povestirilor evreiești cu basmele românești (cu balaurul învins de om, poate chiar Adam, omul primordial) și cu simbolurile unei lumi care încă îi provoacă amintiri, cu analogii la copacul vieții, la stâlpul credinței decorat cu literele ce dansează într-un ritm matematic. Am menționat deja că aceste trei lucrări nu sunt expuse publicului; dar în Mămulari nr. 3 puteți admira două lucrări în tuș, *Compoziție* și *Femeie la plajă*, expuse în cadrul Pinacotecii de la etajul întâi al Muzeului. Sunt compoziții abstracte de mici dimensiuni, datate în 1928, presupun

menite să ilustreze vreun poem sau paginile revistelor la care a colaborat. Regăsim atât simbolul omului-lup, cât și pe acela al copacului vieții, însoțind personaje dezmembrate, hibridizate și triste.

Unicitatea creativității sale, atât în sfera vizualului, cât și în poezie și literatură, îl consfințește pe cea mai înaltă treaptă a contribuției artiștilor evrei din România la arta și cultura universale. Opera acestui artist unic este cu adevărat simbolică pentru bogăția

creativității unui artist complet, un artist de geniu, un poet și un filozof contemporan.

Brauner se alătură inițial mișcării dadaiste, apoi aderă la grupul supra-realiștilor, punându-și amprenta asupra unuia dintre cele mai influente curente artistice ale secolului al XX-lea. Artă sa, impregnată de simboluri ezoterice, reverii și premoniții, continuă să captiveze publicul european și

internațional. Astăzi, la aproape șase decenii de la dispariția sa, moștenirea lui Brauner rămâne vie, iar spațiul artistic românesc continuă să îi acorde atenție, așa cum facem și noi, invitându-vă să vizitați muzeul nostru.

Carmen Hannah IOVIȚU

Muzeul Supraviețuitorilor, deschis la Brněnec, Cehia, pe locul fabricii lui Schindler

Noul Muzeu al Supraviețuitorilor, aflat pe locul industrial unde Schindler a salvat de la moarte 1.200 de evrei, a fost deschis la Brněnec, localitate aflată la circa 160 km est de Praga, cu prilejul aniversării a 80 de ani de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Recent i-au călcat pragul primii vizitatori. Muzeul nu are program zilnic de vizitare. Principalul său scop este de ordin educativ, destinat fiind cercetărilor universitare și postuniversitare.

Povestea lui Oskar Schindler, salvatorul de vieți evreiești în timpul Holocaustului, a făcut înconjurul lumii după ce *Lista lui Schindler*, filmul lui Steven Spielberg, a câștigat Premiul Oscar în 1994. Schindler s-a stins din viață în 1974, a fost recunoscut *post mortem* Drept între Popoare la Yad Vashem și este înmormântat la Ierusalim.

După încheierea războiului, Oskar Schindler a scris despre eforturile lui de a muta fabrica, împreună cu evreii angajați, spre a-i salva, din Cracovia în lagărul din Brinnlitz, numele german pentru Brněnec. Hoffman, proprietarul fabricii, care-i cunoștea intențiile și nu le agreea, s-a opus, făcând tot ce i-a stat în putință să împiedice transferul. În cele din urmă, Schindler a reușit să obțină permisiunea de la sediul central al S.S.

Referindu-se la cartea lui Thomas Kenealy după care a fost făcut filmul lui Spielberg, soția lui, Emilie Schindler, implicată și ea în salvarea de vieți evreiești, nota în memorii: „Râuri de cerneală, vărsate la cincizeci de ani după aceste evenimente, îl zăugăvesc pe soțul meu ca pe un erou al acestui secol. Acest lucru nu este adevărat. Nu a fost erou și nici eu nu am fost. Am făcut doar ceea ce trebuia făcut. (...) Ființa umană de lângă tine are mereu dreptul la viață. La fel ca mulți alții, cred că am aflat în timpul războiului pe propria mea piele că «iubiți-vă unii pe alții» nu este doar o frază goală, ci o maximă după care merită să trăiești chiar și în cele mai nefericite circumstanțe. Descendenții celor de pe lista lui Schindler au arătat că acest lucru este adevărat: trăiesc, au copii, își amintesc.”

Julia DELEANU

Muzeul Șoahului, din Roma, un nou cămin pentru lucrări de artă despre Holocaust

„Pictura murală trăiește și va trăi. Generațiile viitoare au nevoie de memorie. Au nevoie să cunoască experiențele trăite de noi, supraviețuitorii Holocaustului, pentru a avea la îndemână instrumentele cognitive bine ținute de ripostă în fața antisemitismului prezent”, a spus Edith Bruck, în vârstă de 93 de ani, supraviețuitoare a lagărelor de exterminare naziste, scriitoare și regizoare de film, la vernisajul expoziției de la Muzeul Șoahului, din Roma.

Expoziția a fost deschisă în prezența primarului Romei, Roberto Gualtieri.

Picturile murale, aflate acum la muzeul amintit, au fost inițial expuse la Milano, în Piațeta Loreto, pe peretele Memorialului din stația de tren de unde evreii din zonă au fost îmbarcați pentru deportare. Lucrările, realizate de artistul multimedia, neevreu, aleXsandro Palombo, au fost vandalizate de Ziua Internațională a Holocaustului. Ele sunt dedicate tuturor supraviețuitorilor, dintre care se detașează portretele câtorva personalități. Alături de portretul reprezentând-o pe Edith Bruck în haine vârgate de deportată, înfășurată în steagul Israelului, intitulat „Steaua lui David”, se remarcă cel al Liliane Segre, promotore a combaterii negaționismului în activitatea educațională, senator pe viață în Parlamentul Italiei, și al lui Sami Modiano, autor al unui cunoscut volum de memorii.

Edith Bruck, născută Steinschreiber în satul Tiszabercel, districtul Ibrány, Ungaria, a fost deportată în 1944 la

Auschwitz împreună cu părinții, doi frați și o soră. Mama lor a fost ucisă la Auschwitz. Familia a fost deportată ulterior la Dachau, unde a pierit tatăl. Cei rămași din familie au fost mutați la Christianstadt, apoi la Bergen-Belsen de unde au fost eliberați în 1945 de Forțele Aliate. Nu și unul din frați, mort într-unul dintre aceste din urmă lagăre. După eliberare, Edith a revenit pentru scurt timp în Ungaria, apoi s-a mutat în Cehoslovacia unde locuia sora ei. Ulterior, s-a stabilit în Italia unde debutează în proză în 1959 și în dramaturgie în 1971. Lucrează la RAI ca regizoare și scenaristă, între 1970-1990.

Pentru aleXsandro Palombo, venit pe lume în 1973, absolvent al Institutului Marangoni (școală de modă și design) din Milano, moda este un instrument de expresie culturală și antropologică ce atinge stil, artă, comunicare, folosit cu rezultate notabile în pictura murală.

În deschiderea vernisajului de la Roma, președintele Fundației Muzeului Șoahului, Mario Venezia, a pus în valoare importanța actuală a memoriei: „Astăzi suntem aici pentru a reitiera că memoria nu poate fi eradicată de ura celor care încearcă să rescrie istoria. Vom continua să o apărăm, să ne onorăm supraviețuitorii, să formăm conștiința generațiilor viitoare în spiritul cunoașterii adevărului și al respectului față de semeni.”

Julia DELEANU

Maccabiada a fost anulată

Maccabiada, marele eveniment sportiv al anului din Israel, a fost anulată din cauza conflictului cu Iranul. Miki Zohar, ministrul culturii și sportului din Israel, a declarat pentru presa locală: „Sunt încrezător că ne vom întâlni aici anul viitor cu un Israel mai puternic și mai curajos ca niciodată.”

Maccabiada 2025 trebuia să se desfășoare între 8 și 22 iulie, dar a fost reprogramată pentru 2026. În urma consultărilor dintre șefii Uniunii Mondiale Maccabi și a comitetului Maccabiadei împreună cu ministrul culturii și sportului s-a ajuns la concluzia că, din cauza operațiunii militare din Iran, „Maccabiada va avea loc în vara anului 2026”. Assaf Goren, președintele comitetului de organizare a Maccabiadei, a declarat: „În ciuda dorinței noastre puternice de a organiza Maccabiada în vara acestui an, ca un simbol al speranței, suntem forțați să o amânăm din cauza situației complexe de securitate, create de atacul asupra Iranului, a instrucțiunilor Comandamentului Frontului Intern, a suspendării continue a zborurilor către Israel și a măsurilor de securitate necesare care ni se cer tuturor.”

La eveniment urmau să partici-

pe peste 8.000 de sportivi din 55 de țări, care se adunau în Israel pentru a concura în 45 de sporturi. Maccabiada este al treilea cel mai mare eveniment sportiv al lumii ca număr

total de competitori, după Jocurile Olimpice și Campionatul Mondial de Fotbal. Supranumită „Jocurile Olimpice Evreiești”, Maccabiada a fost organizată pentru prima oară în 1932 și

se desfășoară (de regulă) la fiecare patru ani. După a doua ediție a Maccabiadei, în 1935, a existat o pauză de 15 ani până după înființarea Statului Israel în 1948. La această competiție participă sportivi evrei din toată lumea.

Aproximativ 10.000 de sportivi din 80 de țări au concurat la 42 de categorii sportive în cadrul celei de a XXI-a ediții a Maccabiadei, fiind cel mai mare eveniment sportiv al anului 2022. Președintele de atunci al SUA, Joe Biden, a participat la ceremoniile de deschidere, încurajând delegația americană, formată din 1.400 de sportivi (delegație mai mare decât cea trimisă de americani la Jocurile Olimpice de la Tokyo, din 2021). Totodată, la ultima ediție a Mac-

cabiadei s-a consemnat și o premieră prin prezența lui Joe Biden, acesta fiind primul președinte american care a participat la Jocurile Olimpice Evreiești. Rămâne de văzut care vor fi datele exacte pentru ediția a XXII-a ce va avea loc în vara lui 2026.

Din fotbal aflăm că echipa Dinamo București l-a transferat pe fundașul central israelian Nikita Stoinov, în vârstă de 19 ani. Considerat a fi o speranță a fotbalului din Israel, Stoinov a venit de la Maccabi Netanya pentru care a evoluat în 20 de meciuri în sezonul încheiat la finalul lunii mai, marcând un gol și dând și o pasă de gol. Suma de transfer se apropie, conform zvonurilor, de 400.000 de euro. Stoinov nu a debutat încă la naționala Israelului, dar a jucat 4 meciuri la naționala de tineret (sub 21 de ani).

Tot din fotbal aflăm că echipa israeliană Hapoel Beer Sheva a remizat în primul tur al Europa League, 0 la 0, împotriva bulgarilor de la Levski Sofia. Meciul tur a fost disputat în Bulgaria, returul urmând să aibă loc în Ungaria, pe teren neutru, la Nyíregyháza, așa cum s-au desfășurat toate meciurile internaționale ale echipelor din Israel după atentatele din 7 octombrie 2023 încoace.

Cristian VECHIU

DIN BUCĂTĂRIA EVREIASCĂ

Când o carte de bucate înseamnă mai mult decât simple rețete: povești, amintiri și tradiții ale supraviețuitorilor de la Auschwitz

În primele luni de pandemie din 2020, în plină carantină, Ronald Lauder (moștenitor al imperiului de cosmetice Estée Lauder, fondator și finanțator al Fundației Memoriale Auschwitz-Birkenau) a organizat o reuniune pe Zoom la care a invitat zeci de supraviețuitori ai lagărului de concentrare. Cu doar câteva luni înainte, Lauder strânsese 120 dintre ei la Auschwitz, la comemorarea a 75 de ani de la eliberarea lagărului, în 27 ianuarie 1945, dată devenită Ziua Internațională de Comemorare a Victimelor Holocaustului.

Deși dialogul a atins multe teme, conversația din acea seară dinaintea Pesahului a devenit brusc mai animată odată ce s-a ajuns la gefilte fisch. „Ne-am dat seama că subiectul care îi unea pe participanți și îi ținea implicați în conversație era bucătăria, mâncarea și gâtitul”, mărturisește Maria Zalewska, directoarea executivă a Fundației, care avea să scrie introducerea cărții.

La finalul serii, Zalewska le-a

scris tuturor, rugându-i să-i trimită rețete. Răspunsul a fost impresionant: zeci de variante de gefilte fisch, alături de multe alte rețete clasice din bucătăria evreilor așkenazi. Așa s-a născut ideea cărții.

Rezultatul este *Honey Cake & Latkes: Recipes from the Old World by the Auschwitz-Birkenau Survivors* („Prăjitură cu miere și latkes: rețete din lumea veche, strânse de la supraviețuitori ai Auschwitz-Birkenau”). Mai mult decât o simplă carte de bucate, volumul este o arhivă a stilului de viață evreiesc dinaintea războiului, un document despre tradițiile culinare evreiești din Mittel Europa și o colecție cu peste 110 rețete „de acasă”. Este o scrisoare de dragoste adresată iubirii exprimate prin mâncare și o dovadă că amintirile au pute-

rea de a uni familiile și de a păstra vie moștenirea celor dispăruți.

Publicată în engleză, cartea reunește fotografii emoționante, povești de viață din perioada celui de Al Doilea Război Mondial și mai ales rețete care au ajutat supraviețuitorii să rămână ancorati în propria moștenire familială și culturală. În loc să fie un post-scriptum trist al genocidului, cartea este o celebrare a importanței hranei ca simbol al identității, supraviețuirii, bucuriei și umorului.

Printre poveștile memorabile este și cea a lui Eugene Gunter care ne spune cum mama lui (salvată de Oskar Schindler), după război, îi pregătea un sandwich cu pâine neagră, unt și ciocolată, ca să îl îngrășe. Clătitele cu gem de caise ale Evei Szepesi au legătură cu caisul sub care se juca cu fratele și cu verii ei, care nu s-au mai întors de la Auschwitz. Tot ea, azi, la 90 de ani, gătește pentru nepoții și strănepoții ei un gulaș tradițional, după rețeta de dinaintea războiului a mamei și a bunicii ei. Alte rețete sunt mai puțin nostalgice, cum este supă rece de căpșuni a Evei Kerenyi, o re-inventare a celei de cireșe din copilăria sa. Kugel de cartofi, varză umplută, găluști cu prune și ciolent sunt alte mâncăruri testate, alături de cele clasice de sărbători (latkes, charoset, knishes, bilkeluch și, evident, gefilte fisch).

Fiecare rețetă poartă amprenta poveștii unei familii, cele mai multe din Ungaria și Polonia, dar și din România, Ucraina, Olanda, Cehoslovacia și Germania.

Crearea și publicarea cărții a pornit și dintr-un sentiment de urgență. „Știm că supraviețuitorii sunt în vârstă, mai sunt poate câteva sute în toată lumea”, spunea Zalewska. Unele dintre rețete sunt deja transmise de către copiii sau nepoții care își amintesc ce mâncau la mesele în familie. Tova Friedman, autoarea bestsellerului *Fiica de la Auschwitz*, care avea puțin peste un an la terminarea războiului, a contribuit cu o rețetă de tzimmes a mamei sale. „Este ca și cum, prin această rețetă, o păstrez și pe ea în viață”, notează Tova în paginile cărții.

Toate veniturile provenite din vânzarea cărții merg către Fundația Me-

morială Auschwitz-Birkenau.

Gulaș unguresc

Ingrediente

- 2 linguri de ulei vegetal
- 2-3 cepe albe sau roșii, mari, tocate
- 500-600 grame carne de vită, cuburi
- 1 ardei roșu, tăiat
- 1 ardei galben, tăiat
- 2 roșii mari, feliate
- 1 lingură pastă de tomate
- 2 lingurițe paprika dulce (sau afumată)
- 1 linguriță de sare

Pentru găluști (nokedli):

- 1/4 linguriță sare, după gust (separat, în plus, în apa în care fierb)
- 250 grame făină
- 2 ouă
- 250 ml apă rece
- ulei vegetal (floarea soarelui)

Prepararea gulașului

Încingeți uleiul, la foc mediu, într-un vas încăpător. Adăugați ceapa tăiată mărunt și căliți-o câteva minute, până devine translucidă (nu prăjită). Măriți focul, adăugați cuburile de carne de vită și rumeniți-le bine pe toate părțile. Adăugați ardeii, roșiile, pasta de tomate, condimentele și 100 ml de apă. Aduceți la punctul de fierbere, apoi acoperiți vasul cu un capac și, după ce ați micșorat focul, lăsați carnea să se gătească la foc mic timp de 2 ore. Verificați ridicând capacul, amestecați și adăugați câte o cană de apă, când se evaporă.

Prepararea găluștilor

Puneți apa la fiert într-o tigaie adâncă. Într-un bol mare, amestecați făina și sarea. Adăugați ouăle și amestecați-le cu o lingură de lemn, adăugând treptat apă până când aluatul este moale și compact. Tăiați aluatul în bucăți mici sau dați-l pe o răzătoare cu găuri mari, direct în apa care fierbe. După ce găluștile se ridică la suprafață, mai lăsați-le la fiert încă 2 minute. Strecurați-le, picurați peste ele puțin ulei și serviți-le imediat, împreună cu gulașul de vită.

Irina MARKOVITS

Decesul spioanei Marthe Cohn, supraviețuitoare a Holocaustului

Marthe Cohn, supraviețuitoare a Holocaustului, asistentă medicală care a spionat pentru Franța în spatele frontului german, a murit la 105 ani în California. Născută Marthe Hoffnung la Metz, Franța, la 13 aprilie 1920, a fost arestată în iunie 1942 și trimisă în lagărul de la Route de Limoge pentru evreii „străini” din Franța ocupată. O soră a ei a fost deportată la Auschwitz unde a și murit. Marthe și familia ei au scăpat până la urmă, fugind din Franța ocupată la Marsilia unde și-a finalizat studiile de asistentă medicală.

În noiembrie 1944 s-a înrolat în armata franceză ca asistentă medicală, dar a fost transferată la serviciile de spionaj ale armatei, deoarece vorbea la perfecție limba germană. A intrat pe teritoriul german în perioada în care războiul se apropia de sfârșit și a reușit să transmită informații despre evacuarea liniei Siegfried, la nord-vest de Freiburg, și a indicat locația trupelor germane în zona Pădurii Negre.

În 1945 armata franceză a decorat-o cu ordinul Crucea de Război, iar mai târziu Germania, cu Crucea Ordinului de Merit, cea mai înaltă decorație germană.

Cohn a trăit în SUA din 1956 și a lucrat ca asistentă medicală anestezistă. Abia în 1999 copiii și nepoții ei au aflat de faptele sale din timpul războiului. În 2002 și-a scris memoriile, împreună cu Wendy Holden, în volumul *Derrière les lignes ennemies* (tradus în română și apărut la Hasefer cu titlul *În spatele liniilor inamice*). Tot în acel an i s-a decernat titlul de Cavaler al Legiunii de Onoare, cea mai înaltă distincție franceză pentru militari și civili. (E.G.)

Zece ani fără Leonie Waldman Eliad

Data de 14 august 2025 marchează 10 ani de când am aflat că actrița Leonie Waldman Eliad (1932-2015) a părăsit această lume. Nu am avut nici măcar avantajul de a ne pregăti pentru această pierdere prin nimic anunțată. Actrița încă apărea pe scenă într-o formă admirabilă, lucru ce face să se resimtă și mai mult această dispariție cu ecou prelungit. *Motke hoțul* a fost ultimul spectacol în care a apărut, negândindu-ne că va fi ultimul.

Prima ei apariție se înscrie undeva, în anul 1948, când, încă adolescentă, a fost angajată la Teatrul Evreiesc. Rolurile au fost, desigur, numeroase, dar vârful a fost marcat de acel recital intitulat *Cântați cu mine un cântec*, în care, singură pe scenă, preț de două ore, a reușit să rețină atenția și admirația publicului, interpretând cântece din folclorul idiş.

Carmen FOCȘA

Dragi membri ai Asociației Sioniste din România,

Stimați votanți,

După retragerea candidaturii lui Yuri (Uri) Glancz, am revenit la starea inițială, cea în care Marcu M Katz rămâne unicul candidat pentru funcția de reprezentant.

În aceste condiții și ținând seama că pe data de 16 iunie 2025 Comitetul de Alegeri ASR deja l-a investit pe Marcu M Katz cu responsabilitatea reprezentării noastre la Congresul respectiv, decidem că alegerile anunțate pentru 15 și 16 iulie 2025 au rămas fără obiect și reiterăm decizia deja luată, decizie conform căreia Marcu M Katz va participa la Congresul 39 WZO din partea Asociației Sioniste din România.

Comitetul Electoral Central al WZO a fost informat, în mod detaliat, asupra tuturor aspectelor prezentate mai sus.

Pe această cale, vă mulțumim pentru răbdarea dvs. și pentru înțelegerea unei situații dificile, creată independent de voința noastră. Am Israel Chai!

Cu considerație,
Comitetul de Alegeri:

Tova Ben Nun-Cherbis, Diana Levi, Florentina Lavi, Andrei Schwartz, David Maxim

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în lunile august-septembrie

Shimon Peres (Szymon Perski) – om politic, născut la Vishnyeva, 2 august 1923, imigrat în Palestina, 1932. Președinte al Israelului, 2007-2014. Premiul Nobel pentru pace, 1994. Decedat la Ramat Gan, 28 septembrie 2016, înmormântat la Ierusalim.

Sașa Pană (Alexandru Binder) – scriitor, născut la București, 8 august 1902. Printre scrieri: *Născut în 02*. Decedat la București, 22 august 1981.

Heimann Hariton Tikin – filolog, născut la Breslau, 9 august 1850, stabilit la Iași, 1868, convertit la ortodoxie. Membru al Academiei Române, 1919. Decedat la Berlin, 1936.

Gabriel Jonas Ferdinand Lippmann – fizician, născut la Bonnevoie, Luxembourg, 16 august 1845. Premiul Nobel pentru fizică, 1908. Decedat pe vasul *France*, 1921.

Albert Abraham Cohen – scriitor, născut în Corfu, 16 august 1895, stabilit la Geneva. Premiul Academiei Franceze, 1968. Decedat la Geneva, 1981.

Menachem Beghin (Mieczyslaw Biegun) – om politic, născut la Brest-Litovsk, 16 august 1913, imigrat în Palestina, 1942. Prim-ministru al Israelului, 1977-1983. Premiul Nobel pentru pace, 1978. Decedat la Tel Aviv, înmormântat la Ierusalim, 1992.

Mihail Moiseevici Botvinnik – șahist și inginer de computere, născut la Kuokkala, 17 august 1911. Campion mondial de șah, 1948-1963. Decedat la Moscova, 1995.

Shlomo Avineri (Jerzy Wiener) – politolog, născut la Bielsko, Polonia, 20 august 1933, imigrat în Palestina, 1939. Premiul Israel, 1996. Decedat în Israel, 2023.

Reuven Feuerstein – psiholog, născut la Botoșani, 21 august 1921, imigrat în Palestina, 1945. Premiul Israel, 1992. Decedat la Ierusalim, 2014.

Zigu Ornea (Orenstein) – istoric literar, născut la Frumușica, 27 august 1930. Printre lucrări: *Anii 30: extrema dreaptă românească*. Decedat la București, 2001.

Leonard Norman Cohen – cântăreț, muzician, poet, născut la Westmound, Québec, 21 septembrie 1934. Muzică lirică, inclusiv melodii evreiești. Decedat la Los Angeles, 2016.

Uri Zvi Grinberg – poet ebraic, născut la Bilyi Kamen, Galiția, 22 septembrie 1896, imigrat în Palestina, 1923. Opere complete: 1991. Decedat la Ramat Gan, 1981.

Ovadia Yosef (Abdullah Youssef) – rabin, născut la Bagdad, 24 septembrie 1920, imigrat în Palestina, 1924. Șef-rabin sefard al Israelului, 1973-1983. Decedat la Ierusalim, 2013.

Immanuel Wallerstein – sociolog, născut la New York, 28 septembrie 1930. Președintele Asociației Internaționale de Sociologie. Decedat la Branford, Conn., 31 august 2019.

Elie (Eliezer) Wiesel – scriitor și filozof, născut la Sighet, 30 septembrie 1928. 57 cărți despre Holocaust. Premiul Nobel pentru pace, 1986. Decedat la New York, 2016.

Evrei decedați în lunile august-septembrie

Nechama Bawnik-Tec – istoric și sociolog, născută la Lublin, 1931, supraviețuitoare a Holocaustului, stabilită în SUA. Premiul Anne Frank. Decedată la New York, 3 august 2023.

Adin Even-Israel Steinsaltz – rabin, născut la Ierusalim, 1937. Comentator și editor al Talmudului în limba ebraică modernă. Decedat la Ierusalim, 7

august 2020.

Jean-Louis Cohen – arhitect, istoric de artă, născut la Paris, 1949. Ofițer al Ordinului de Arte și Litere; premiul Fundației Schelling. Decedat la Chasiers, 7 august 2023.

Igor Davidovici Oistrah – violonist, născut la Odessa, 1931. Asteroidul 42516 poartă numele lui și al tatălui său, David Oistrah. Decedat la Moscova, 14 august 2021.

Iosif Sava (Segal) – muzicolog, născut la Iași, 1933. Premiul Academiei Române. Printre scrieri: *Variațiuni pe o temă de Chagall*. Decedat la București, 18 august 1998.

Joel Teitelbaum (loiliș Teitelboim) – rabin, născut la Sighet, 1887, stabilit la New York, 1946. Fondator al hasidismului de Satu Mare. Decedat la New York, 19 august 1979.

Yoel Hoffmann – scriitor și traducător, născut la Brașov, 1937, în Palestina din 1938. Premiul Bialik pentru literatură, 2002. Decedat în Israel, 25 august 2023.

Melvin Schwartz – fizician, născut la New York, 1932. Specialist în fizica particulelor. Premiul Nobel pentru fizică, 1988. Decedat la Twin Falls, Idaho, 28 august 2006.

Viktor Frankl – psihiatru, născut la Leopoldstadt, Austria, 1905. Întemeietorul logoterapiei. Decedat la Viena, 2 septembrie 1997.

Edith Marion Dorph Grossman – traducătoare literară spaniolă-engleză, născută la Philadelphia, 1936. Premii literare. Decedată la New York, 4 septembrie 2023.

David Goldberg – medic psihiatru, născut la Londra, 1934. Specialist în psihiatrie socială, decorat de Regina Elisabeta. Decedat în Marea Britanie, 5 septembrie 2024.

Victor Robert Fuchs – economist, economia sănătății, născut la New York, 1924. Președinte al American Economic Association. Decedat la Palo Alto, 16 septembrie 2023.

Joseph Ciechanover – diplomat israelian, născut la Haifa, 1933. Premiul Israel, 2021; Cavaler al Legiunii de Onoare, Franța; Medalia Pentagonului pentru Serviciu Distins. Decedat în Israel, 17 septembrie 2024.

Elyakim Haetzni (Georg Bombach) – jurist și om politic, născut la Kiel, 1926, imigrat în Palestina, 1938. Decedat la Ierusalim, 18 septembrie 2022.

Jeff Weiss – autor dramatic, născut la Allentown, Penn., 1940. Premii literare. Decedat la Macubya, Penn., 18 septembrie 2022.

Simon Wiesenthal – supraviețuitor al Holocaustului, vânător de naziști, scriitor, născut la Buczac, 1908. Decedat la Viena, 20 septembrie 2005, înmormântat la Herzliya.

Yaacov Bergman – dirijor, născut în Palestina, 1945. Carieră internațională; la Walla Walla Symphony a dirijat 200 concerte după 1987. Decedat în SUA, 20 septembrie 2023.

Edward Mosberg – filantrop, născut la Cracovia, 1926, deportat la Auschwitz, stabilit în SUA. A promovat memoria Holocaustului. Decedat în New Jersey, 21 septembrie 2022.

Charles Kadushin – psiholog, născut la Madison, 1932. Premiul Mark Sklare, Asociația pentru studiul social științific al evreimii, 2009. Decedat în SUA, 21 septembrie 2022.

Allan M. Siegal – jurnalist, născut la New York, 1940. Editor la *New York Times*, 2003. Decedat la New York, 21 septembrie 2022.

Donald Mayer Blinken – om de afaceri și diplomat, născut la Yonkers, N.Y., 1925. Tatăl fostului ministru american de externe Anthony Blinken. Decedat la East Hampton, N.Y., 22 septembrie 2022.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

In memoriam

Familia anunță cu profundă tristețe trecerea la cele veșnice a lui **HANY SCHORR** (27 februarie 1945 – 29 iunie 2025, Suceava).

O adevărată Yidishe Mame – puternică, ocrotitoare, plină de dragoste. Și-a iubit nespus familia și a trăit cu demnitate, dăruire și respect pentru valorile umane autentice. A lăsat în urmă o lumină ce nu se poate stinge. Fie-i amintirea veșnic binecuvântată!

Zichrona livrachal!

Membrii Comunității Evreilor din Tecuci anunță cu durere în suflete decesul lui **LUPU BENU**, membru al comunității, născut la Târgu Ocna la 4 iulie 1951. În mormântarea a avut loc la cimitirul din Târgu Ocna.

Amintirea lui să fie veșnică pentru toți cei ce l-au cunoscut, apreciat și iubit.

Iancu AIZIC, președintele CE Tecuci

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 15 iunie - 15 iulie: **IACOBESCU JOSE** (Cimitirul Giurgiu-lui), **HIRSSON MARCELA-ALEXANDRA** (Cimitirul Giurgiu-lui).

GÂNDUL SCRIS

Antisemitismul.
Peste tot acasă

Am urmărit și eu dezbateră generată de gestul președintelui României, Nicușor Dan, de a contesta la Curtea Constituțională legea pentru combaterea antisemitismului, xenofobiei, extremismului și discursului instigator la ură, cu modificările ei, adoptate recent de Parlament.

Din argumentele și poziția președintelui Dan am reținut două chestiuni: că s-a arătat nedumerit cu privire la organizațiile care promovează ideologia criminală a Mișcării legionare și pe liderii ei; apoi că, în ciuda deciziei în unanimitate a CCR, de a susține actuala formă a legii, agreează și de majoritatea parlamentară, președintele Nicușor Dan își menține punctul de vedere și trimite legea înapoi în Parlament.

În prima conferință de presă de după contestarea legii, Nicușor Dan a spus așa: „În orașul Făgăraș există o mică asociație care se ocupă de promovarea Rezistenței din Munții Făgăraș, face expoziții, fel de fel de evenimente de felul ăsta. Între membrii Rezistenței din Munții Făgăraș sunt câteva persoane care în trecutul lor au fost parte din Mișcarea legionară. Întrebarea este: această asociație are sau nu are caracter legionar? Pentru că legea nu ne spune. Și, dacă are caracter legionar, oamenii ăștia trebuie să facă pușcărie sau nu? Pentru că legea ne spune că, dacă fondezi o asociație cu caracter legionar, trebuie să faci pușcărie. Eu cred că nu, eu cred că este legitim să promovezi Rezistența anticomunistă din Munții Făgăraș.”

Și eu cred că este legitim să promovezi rezistența anticomunistă, în general, și chiar și pe cea din Munții Făgăraș. Ce nu e legitim este să promovezi Mișcarea legionară și pe exponenții ei cei mai influenți, așa cum face inclusiv asociația la care se referă președintele Nicușor Dan. Deși nu a numit-o, nu poate fi alta decât Asociația Culturală Negru Vodă din Făgăraș, cea care a fondat, în anul 2014, Memorialul Rezistenței Anticomuniste din Țara Făgărașului, după cum am aflat de la jurnalistul Vlad Stoicescu în podcastul „Judecata de acum”.

Pe prima pagină a revistei găsiți o fotografie cu monumentul pe care stau scrise și următoarele versuri ale poetului legionar Radu Gyr:

„Morți sfinți în temniți și prigoane,
morți sfinți în lupte și furtuni,
noi ne-am făcut din voi icoane
și vă purtăm pe frunți cununi.
Nu plângem lacrimă de sânge,
ci ne mândrim cu-ațăți eroi.
Nu, neamul nostru nu vă plânge,
ci se cuminecă prin voi.”

Dacă domnul președinte Dan încă mai are dubii cu privire la apartenența lui Radu Gyr la Mișcarea legionară, i-ar prinde bine să afle că tot Radu Gyr a scris și următoarele versuri:

„Moartea, numai moartea legionară
Ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunți,
Pentru sfânta cruce, pentru țară
Înfrângem codrii și supunem munți;
Nu-i temniță să ne-nspăimânte,
Nici chin, nici viforul dușman;
De cădem cu toți, izbiți în frunte,
Ni-i dragă moartea pentru Căpitan!”

Întreb și eu: nu a găsit Asociația Culturală Negru Vodă din Făgăraș pe altcineva mai bun, decât pe cel care a scris imnul neoficial al celei mai importante mișcări fasciste din România? Nu merită memoria anticomunistă de la noi o perspectivă mai clară și mai morală, în locul acestui amestec nociv cu figurile centrale ale fascismului de la noi? Personal nu cred că această organizație este una legionară și nu cred că se va găsi un judecător în această țară care să o scoată în afara legii doar pentru că a afișat versurile unui legionar notoriu pe un monument public, cel puțin nu în baza legii pe care o contestă președintele. Dar nu ar fi fost mai bine ca asociația cu pricina să nu-l aducă în prim-plan pe unul dintre ideologii fascismului românesc?

Grija lui Nicușor Dan pentru sensibilitățile comunității natale cu privire la lupta anticomunistă, la trauma colectivă a acelei comunități, poate fi legitimă. Dar asta nu are legătură cu legea de combatere a antisemitismului, xenofobiei, extremismului și discursului instigator la ură și nici cu modificările pe care le contestă. Pista restrângerii libertății de exprimare, clamată și de partidele politice și organizațiile extremiste, este una falsă, după cum reiese și din argumentația concisă a Curții Constituționale.

Spre deosebire de alte ideologii totalitare, fascismul de tip legionar s-a legitimat întotdeauna printr-un limbaj religios, printr-o falsă puritate morală și prin apelul la „valorile neamului”. De aceea e cu atât mai periculos: se strecoară în spațiul public sub forme estetizate – în simboluri, discursuri nostalgice, uniforme, martiriu. Adevărul este că a numi Mișcarea legionară „rezistență anticomunistă” sau „mișcare moral-creștină” înseamnă a falsifica istoria. Nu toți cei care au fost anticomuniști au fost legionari; și nu toți legionarii au luptat împotriva comunismului. Amalgamul dintre cele două produce confuzie și permite reabilitarea simbolică a unei mișcări criminale. În plus, le face rău și celor care chiar au luptat cu demnitate împotriva regimului comunist, fără a-și murdări conștiința cu antisemitism. Din acest motiv, este esențial ca memoria Holocaustului și memoria rezistenței anticomuniste să nu fie confundate și amestecate.

Steag legionar arborat la comemorarea lui Ilie Lăcătușu, lider legionar canonizat de BOR. Foto din 22.07. 2025 (Hotnews.ro)

Altfel, are dreptate și președintele, e greu să distingi ce e aia legionar când Biserica Ortodoxă Română îl canonizează pe Ilie Lăcătușu, fost șef de cuib legionar și lider de grup insurecționist în zilele Pogromului legionar antievreiesc din București, din ianuarie 1941. După care tot BOR se miră și spune că nu-i frumos că s-a arborat steagul cu însemne legionare la comemorarea lui Ilie Lăcătușu, care s-a desfășurat la nici două săptămâni de la contestarea legii de combatere a antisemitismului de către Nicușor Dan. Au fost acolo, sub steagul legionar, membri ai organizațiilor explicit legionare, între care și Frăția Ortodoxă. Dar să știți, domnule președinte, că nu e nimic ortodox în Frăția aia. E harneală, cum v-a învățat Micutzu că se spune, în campania electorală.

George GÎLEA

REALITATEA CĂRȚII

Amintiri de
neprețuit

Regretata dr. Mirjam Bercovici nu a plecat dintre noi fără să lase o urmă scrisă a vieții sale zbuciumate și atât de plină de evenimente. Activă până în ultimii ani, a colaborat cu narațiuni memorialistice la revista online *Baabel*, texte care (unele dintre ele), cu purtarea de grijă a editoarelor Andrea Ghiță și Hava Oren, au devenit carte.

Sub titlul *Faivel vindecătorul și alte povestiri dintr-un secol de viață*, în relatarea plină de spirit și de umor a autoarei ne întâmpină o întreagă lume, în mare parte astăzi dispărută. Mirjam Bercovici s-a născut într-o familie evreiască din Câmpulung Moldovenesc, a început liceul la Botoșani, apoi studiile de medicină, inaugurate la Iași, le-a finalizat la București (unde a obținut și doctoratul în oncologie pediatrică, domeniu în care a fost unul dintre cei mai

mari specialiști din România). În timpul celui de Al Doilea Război Mondial a fost deportată împreună cu familia în Transnistria, la Djurin, împrejurare dramatică evocată în cartea sa din 1995, *Jurnal de ghetou*. A lucrat timp de mai bine de patru decenii ca medic la spitale din București, iar după pensionare a continuat să lucreze, tot ca medic, la Complexul Educațional Laude-Reut și la Comunitatea Evreilor din București.

O viață nu numai îndelungată, de aproape 102 ani, ci și plină de evenimente. Unele fericite, altele dramatice: toate, purtătoare de tâlcuri și de învățăminte. Pasiunea ei pentru literatură (a tradus mai multe cărți, atât de specialitate, cât și literare) s-a manifestat într-un șir lung de colaborări, începute în 2012 la revista online *Baabel* în care a publicat fragmente memorialistice, unele dintre ele reunite între copertele volumului *Faivel vindecătorul*... Acestea alcătuiesc scenariul unei autentice autobiografii, fiind structurate în patru momente. Copilăria este evocată în patru proze scrise cu farmec, căldură și o reținută duiosie (între care și cea care dă titlul volumului). Lumea evreiască din nordul Moldovei, din anii 1930, este adusă la viață prin întâmplări și figuri emblematice

ale unui univers astăzi dispărut. Urmează un alt moment important și, din păcate, dramatic: deportarea întregii familii în Transnistria, în Holocaust. Scene cumplite prin neomenia autorilor acestei crime istorice, care a fost Holocaustul, rememorate cu fidelitate, spre neuitare. A treia secțiune a cărții este consacrată vieții sub comunism: altă colecție de momente și întâmplări, unele normale și chiar favorabile, altele (cum a fost procesul înscenat în 1982 unor medici pediatri), absurde și pline de amărăciune. Secțiunea finală, intitulată *La bătrânețe*, cuprinde fragmente care revin asupra unor evenimente din trecutul familiei sau, dimpotrivă, meditează la condiția vârstei a treia în România de azi.

Faivel vindecătorul și alte povestiri dintr-un secol de viață este, în toate, un volum de amintiri de neprețuit, cuprinzând experiența de viață a unui mare medic evreu din România, totodată o intelectuală de prestigiu și o personalitate care revine și publice.

Răzvan VONCU

*Mirjam Lia Bercovici – *Faivel vindecătorul și alte povestiri dintr-un secol de viață*, ediție alcătuită și îngrijită de Andrea Ghiță și Hava Oren, Editura Hasefer, București, 2023.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POSTAL 023986
Tel.: 0745 02 02 16
www.jewishfed.ro
realitateaevreiasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTURII MOZAIC
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CĂLȚIA

Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU

DTP: Gabriel IONESCU

Tiparul executat de
Tipografia TIPOART
IDEA STUDIO, București
Tel.: 0723.531.624

Prețul unui abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. ABONATAII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9-11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

